

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών κατεύθυνσης
«Φορολογία και Ελεγκτική»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΣΤΟ Χ.Α.**

ΖΕΡΒΑ Ι. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Δρ. Μαρία-Ελένη Αγοράκη

**Μέλη Τριμελούς Επιτροπής: Καθηγητής Αναστάσιος Τσάμης
Αναπ. Καθηγητής Ιωάννης Φίλος**

Αθήνα, Νοέμβριος 2014

*Αφιερώνεται
στο Νίκο και
στην οικογένεια μου*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνήσει και να προσδιορίσει τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική που διαμορφώνουν οι επιχειρήσεις, χρησιμοποιώντας μεγέθη από τις οικονομικές καταστάσεις και να εξετάσει τη σχέση τους με το συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο. Απώτερος σκοπός είναι η χρησιμοποίηση των ευρημάτων από τους χρήστες οικονομικών καταστάσεων στο πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων κατά τη λήψη αποφάσεων. Αφετηρία αποτέλεσαν πρόσφατες ερευνητικές εργασίες που διενεργήθηκαν στις Η.Π.Α. και εξέτασαν τις επιχειρηματικές φορολογικές πολιτικές σε σχέση με τον επιχειρηματικό κίνδυνο. Για την εμπειρική ανάλυση του θέματος, χρησιμοποιούνται στοιχεία που προέρχονται από τις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις των εισηγμένων επιχειρήσεων στο Χρηματιστήριο Αθηνών. Από την ανάλυση των δεδομένων δεν προέκυψε σημαντική σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές που προσδιορίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων και τον επιχειρηματικό κίνδυνο. Ωστόσο, προέκυψε ότι η φορολογική επιβάρυνση από λογιστική και χρηματοοικονομική άποψη παρουσιάζεται μεγαλύτερη από την επιβάρυνση που ορίζει ο φορολογικός νομοθέτης. Λόγω της απουσίας παρόμοιας δημοσιευμένης έρευνας στην Ευρώπη και ειδικότερα στην Ελλάδα και δεδομένου ότι οι κίνδυνοι που σχετίζονται με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων φοροαποφυγής αποτελούν προτεραιότητα στο πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων, τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τις φορολογικές διοικήσεις, εκτιμάται ότι τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας θα καλύψουν το σχετικό ερευνητικό κενό και θα συμβάλλουν στον εμπλουτισμό της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας.

Λέξεις Κλειδιά: Φορολογική πολιτική επιχειρήσεων, φοροαποφυγή, διαχείριση κινδύνων, πραγματικοί φορολογικοί συντελεστές, χρηματοοικονομική πληροφόρηση φόρων εισοδήματος.

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to investigate and identify the elements that characterize firms' tax policies, using information from financial statements and to examine their relationship with the overall firm risk. The goal is to provide to the users of financial statements a useful tool in the context of risk management on decision making. Recent surveys conducted in the USA that examined firms' tax policies in relation to firm risk are the main cause of this research. The data that are used in empirical analysis, derived from the published financial statements of listed companies on the Athens Stock Exchange. We do not find evidence of a significant association between the variables that determine firms' tax policy and firm risk. However, we find that the tax burden is presented higher for accounting and financial terms than the tax burden that is imposed by the tax legislation. The absence of similar published research in Europe and especially in Greece related to the risks, which are associated with the development of tax avoidance activities, for firms and for tax administration, lead to the need for this research. It is estimated that the results of this research will cover the relevant research gap and will make several contributions to the academic literature.

Keywords: Tax strategies, tax avoidance, risk management, effective tax rates, financial reporting for income taxes.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1. Ερευνητικό Πρόβλημα και Ανάγκη για Έρευνα	1
1.2. Σκοπός της Έρευνας.....	2
1.3. Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Έρευνας	3
1.4. Δομή της Διπλωματικής Εργασίας.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	6
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	6
2.1. Εισαγωγή	6
2.2. Εισοδήμα Επιχειρήσεων για Σκοπούς Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης και για Φορολογικούς Σκοπούς	8
2.2.1. Βάσεις Προσδιορισμού Εισοδήματος.....	8
2.2.1.1. Λογιστικό Πλαίσιο	8
2.2.1.2. Φορολογικό Πλαίσιο	10
2.2.2. Προσδιορισμός Εισοδήματος στις Ελληνικές Επιχειρήσεις που Εφαρμόζουν τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ)	11
2.2.3. Η Λογιστική των Φόρων Εισοδήματος Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ).....	13
2.2.4. Ο Ρόλος της Πληροφόρησης στη Λογιστική των Φόρων Εισοδήματος	15
2.2.5. Πηγές Διαφορών Ανάμεσα σε Λογιστικό και Φορολογητέο Αποτέλεσμα..	17
2.3. Φορολογική Πολιτική Επιχειρήσεων.....	20
2.3.1. Στοιχεία που Συμβάλλουν στη Διαμόρφωση της Φορολογικής Πολιτικής των Επιχειρήσεων	20
2.3.2. Φοροαποφυγή	22
2.3.2.1. Εννοιολογική Προσέγγιση	22
2.3.2.2. Κίνητρα.....	24
2.3.2.3. Προσδιοριστικοί Παράγοντες	27
2.3.2.4. Μέθοδοι Ανίχνευσης	30
2.3.3. Φορολογική Επιθετικότητα	33
2.3.3.1. Προσδιοριστικοί Παράγοντες	33
2.3.3.2. Συνέπειες	35

2.3.4. Φορολογικός Κίνδυνος	37
2.3.4.1. Εννοιολογική Προσέγγιση	37
2.3.4.2. Διαχείριση Φορολογικού Κινδύνου	40
2.4. Προσδιορισμός Φορολογικής Πολιτικής Επιχειρήσεων	43
2.4.1. Προσδιορισμός Φοροαποφυγής και Φορολογικής Επιθετικότητας.....	43
2.4.1.1. Εισαγωγή στις Μεθόδους	43
2.4.1.2. Πραγματικοί Φορολογικοί Συντελεστές	44
2.4.1.3. Διαφορές Λογιστικού και Φορολογητέου Αποτελέσματος	50
2.4.1.4. Διάφορες Προσεγγίσεις	55
2.4.2. Προσδιορισμός Φορολογικού και Επιχειρηματικού Κινδύνου	55
2.5. Διαχείριση Κινδύνων	62
2.5.1. Η Σημασία της Διαχείρισης Κινδύνων	62
2.5.2. Διαχείριση Κινδύνων από τις Επιχειρήσεις	64
2.5.3. Διαχείριση Κινδύνων από τις Φορολογικές Διοικήσεις	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	71
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	71
3.1. Εισαγωγή	71
3.2. Επιλογή Μεταβλητών	72
3.2.1. Βασικές Μεταβλητές.....	72
3.2.2. Μεταβλητές Ελέγχου	78
3.3. Επιλογή Δείγματος	80
3.4. Μεθοδολογία Έρευνας	85
3.4.1. Ποσοτική Έρευνα	85
3.4.2. Στάδια Ερευνητικής Ανάλυσης	86
3.4.2.1. Περιγραφική Στατιστική.....	86
3.4.2.2. Έλεγχος Κανονικότητας.....	91
3.4.2.3. Ανάλυση Στατιστικής Συσχέτισης	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	95
ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	95
4.1. Εισαγωγή	95
4.2. Περιγραφική Στατιστική Ανάλυση Εξεταζόμενων Μεταβλητών.....	95
4.3. Έλεγχος Κανονικότητας Εξεταζόμενων Μεταβλητών	110
4.4. Ανάλυση Στατιστικής Συσχέτισης Εξεταζόμενων Μεταβλητών	111

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	116
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	116
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	121
Πίνακας 1: Επιχειρήσεις υπό Ελέγχου Δείγματος κατά Κεφαλαιοποίηση.....	122
Πίνακας 2: Συνοπτική Περιγραφική Στατιστική Ανάλυση των Μεταβλητών.....	124
Σχήμα 1: Διαγραμματική Απεικόνιση Παρατηρήσεων με ETR>Cash ETR	125
Σχήμα 2: Διαγραμματική Απεικόνιση Παρατηρήσεων με ETR<Cash ETR	125
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	126

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 2.1: Διαφορές Λογιστικού και Φορολογητέου Αποτελέσματος (Προσαρμοσμένο από Global Training, 2009).....	12
Σχήμα 2.2: Φοροαποφυγή και Φορολογικές Στρατηγικές.	23
Σχήμα 2.3: Διαβάθμιση Φορολογικής Συμπεριφοράς.	28
Σχήμα 2.4: Έννοια Φορολογικού Κινδύνου (PricewaterhouseCoopers, 2004).	38
Σχήμα 2.5: Ο Κύβος του C.O.S.O. E.R.M (COSO II, 2004).	65
Σχήμα 2.6: Μοντέλο Διαχείρισης Κινδύνου (European Commission's Taxation and Customs Union Directorate General, 2006).	69
Σχήμα 3.1: Κεφαλαιοποίηση των Επιχειρήσεων του Δείγματος.....	84
Σχήμα 3.2: Πίνακες και Διαγράμματα – Μεταβλητή Χ.....	87
Σχήμα 4.1: Πίνακες και Διαγράμματα – Φοροαποφυγή (ETR).....	96
Σχήμα 4.2: Πίνακες και Διαγράμματα – Φορολογική Επιθετικότητα.	98
Σχήμα 4.3: Πίνακες και Διαγράμματα – Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR).	100
Σχήμα 4.4: Πίνακες και Διαγράμματα – Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR).	103
Σχήμα 4.5: Πίνακες και Διαγράμματα – Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns)... ..	104
Σχήμα 4.6: Πίνακες και Διαγράμματα – Μέγεθος (SIZE).....	106
Σχήμα 4.7: Πίνακες και Διαγράμματα – Μόχλευση (LEV).	107
Σχήμα 4.8: Πίνακες και Διαγράμματα – Απόδοση Ενεργητικού (ROA).....	109

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1: Διασπορά των Επιχειρήσεων του Δείγματος κατά Κλάδο και Υποκλάδο.	83
Πίνακας 3.2: Διασπορά των Επιχειρήσεων του Δείγματος Σύμφωνα με την Κεφαλαιοποίηση.....	84
Πίνακας 4.1: Αποτελέσματα Ελέγχου Κανονικότητας.....	110
Πίνακας 4.2: Συσχετίσεις με το Συντελεστή Pearson.	112
Πίνακας 4.3: Συσχετίσεις με το Συντελεστή Spearman.	112

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Ερευνητικό Πρόβλημα και Ανάγκη για Έρευνα

Τα ευρήματα πρόσφατων ερευνών που έχουν διεξαχθεί στις Η.Π.Α. δείχνουν ότι οι επιχειρηματικές πολιτικές που οδηγούν στη μείωση των φορολογικών επιβαρύνσεων των επιχειρήσεων έχουν αντίκτυπο στο συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο.

Αφετηρία για τη συγκεκριμένη έρευνα αποτέλεσε η έρευνα που διενεργήθηκε στις Η.Π.Α. από τους Guenther et al. (2013), οι οποίοι προσδιόρισαν τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων και εξέτασαν τη σχέση τους με το συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο. Τα στοιχεία αυτά διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: (1) τη φοροαποφυγή (tax avoidance), (2) τη φορολογική επιθετικότητα (tax aggressiveness) και (3) το φορολογικό κίνδυνο (tax risk). Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι υπάρχει σημαντική σχέση ανάμεσα στο φορολογικό και τον επιχειρηματικό κίνδυνο, αλλά δεν προέκυψε σημαντική σχέση ανάμεσα στη φοροαποφυγή ή τη φορολογική επιθετικότητα και τον επιχειρηματικό κίνδυνο, σε αντίθεση με τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών.

Δεδομένης της απουσίας παρόμοιας δημοσιευμένης έρευνας στην Ευρώπη και ειδικότερα στην Ελλάδα, κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθεί η φορολογική πολιτική που διαμορφώνουν οι εταιρείες δημοσίου ενδιαφέροντος στην Ελλάδα χρησιμοποιώντας μεγέθη από τις οικονομικές καταστάσεις, εφαρμόζοντας εργαλεία και τεχνικές που χρησιμοποιούνται σε διεθνές επίπεδο. Επιπρόσθετα, εκτιμάται ότι τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας θα καλύψουν το σχετικό ερευνητικό κενό και θα συμβάλλουν στον εμπλουτισμό της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας.

Η ανάγκη για έρευνα προκύπτει από το γεγονός ότι οι κίνδυνοι που σχετίζονται με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων φοροαποφυγής αποτελούν προτεραιότητα τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τις φορολογικές διοικήσεις, που οφείλουν να παρακολουθούν και να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τους διάφορους κινδύνους. Αν και στην πράξη υπάρχει ενθάρρυνση για τη διαχείριση αυτών των κινδύνων (Herskovitz, 1997) δεν έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα η εμπειρική έρευνα στη συγκεκριμένη περιοχή.

Η διαχείριση των κινδύνων αποτελεί έναν κεντρικό πυρήνα της στρατηγικής διαχείρισης κάθε οργανισμού με την οποία προσεγγίζονται μεθοδικά οι κίνδυνοι που σχετίζονται με τις δραστηριότητές τους. Ωστόσο, η διαχείριση των κινδύνων, που σχετίζονται με θέματα φορολογικής φύσης, αποτελεί μια περιοχή που δεν έχει μελετηθεί ιδιαίτερα, παρόλο που θεωρούνται σημαντικές οι επιδράσεις για τη βιωσιμότητα των οργανισμών και των επιχειρήσεων (Segal & Maroun, 2014). Η αναγνώριση και ο αποτελεσματικός χειρισμός των κινδύνων αυξάνει την πιθανότητα της επιτυχημένης επίτευξης των συνολικών στόχων των επιχειρήσεων και των φορολογικών διοικήσεων και αποτελεί ζήτημα ζωτικής σημασίας. Όμως οι στόχοι των φορολογούμενων επιχειρήσεων και των φορολογικών διοικήσεων δεν είναι ίδιοι, πολλές φορές συγκρούονται και άλλες φορές συμπίπτουν (Bakker & Kloosterhoff, 2010).

Ο προσδιορισμός και η απάντηση του ερευνητικού ερωτήματος της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά τμήματα της θεωρητικής ανάλυσης, διότι επιτυγχάνεται η οριοθέτηση του ερευνητικού αντικειμένου και προσδιορίζονται οι συνθήκες με τις οποίες τα αποτελέσματα που παράγονται από την εμπειρική ανάλυση έχουν ρεαλιστική και πρακτική εφαρμογή.

1.2. Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνήσει και να προσδιορίσει τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική που

διαμορφώνουν οι επιχειρήσεις, χρησιμοποιώντας μεγέθη από τις οικονομικές καταστάσεις και να εξετάσει τη σχέση τους με το συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο των επιχειρήσεων. Απώτερος σκοπός είναι η χρησιμοποίηση των ευρημάτων από τους χρήστες οικονομικών καταστάσεων στο πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων κατά τη λήψη αποφάσεων.

1.3. Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Έρευνας

Για να απαντηθεί το ερευνητικό ερώτημα και να εκπληρωθούν οι στόχοι της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας επιλέγεται η ποσοτική ανάλυση ως κατάλληλη προσέγγιση για τη μεθοδολογία της έρευνας. Η καταλληλότητα έγκειται στο γεγονός ότι τα δεδομένα που αναλύονται προέρχονται από τις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων και βασίζονται σε αριθμούς. Επιπλέον, η επεξεργασία μεγάλου όγκου ποσοτικών δεδομένων για την επαλήθευση των υποθέσεων και τον έλεγχο της θεωρίας καθιστά αναγκαία την ερευνητική ποσοτική προσέγγιση.

Η ποσοτική έρευνα αναφέρεται συνήθως στη συστηματική και εμπειρική διερεύνηση των φαινομένων μέσω της στατιστικής και των μαθηματικών και στην επεξεργασία και ανάλυση των αριθμητικών δεδομένων, ώστε να επιτευχθεί η αντικειμενικότητα των εξαγόμενων συμπερασμάτων.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη διασφάλιση της ορθότητας της ερευνητικής διαδικασίας και της αξιοπιστίας των εξαγόμενων συμπερασμάτων, είναι η ακρίβεια και η ορθότητα των Οικονομικών Καταστάσεων που χρησιμοποιούμε για το σχηματισμό των μεταβλητών. Στην περίπτωση που έχουν αλλοιωθεί τα μεγέθη που χρησιμοποιούμε από τις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις, τότε ελλοχεύει ο κίνδυνος περί μη αξιοπιστίας των εξαγόμενων συμπερασμάτων. Ωστόσο, εκτιμάται ότι ο κίνδυνος δεν είναι σημαντικός διότι το δείγμα που εξετάζουμε προέρχεται από τις οικονομικές καταστάσεις εταιρειών δημοσίου ενδιαφέροντος, οι οποίες υπόκεινται σε εκτεταμένο έλεγχο από αναγνωρισμένα ελεγκτικά γραφεία.

Βασιζόμενοι στη βιβλιογραφία και στο μεθοδολογικό πλαίσιο, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί η φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων χρησιμοποιώντας μοντέλα που περιλαμβάνουν μεταβλητές που εξετάστηκαν σε προηγούμενες έρευνες, οι οποίες έλαβαν χώρα κυρίως στην Αμερική. Λόγω της διαφοροποίησης μεταξύ Ευρωπαϊκού και Αμερικανικού συστήματος, αντιμετωπίζονται δυσκολίες στην εφαρμογή των μοντέλων που έχουν αναπτυχθεί και κρίνεται απαραίτητη η προσαρμογή αυτών, ώστε να καταστεί εφικτή η υλοποίησή τους στην ελληνική πραγματικότητα.

1.4. Δομή της Διπλωματικής Εργασίας

Η δομή της Διπλωματικής Εργασίας αποτελείται από πέντε Κεφάλαια, τα οποία χωρίζονται σε επιμέρους Ενότητες και το περιεχόμενό τους παρουσιάζεται παρακάτω.

Το Κεφάλαιο 1 αποτελεί μια συνοπτική εισαγωγή για το θέμα που πραγματεύεται η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία και επισημαίνει την ανάγκη για έρευνα στη συγκεκριμένη ερευνητική περιοχή.

Στο Κεφάλαιο 2 διενεργείται βιβλιογραφική ανασκόπηση και κριτική ανάλυση της βιβλιογραφίας που σχετίζεται με την εξεταζόμενη ερευνητική περιοχή. Σκοπός αυτής της ανάλυσης είναι να γίνει κατανοητό που βασίζεται η ιδέα της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας. Συγκεκριμένα, αναλύονται θέματα που σχετίζονται με: (1) την πληροφόρηση που παρέχουν οι οικονομικές καταστάσεις στα ενδιαφερόμενα μέρη για τη φορολόγηση των επιχειρήσεων, (2) τη διαφοροποίηση του εισοδήματος των επιχειρήσεων για σκοπούς χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και για φορολογικούς σκοπούς, (3) την ανάλυση των στοιχείων που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική που διαμορφώνουν οι επιχειρήσεις, (4) τον προσδιορισμό των στοιχείων που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων με τη χρήση μεγεθών από τις οικονομικές καταστάσεις και (5) τη

διαχείριση κινδύνων που σχετίζονται με θέματα φορολογικής φύσης κατά τη λήψη αποφάσεων από τις επιχειρήσεις και τις φορολογικές διοικήσεις.

Στο Κεφάλαιο 3 προσδιορίζεται η ερευνητική μεθοδολογία που κρίνεται κατάλληλη για τους σκοπούς της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας. Συγκεκριμένα, ορίζονται: (1) οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της έρευνας, (2) τα κριτήρια επιλογής του υπό εξέταση δείγματος και οι πηγές από όπου αντλήθηκαν τα δεδομένα και (3) τα στάδια της ερευνητικής ανάλυσης που ακολουθούνται για να οδηγηθούμε σε χρήσιμα και ασφαλή συμπεράσματα.

Η εμπειρική ανάλυση του θέματος γίνεται στο Κεφάλαιο 4. Χρησιμοποιούνται στοιχεία από τις οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων που επιλέχθηκαν, προκειμένου να προσδιοριστούν ποσοτικά τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την επιχειρηματική φορολογική πολιτική. Κάθε στοιχείο που χαρακτηρίζει τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων εκτιμάται σύμφωνα με τις μεταβλητές που έχουν χρησιμοποιηθεί επιτυχώς σε προηγούμενες μελέτες και θεωρούνται κατάλληλες για τους σκοπούς της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας. Ακολουθώντας τα στάδια ερευνητικής ανάλυσης που προσδιορίστηκαν στο Κεφάλαιο 3, παρουσιάζονται στο Κεφάλαιο 4 τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την ποσοτική ανάλυση των μεταβλητών για την επαλήθευση των υποθέσεων και τον έλεγχο της θεωρίας.

Το Κεφάλαιο 5 αποτελεί το τελευταίο Κεφάλαιο της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας και παρουσιάζεται μια σύνοψη της έρευνας και των ευρημάτων. Επιπλέον, περιγράφονται πιθανοί περιορισμοί και προσδιορίζονται περιοχές για μελλοντική έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1. Εισαγωγή

Το Κεφάλαιο 1 εισήγαγε συνοπτικά την έρευνα που παρουσιάζεται στη διπλωματική εργασία και ανέλυσε το ερευνητικό πρόβλημα παρουσιάζοντας τους στόχους της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας. Στο Κεφάλαιο 2 γίνεται μια ανασκόπηση και κριτική ανάλυση της βιβλιογραφίας που σχετίζεται με θέματα: (1) πληροφόρησης για τους φόρους εισοδήματος των επιχειρήσεων μέσω των οικονομικών καταστάσεων, (2) διαφοροποίησης του εισοδήματος των επιχειρήσεων για σκοπούς χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και για φορολογικούς σκοπούς, (3) ανάλυσης των στοιχείων που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική που διαμορφώνουν οι επιχειρήσεις, (4) προσδιορισμός των στοιχείων που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων με τη χρήση μεγεθών από τις οικονομικές καταστάσεις και (5) διαχείρισης κινδύνων που σχετίζονται με θέματα φορολογικής φύσης κατά τη λήψη αποφάσεων από τις επιχειρήσεις και τις φορολογικές διοικήσεις.

Η ανασκόπηση και κριτική ανάλυση της βιβλιογραφίας γίνεται με σκοπό να συγκεντρωθούν πληροφορίες που εξετάζουν μια συγκεκριμένη ερευνητική περιοχή προκειμένου να εντοπιστούν οι ερευνητικές παράμετροι και πιθανά ερευνητικά κενά που δεν έχουν απαντηθεί από προηγούμενες ερευνητικές προσεγγίσεις. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση συμβάλλει στην τεκμηρίωση της εργασίας, προσδίδει επιστημονικό χαρακτήρα στο περιεχόμενο της εργασίας και προσδιορίζει τη συνεισφορά της έρευνας στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία πραγματοποιήθηκε μέσω συστηματικής αναζήτησης και μελέτης βιβλίων, επιστημονικών περιοδικών, επιστημονικών συγγραμμάτων, αποτελέσματα ερευνών και άλλων τεκμηριωμένων πηγών.

Η αναζήτηση της βιβλιογραφίας έγινε χρησιμοποιώντας βιβλιοθήκες, βάσεις δεδομένων και ηλεκτρονικές μηχανές αναζήτησης όπως SciVerse Scopus, JSTOR, ScienceDirect, SSRN, Google Books και Google Scholar. Για την πραγματοποίηση της αναζήτησης βιβλιογραφίας χρησιμοποιήθηκαν λέξεις κλειδιά καθώς και συνώνυμες φράσεις ή συνδυασμός λέξεων όπως “Λογιστική των φόρων εισοδήματος”, “Φοροαποφυγή”, “Φορολογικός κίνδυνος”, “Διαχείριση κινδύνων” κλπ.

Παρόλο που η σχετική βιβλιογραφία στην Ελλάδα είναι περιορισμένη, υπάρχει πληθώρα εκδόσεων και ερευνητικών εργασιών σχετικά με το προσδιορισμό της φορολογικής πολιτικής των επιχειρήσεων με τη χρήση μεγεθών από τις οικονομικές καταστάσεις σε άλλες χώρες και ιδιαίτερα στις Η.Π.Α.

Όπως αναφέρθηκε στο Κεφάλαιο 1, σκοπός της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνήσει και να προσδιορίσει τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική που διαμορφώνουν οι επιχειρήσεις, με τη χρήση μεγεθών από τις οικονομικές καταστάσεις και να εξετάσει τη σχέση τους με το συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο των επιχειρήσεων. Απώτερος σκοπός είναι η χρησιμοποίηση των ευρημάτων από τους χρήστες οικονομικών καταστάσεων στο πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων κατά τη λήψη αποφάσεων.

Έχοντας υπόψη μας το σκοπό της διπλωματικής εργασίας, χωρίσαμε το Κεφάλαιο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης σε τέσσερις ενότητες. Η Ενότητα 2.2 παρουσιάζει και αναλύει ερευνητικές προσεγγίσεις στη πληροφόρηση που παρέχεται από τις οικονομικές καταστάσεις για το εισόδημα των επιχειρήσεων. Η Ενότητα 2.3 παρουσιάζει και αναλύει ερευνητικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά στοιχεία της φορολογικής πολιτικής των επιχειρήσεων, ενώ οι

ερευνητικές προσεγγίσεις που σχετίζονται τις μεθόδους προσδιορισμού αυτών των στοιχείων περιλαμβάνονται στην Ενότητα 2.4. Τέλος, η Ενότητα 2.5 αναφέρεται στις ερευνητικές προσεγγίσεις που αφορούν τη διαχείριση κινδύνων.

2.2. Εισόδημα Επιχειρήσεων για Σκοπούς Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης και για Φορολογικούς Σκοπούς

2.2.1. Βάσεις Προσδιορισμού Εισοδήματος

2.2.1.1. Λογιστικό Πλαίσιο

Πληροφορίες σχετικά με το εισόδημα των επιχειρήσεων παρέχονται στους εξωτερικούς χρήστες μέσω των οικονομικών καταστάσεων, που συντάσσει η κάθε επιχείρηση σύμφωνα με ένα συγκεκριμένο λογιστικό πλαίσιο, η υιοθέτηση και η εφαρμογή του οποίου αποτελεί αποκλειστική ευθύνη της διοίκησης. Το λογιστικό πλαίσιο σύνταξης των οικονομικών καταστάσεων συνήθως επιβάλλεται από το εκάστοτε νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο, που διέπει τη λειτουργία των επιχειρήσεων.

Το λογιστικό πλαίσιο που υιοθετείται από τις επιχειρήσεις για τη σύνταξη των οικονομικών καταστάσεων περιλαμβάνει λογιστικές αρχές και πρότυπα, που μπορεί να είναι τα εθνικά λογιστικά πρότυπα ή τα λογιστικά πρότυπα που γίνονται δεκτά από το κάθε χρηματιστήριο. Στην περίπτωση των επιχειρήσεων δημοσίου ενδιαφέροντος, τα λογιστικά πρότυπα που εφαρμόζονται προβλέπονται από το χρηματιστήριο στο οποίο διαπραγματεύονται, ενώ στις υπόλοιπες επιχειρήσεις, προβλέπονται από την χώρα της έδρας των επιχειρήσεων.

Τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ) αποτελούν ένα διεθνές λογιστικό πλαίσιο αρχών, κανόνων και γενικά αποδεκτών διαδικασιών για τη σύνταξη και παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων. Η καθιέρωση των ΔΠΧΑ οδηγεί σε ομοιομορφία καταρτίσεως των οικονομικών καταστάσεων και συνεπώς

σε ακριβή, αληθή και ομοιόμορφη πληροφόρηση των χρηστών των Οικονομικών Καταστάσεων.

Σύμφωνα με το “Πλαίσιο Κατάρτισης των Οικονομικών Καταστάσεων” (Framework for Financial Reporting) που δεν αποτελεί λογιστικό πρότυπο, αλλά θέτει τις λογιστικές πολιτικές πάνω στις οποίες βασίζονται τα Πρότυπα, αναφέρεται ότι σκοπός των οικονομικών καταστάσεων είναι η παροχή ικανών πληροφοριών στους χρήστες για τη χρηματοοικονομική κατάσταση μιας οντότητας, την αποδοτικότητα και τις μεταβολές στην οικονομική της θέση, προκειμένου να λαμβάνουν οικονομικές αποφάσεις. Οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων συνίστανται σε παρόντες και δυνητικούς επενδυτές, εργαζόμενους, δανειστές, προμηθευτές και άλλους πιστωτές, πελάτες, το κράτος, εποπτικές αρχές και το κοινό.

Σύμφωνα με τα ΔΠΧΑ, οι οικονομικές καταστάσεις αποτελούν μια δομημένη παρουσίαση της οικονομικής θέσης μιας επιχείρησης καθώς και των συναλλαγών που έχουν διενεργηθεί από αυτήν. Ακολουθώντας τις γενικές αρχές παρουσίασης των οικονομικών καταστάσεων, θα πρέπει οι οικονομικές καταστάσεις να παρουσιάζουν με εύλογο τρόπο την οικονομική θέση, την απόδοση και τις ταμειακές ροές της επιχείρησης και θα πρέπει να συντάσσονται στη βάση της διαρκούς επιχειρηματικής δραστηριότητας (Going Concern) και με βάση την αρχή των δεδουλευμένων εσόδων και εξόδων.

Στην Ελλάδα, τα ΔΠΧΑ υιοθετήθηκαν υποχρεωτικά¹ από τις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών Ανώνυμες Εταιρείες, για την κατάρτιση και δημοσίευση των οικονομικών τους καταστάσεων από το έτος 2005. Για τις επιχειρήσεις που δεν προκύπτει υποχρέωση εφαρμογής των ΔΠΧΑ και δεν εφαρμόζουν προαιρετικά τα ΔΠΧΑ, ακολουθούνται τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα που περιλαμβάνονται στο Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σχέδιο (Π.Δ. 1123/1980), στα Κλαδικά Λογιστικά Σχέδια και στον Κωδικοποιημένο Νόμο 2190/1920 (περί Ανωνύμων Εταιρειών).

¹ Ο Ν. 3229/10.2.2004 (ΦΕΚ 38 τ'Α) τροποποίησε τον Κ.Ν. 2190/1920 και προστέθηκε το Κεφάλαιο 15 «Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα».

2.2.1.2. Φορολογικό Πλαίσιο

Υποστηρίζεται ότι η επίδραση των φορολογικών κανονισμών στη λογιστική πρακτική είναι μεγάλη στις χώρες που ακολουθούν το Νοτιοευρωπαϊκό (Γαλλογερμανικό, Φραγκογερμανικό) μοντέλο σε αντίθεση με τις χώρες που εφαρμόζουν το Αγγλοσαξωνικό μοντέλο. Στην περίπτωση του Νοτιοευρωπαϊκού μοντέλου, οι λογιστικοί κανονισμοί και τα πρότυπα είναι μέρος της νομοθεσίας και η εφαρμογή τους αποτελεί ποινικό αδίκημα. Η κωδικοποίηση γίνεται, συνήθως, με τη δημιουργία εθνικών λογιστικών σχεδίων και με την ενσωμάτωσή τους σε νόμο του κράτους. Ενώ στη περίπτωση του Αγγλοσαξωνικού μοντέλου, οι λογιστικοί κανονισμοί και τα πρότυπα εκδίδονται συνήθως από ανεξάρτητα μη κυβερνητικά σώματα και είναι υποχρεωτικοί για όλα τα μέλη των σωμάτων. Η μη εφαρμογή τους οδηγεί σε πειθαρχικά μέτρα, ενώ ποινικά μέτρα λαμβάνονται σε περιπτώσεις απάτης ή μη εφαρμογής των γενικών λογιστικών κανονισμών (Global Training, 2009).

Στην Ελληνική πραγματικότητα, οι εταιρείες ανεξάρτητα αν καταρτίζουν οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τα ΔΠΧΑ ή τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, οφείλουν να τηρούν τα φορολογικά βιβλία σύμφωνα με προβλέψεις της ισχύουσας φορολογικής νομοθεσίας. Οι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών Ανώνυμες Εταιρείες, που υποχρεωτικά εφαρμόζουν τα ΔΠΧΑ, εφαρμόζουν παράλληλα δύο λογιστικά συστήματα: (1) προσδιορισμού των φορολογικών αποτελεσμάτων και της απεικόνισης των περιουσιακών στοιχείων τους στις φορολογικές αξίες, και (2) προσδιορισμού των Ετήσιων Αποτελεσμάτων που προσδιορίζονται με τους κανόνες των ΔΠΧΑ και τις απεικόνισης των περιουσιακών στοιχείων τους στις αξίες των ΔΠΧΑ. Στην πράξη τηρούν, λογιστικά ή εξωλογιστικά, βιβλία στα οποία απεικονίζονται οι αξίες που προσδιορίζονται με βάση τους κανόνες αποτίμησης, απομείωσης και προβλέψεων των ΔΠΧΑ, οι διαφορές σε σύγκριση με αυτές των φορολογικών βιβλίων, οι αναβαλλόμενοι φόροι από τα επιπλέον κέρδη ή ζημίες σε σύγκριση με τα φορολογικά, η αναπόσβεστη αξία των πάγιων στοιχείων και οι αποσβέσεις που προσδιορίζονται με βάση τους κανόνες αποσβέσεων των ΔΠΧΑ.

2.2.2. Προσδιορισμός Εισοδήματος στις Ελληνικές Επιχειρήσεις που Εφαρμόζουν τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ)

Στο ελληνικό φορολογικό καθεστώς, όπως και σε πολλά άλλα φορολογικά καθεστώτα, το λογιστικό αποτέλεσμα διαφέρει από το φορολογητέο αποτέλεσμα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι λογιστικές πολιτικές που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό του λογιστικού αποτελέσματος, είναι διαφορετικές από τους αντίστοιχους κανόνες που χρησιμοποιούν οι φορολογικές αρχές.

Οι επιχειρήσεις, σύμφωνα με τις ισχύουσες φορολογικές διατάξεις, έχουν υποχρέωση να καταρτίζουν την κατάσταση φορολογικής αναμόρφωσης, την οποία συνυποβάλλουν με τη δήλωση φορολογίας εισοδήματος και παραθέτονται αναλυτικά όλες οι διαφορές μεταξύ λογιστικών και φορολογητέων κερδών.

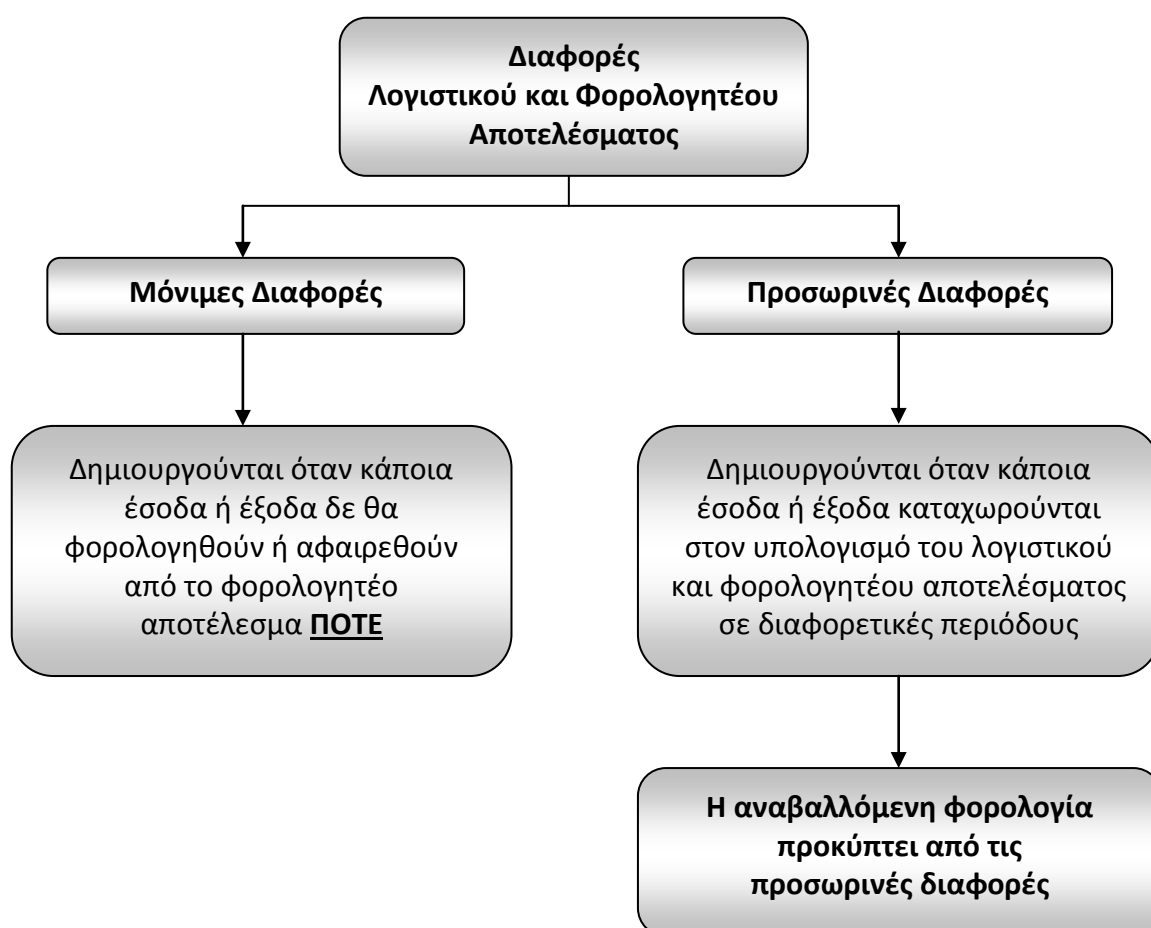
Παραδείγματα τέτοιων διαφορών αποτελούν τα μη εκπιπτόμενα έξοδα, τα αφορολόγητα έσοδα, οι αφορολόγητες εκπτώσεις, τα έξοδα που εκπίπτουν με διαφορετικά κριτήρια (π.χ. ταμειακή βάση) από αυτά με τα οποία λογιστικοποιούνται (π.χ. αρχή του δεδουλευμένου) καθώς και τα έξοδα που υπολογίζονται με διαφορετικό τρόπο για φορολογικούς από ότι για λογιστικούς σκοπούς (π.χ. αποσβέσεις).

Οι διαφορές μεταξύ φορολογητέου εισοδήματος και λογιστικού αποτελέσματος μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες (Grant Thornton, 2004):

- Μόνιμες διαφορές, όπως ένα αφορολόγητο έσοδο που έχει αναγνωριστεί στα λογιστικά αποτελέσματα αλλά δεν πρόκειται ποτέ να φορολογηθεί ή ένα έξοδο το οποίο έχει αναγνωριστεί στα λογιστικά αποτελέσματα αλλά δεν εκπίπτει των φορολογητέων κερδών.
- Προσωρινές διαφορές, δηλαδή διαφορές που πρόκειται να αναστραφούν. Αυτές οι διαφορές αφορούν κονδύλια που ενώ επηρεάζουν το λογιστικό

αποτέλεσμα της τρέχουσας χρήσης, θα διαμορφώσουν το φορολογικό αποτέλεσμα μιας επόμενης χρήσης. Ορισμένα παραδείγματα είναι οι προβλέψεις για αποζημίωση προσωπικού λόγω εξόδου από την υπηρεσία και οι προβλέψεις για επισφαλείς χρεώστες. Συγκεκριμένα, οι προαναφερθείσες προβλέψεις αναγνωρίζονται λογιστικά ως έξοδο σε κάθε χρήση που καθίστανται δεδουλευμένες, ενώ αντίθετα, εκπίπτουν φορολογικά κατά τη χρήση στην οποία θα καταβληθούν.

Στο παρακάτω σχήμα απεικονίζονται τα δύο είδη των διαφορών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος και η σχέση τους με την αναβαλλόμενη φορολογία.

Σχήμα 2.1: Διαφορές Λογιστικού και Φορολογητέου Αποτελέσματος (Προσαρμοσμένο από *Global Training, 2009*).

Η έννοια της αναβαλλόμενης και της τρέχουσας φορολογίας προσδιορίζεται ως ακολούθως (Global Training, 2009 & Grant Thornton, 2004):

- Η αναβαλλόμενη φορολογία είναι μια λογιστική και μη ταμειακή εγγραφή που γίνεται στη τρέχουσα περίοδο για να συσχετίσει τις μελλοντικές φορολογικές επιπτώσεις ορισμένων τρεχουσών συναλλαγών ή οικονομικών γεγονότων που έχουν φορολογική επίδραση σε διαφορετική χρήση. Ο αναβαλλόμενος φόρος προκύπτει από τις προσωρινές διαφορές μεταξύ της λογιστικής αξίας και της φορολογικής βάσης των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων και υπολογίζεται με τους φορολογικούς συντελεστές που αναμένεται να ισχύουν κατά το χρόνο ανάκτησης της λογιστικής αξίας των περιουσιακών στοιχείων και του διακανονισμού των υποχρεώσεων.
- Ενώ η τρέχουσα φορολογία είναι το ποσό του φόρου εισοδήματος που καταβάλλεται στις φορολογικές αρχές και το οποίο αναλογεί στα φορολογητέα κέρδη της χρήσης, όπως αυτά προσδιορίζονται από τους φορολογικούς νόμους στην ετήσια δήλωση φορολογίας εισοδήματος. Συνεπώς, ο τρέχων φόρος υπολογίζεται επί των φορολογητέων κερδών της χρήσης και αποτελεί, συνήθως, μια τρέχουσα υποχρέωση της επιχείρησης. Για παράδειγμα, στο ελληνικό φορολογικό καθεστώς, ένα μέρος του τρέχοντος φόρου καταβάλλεται προκαταβολικά κατά τη διάρκεια της χρήσης, ενώ το υπόλοιπο ποσό καταβάλλεται εντός του επόμενου έτους.

2.2.3. Η Λογιστική των Φόρων Εισοδήματος Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ)

Η λογιστική των φόρων εισοδήματος καλύπτεται από το Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο (ΔΛΠ) 12, «Φόροι εισοδήματος», σκοπός του οποίου είναι να καθορίσει τον λογιστικό χειρισμό που πρέπει να ακολουθείται για τους φόρους εισοδήματος και συγκεκριμένα τον τρόπο λογιστικής παρακολούθησης των τρεχουσών και μελλοντικών φορολογικών υποχρεώσεων.

Στο συγκεκριμένο πρότυπο προβλέπεται ότι ο φόρος εισοδήματος συνίσταται από τον τρέχον φόρο εισοδήματος και από τον αναβαλλόμενο φόρο εισοδήματος. Ο φόρος εισοδήματος της τρέχουσας και των προηγούμενων χρήσεων αποτελεί έξοδο και επιβαρύνει τα αποτελέσματα της περιόδου, που απεικονίζονται στις οικονομικές καταστάσεις και συγκεκριμένα στην κατάσταση συνολικού εισοδήματος. Στη περίπτωση που ο αναβαλλόμενος φόρος εισοδήματος αφορά συναλλαγές ή γεγονότα, οι συνέπειες των οποίων αναγνωρίζονται στα ίδια κεφάλαια, αναγνωρίζεται κατευθείαν στα ίδια κεφάλαια, μέσω της κατάστασης συνολικού εισοδήματος.

Ο φόρος εισοδήματος που αναγνωρίζεται στα έξοδα και βαρύνει την κλειόμενη χρήση αποτελείται από: (1) τον τρέχον φόρο εισοδήματος, (2) τον αναβαλλόμενο φόρο εισοδήματος και (3) τον φόρο εισοδήματος και τις προσαυξήσεις φόρου εισοδήματος που θα προκύψουν από μελλοντικούς φορολογικούς ελέγχους επί των χρήσεων που δεν έχουν ελεγχθεί από τις φορολογικές αρχές μέχρι και το τέλος της κλειόμενης χρήσης. Επισημαίνεται ότι η υποχρέωση αυτή προκύπτει από λογιστική εκτίμηση και αναγνωρίζεται στις οικονομικές καταστάσεις με τη μορφή πρόβλεψης. Επιπλέον, σημειώνεται ότι οι φόροι εισοδήματος δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Διεθνούς Λογιστικού Προτύπου (ΔΛΠ) 37, «Προβλέψεις, ενδεχόμενες υποχρεώσεις και ενδεχόμενα περιουσιακά στοιχεία» και δεν υπόκεινται στα κριτήρια αναγνώρισης με βάση την πιθανότητα επέλευσής τους (Δρίτσας, 2011).

Συνοψίζοντας, τα ΔΠΧΑ χειρίζονται τους φόρους εισοδήματος ως έξοδο και αναγνωρίζουν τη διαφορά μεταξύ του λογιστικού και φορολογικού αποτελέσματος, με τη μορφή του αναβαλλόμενου φόρου, που επιβαρύνει ή ωφελεί μελλοντικές χρήσεις, ως αποτέλεσμα του συνόλου των προσωρινών διαφορών μεταξύ της λογιστικής και φορολογικής βάσης των στοιχείων του ενεργητικού και των υποχρεώσεων κατά το τέλος της κλειόμενης χρήσεως.

2.2.4. Ο Ρόλος της Πληροφόρησης στη Λογιστική των Φόρων Εισοδήματος

Οι οικονομικές καταστάσεις για κάθε επιχείρηση αποτελούν μια δομημένη παρουσίαση της οικονομικής της θέσης και των συναλλαγών που έχουν διενεργηθεί και στα πλαίσια της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης παρέχει πληροφορίες στα ενδιαφερόμενα μέρη. Η ποιότητα των πληροφοριών που παρουσιάζονται στις οικονομικές καταστάσεις είναι μία σημαντική παράμετρος που επηρεάζει τη λήψη επιχειρηματικών και οικονομικών αποφάσεων και ταυτόχρονα αντανακλάται η πρόθεση της διοίκησης της επιχείρησης να γνωστοποιήσει με απόλυτη διαφάνεια στους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων αξιόπιστες, έγκυρες και ακριβείς πληροφορίες για την πορεία των αποτελεσμάτων και την περιουσιακή διάρθρωση της επιχείρησης.

Συνεπώς, ενέργειες που θίγουν την αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων, όπως ωραιοποίηση ή χειραγώγηση των αποτελεσμάτων, εγκυμονούν κινδύνους και απασχολούν έντονα τις ρυθμιστικές αρχές, τους επενδυτές και γενικότερα όλους τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων, ιδιαίτερα λόγω των οικονομικών σκανδάλων που έχουν αποκαλυφθεί. Η πλέον χαρακτηριστική περίπτωση, από την άποψη της αναφοράς της στην επιστημονική βιβλιογραφία και στα μαζικά μέσα ενημέρωσης, αλλά και των ευρύτερων νομοθετικών μεταρρυθμίσεων, είναι αυτή της ENRON. Αναφέρεται ότι ο ρόλος της λογιστικής έχει ιδιαίτερη σημασία και αποτελεί υποστηρικτικό εργαλείο ακόμα και σε περιπτώσεις ανάπτυξης δραστηριοτήτων νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή ξεπλύματος μαύρου χρήματος (Compin, 2008).

Οι φόροι έξοδα, που αφορούν το κέρδος από συνήθεις δραστηριότητες, παρουσιάζονται στην κατάσταση συνολικού εισοδήματος χρήσης σύμφωνα με τα ΔΠΧΑ. Στις επεξηγηματικές σημειώσεις, που συνοδεύουν τις οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης, γνωστοποιούνται ξεχωριστά τα συστατικά στοιχεία των εξόδων για φόρους, όπως τον τρέχον και τον αναβαλλόμενο φόρο και τη διαφορά μεταξύ του ποσού που είχε αναγνωριστεί για φόρο εισοδήματος

προηγούμενων περιόδων και του ποσού που τελικά επέβαλαν οι φορολογικές αρχές (Grant Thornton, 2004). Η σύγκριση του φορολογητέου εισοδήματος ως ένα είδος αναφοράς για τα δεδουλευμένα λογιστικά κέρδη προ φόρων θα ήταν χρήσιμη για τη βιβλιογραφία, καθώς η δαπάνη του φόρου εισοδήματος είναι μια δαπάνη σε δεδουλευμένη βάση και μπορεί δυνητικά να χειραγωγείται, ώστε να επηρεάσει τα κέρδη μετά από φόρους (Hanlon & Heitzman, 2010).

Στην ελληνική πραγματικότητα όπως και σε όλο τον κόσμο το αποτέλεσμα που προκύπτει από την εφαρμογή των ορθών λογιστικών αρχών, διαφέρει από το αποτέλεσμα με το οποίο φορολογείται η εταιρεία. Η προσέγγιση της χρηματοοικονομικής λογιστικής στο πλαίσιο σύνταξης των οικονομικών καταστάσεων, είναι να απεικονίζεται η πραγματική οικονομική θέση και τα πραγματικά αποτελέσματα που αφορούν μία περίοδο για μία εταιρεία. Ενώ η προσέγγιση της φορολογικής νομοθεσίας, είναι να εισπράξει φόρους χρησιμοποιώντας παράλληλα ως εργαλείο ανάπτυξης ή άλλων πολιτικών επιλογών, τις φορολογικές ρυθμίσεις. Υποστηρίζεται ότι η επίδραση της φορολογικής νομοθεσίας² στον τρόπο εμφάνισης των οικονομικών καταστάσεων είναι καθοριστική και στην πράξη οι οικονομικές καταστάσεις που συντάσσονται είναι περισσότερο φορολογικές (Τζανάτος, 2008).

Οι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών Ανώνυμες Εταιρείες, εφαρμόζουν για την κατάρτιση και δημοσίευση των οικονομικών τους καταστάσεων τα ΔΠΧΑ, που υιοθετήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση, από το έτος 2005. Στην κατάσταση χρηματοοικονομικής θέσης και την κατάσταση συνολικού εισοδήματος χρήσης εμφανίζουν τους φόρους εισοδήματος σύμφωνα με τα όσα προβλέπονται από το ΔΛΠ 12, «Φόροι εισοδήματος» και το ευρύτερο πλαίσιο των ΔΠΧΑ. Το Πρότυπο, επίσης, καθορίζει και τις πληροφορίες σχετικά με τους φόρους εισοδήματος που θα πρέπει να περιλαμβάνονται στις επεξηγηματικές σημειώσεις που συνοδεύουν τις

² Νόμοι που παρέχουν αναπτυξιακά κίνητρα, νόμοι που δίνουν φορολογικά κίνητρα για συγχωνεύσεις και ειδικές νομοθεσίες που σχετίζονται με συγκεκριμένους κλάδους της οικονομίας μπορεί να επηρεάζουν τον τρόπο εμφάνισης των οικονομικών καταστάσεων (Τζανάτος, 2008).

οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης, οι οποίες αποτελούν ουσιώδη χρηματοοικονομική πληροφόρηση για τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων αλλά και τις φορολογικές αρχές.

Η λογιστική απεικόνιση των φορολογικών υποχρεώσεων, σε συνδυασμό με την αναγνώριση των αναβαλλόμενων φορολογικών απαιτήσεων και υποχρεώσεων, υποστηρίζει ουσιαστικά το φορολογικό έλεγχο των επιχειρήσεων, καθώς οι φορολογικές υποχρεώσεις τους αποκαλύπτονται πλήρως και αναλύονται σε τέτοιο βαθμό, ώστε να είναι απολύτως κατανοητό από οποιοδήποτε τρίτο πώς προέκυψαν, αλλά και πώς τις διαχειρίζεται η διοίκηση της εταιρείας (Δρίτσας, 2011).

2.2.5. Πηγές Διαφορών Ανάμεσα σε Λογιστικό και Φορολογητέο Αποτέλεσμα

Οι διαφορές ανάμεσα στο λογιστικό και το φορολογητέο αποτέλεσμα μπορεί να προέρχονται από διάφορους παράγοντες (Manzon & Plesko, 2002). Ο βασικότερος παράγοντας είναι ότι υπάρχουν δύο συστήματα προσδιορισμού του αποτελέσματος, τα οποία έχουν διαφορετικούς στόχους και οδηγούν σε διαφορετικούς κανόνες χειρισμού. Αν και είναι γνωστό ότι οι διαφορές λόγω των αλλαγών της νομοθεσίας συμβάλουν σημαντικά στις διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος, μελετήθηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν τις διαφορές αυτές και προσδιορίστηκε ο βαθμός επίδρασης (Seidman, 2009).

Στη θεωρία, οι αρχές και τα πρότυπα χρηματοοικονομικής λογιστικής ακολουθούν ένα εννοιολογικό πλαίσιο με σκοπό να απεικονίσουν τις οικονομικές συναλλαγές και να παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες στα ενδιαφερόμενα μέρη. Αντίθετα, οι φορολογικοί νόμοι καταρτίζονται κατόπιν πολιτικής διεργασίας. Οι νομοθέτες μπορεί να θεσπίζουν φορολογικούς νόμους για να αυξήσουν τα κρατικά έσοδα και να ενθαρρύνουν ή να αποθαρρύνουν συγκεκριμένες δραστηριότητες με απώτερο σκοπό την τόνωση της οικονομίας.

Μια άλλη πιθανή πηγή των διαφορών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος είναι η “επιθετική” πολιτική παρουσίασης των οικονομικών δεδομένων. Για παράδειγμα, όταν η διοίκηση χειραγωγεί ή ωραιοποιεί τα λογιστικά αποτελέσματα, έχει την επιλογή να παρουσιάσει μεγαλύτερο φορολογητέο αποτέλεσμα και να καταβάλει τους αντίστοιχους φόρους ή να μειώσει το φορολογητέο αποτέλεσμα και να καταγράψει τις διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος. Θεωρείται λιγότερο δαπανηρό για την επιχείρηση να καταγραφούν οι ανωτέρω διαφορές και να μην παρουσιάσει αυξημένα φορολογητέα κέρδη καθώς θα καταβάλει λιγότερους φόρους. Ωστόσο, αν οι διαφορές παρέχουν πληροφορίες για τη διαχείριση κερδών, μπορεί να μειώσει τη πιστοληπτική ικανότητα της οντότητας. Από τη φορολογική πλευρά, σε περίπτωση που οι φορολογικές αρχές χρησιμοποιούν τις διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος ως δείκτη φοροαποφυγής, αν μια επιχείρηση ακολουθεί την “επιθετική” πολιτική και παρουσιάζει μικρότερο φορολογητέο αποτέλεσμα σε σχέση με το λογιστικό αποτέλεσμα, ενδέχεται να αυξηθεί το κόστος λόγω φοροαποφυγής, αυξάνοντας την πιθανότητα εντοπισμού από τις φορολογικές αρχές (Cloyd 1996, Mills 1998).

Προκειμένου να κατανοήσουμε πως οι δραστηριότητες της φοροαποφυγής μπορούν να γίνουν αντιληπτές μέσα από τις οικονομικές καταστάσεις, θα πρέπει να κατανοήσουμε πως προκύπτουν οι διαφορές μεταξύ λογιστικής και φορολογητέας βάσης. Ο χρήστης των οικονομικών καταστάσεων θα πρέπει να έχει υπόψη του ότι οι διαφορές αυτές μπορεί να οφείλονται σε διαφορετικούς παράγοντες που μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο κατηγορίες, τις προσωρινές και μόνιμες διαφορές. Διαφορετικοί χειρισμοί, όπως η μέθοδος απόσβεσης, για σκοπούς χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και για φορολογικούς σκοπούς οδηγούν σε προσωρινές διαφορές. Ενώ, διαφορές μεταξύ της φορολογικής νομοθεσίας και των κανόνων χρηματοοικονομικής πληροφόρησης οδηγούν σε μόνιμες διαφορές (McGill & Outslay, 2004).

Ωστόσο, θεωρείται ότι η κύρια διαφορά μεταξύ προσωρινών και μόνιμων διαφορών προκύπτει εξορισμού, καθώς οι προσωρινές διαφορές θα εκκαθαριστούν στο μέλλον σε επόμενες χρήσεις. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η παρουσίαση των προσωρινών διαφορών αυτών αντανάκλα μια στρέβλωση στο χρόνο όπως για παράδειγμα, με το Δ.Λ.Π. 37 «Προβλέψεις, ενδεχόμενες υποχρεώσεις και ενδεχόμενες απαιτήσεις» (Hanlon & Krishnan, 2006). Επιπλέον, θεωρείται ότι οι προσωρινές διαφορές δε θα επηρεάσουν το λογιστικό αποτέλεσμα, αλλά τη παρούσα αξία των ταμειακών ροών και τους αναβαλλόμενους φόρους (McGill & Outslay, 2004).

Αντίθετα, οι μόνιμες διαφορές δημιουργούνται από τη λογιστικοποίηση κάποιων γεγονότων, που αναγνωρίζονται μόνο στα λογιστικά αποτελέσματα, δε θα αναγνωριστούν στα φορολογικά αποτελέσματα και δεν πρόκειται να ανατραπούν μελλοντικά (Hanlon & Krishnan, 2006). Οι διαφορές αυτές θεωρείται ότι επηρεάζουν το λογιστικό αποτέλεσμα και συνεπώς τα κέρδη ανά μετοχή και την αξία των μετόχων (McGill & Outslay, 2004).

Για κάθε επιχείρηση, είναι πιθανό όλοι οι ανωτέρω παράγοντες να λειτουργούν ταυτόχρονα ως ένα βαθμό και να προσδιορίζουν το επίπεδο των αποδεκτών διαφορών μεταξύ λογιστικών και φορολογητέων κερδών. Αρκετοί συγγραφείς αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν πολλοί παράγοντες που προσδιορίζουν τις ανωτέρω διαφορές και προσπαθούν να αναπτύξουν μοντέλα ή να προσδιορίσουν τους ρυθμιστικούς παράγοντες προκειμένου να ερευνηθούν.

2.3. Φορολογική Πολιτική Επιχειρήσεων

2.3.1. Στοιχεία που Συμβάλλουν στη Διαμόρφωση της Φορολογικής Πολιτικής των Επιχειρήσεων

Στα πλαίσια του φορολογικού σχεδιασμού διαμορφώνεται η φορολογική πολιτική και η φορολογική συμπεριφορά της επιχείρησης, ώστε να επιτυγχάνονται ευνοϊκότερες φορολογικές συνέπειες για το φορολογούμενο, χωρίς ωστόσο η εν λόγω συμπεριφορά να αντίκειται, ούτε στο γράμμα, αλλά ούτε και στο πνεύμα των διατάξεων της φορολογικής νομοθεσίας. Συνεπώς, κατά τη διαδικασία του φορολογικού σχεδιασμού ο φορολογούμενος εκμεταλλεύεται τα κίνητρα που ο ίδιος ο φορολογικός νομοθέτης παρέχει με σκοπό τη μείωση της φορολογικής του επιβάρυνσης.

Η διοίκηση των επιχειρήσεων υιοθετεί ποικίλες φορολογικές πολιτικές σχεδιασμένες με τέτοιο τρόπο ώστε να μειώνουν την επιβάρυνση των επιχειρήσεων σε φόρους. Σύμφωνα με τους Guenther et al., (2013), τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις φορολογικές πολιτικές μπορούν διακριθούν σε τρεις κατηγορίες:

- (1) φοροαποφυγή (tax avoidance),
- (2) φορολογική επιθετικότητα (tax aggressiveness) και
- (3) φορολογικός κίνδυνος (tax risk).

Βασικό στοιχείο των φορολογικών πολιτικών που ακολουθούν οι επιχειρήσεις είναι η φοροαποφυγή, που αντιπροσωπεύει την ικανότητα των επιχειρήσεων να μειώνουν τις τρέχουσες πληρωμές σε φόρους. Έρευνες που έχουν διεξαχθεί στις Η.Π.Α. από Brown et al., (2013), Rego & Wilson (2012), Boivie et al., (2012) και Higgins et al., (2012) έχουν δείξει ότι οι επιχειρήσεις παρέχουν κίνητρα στους διαχειριστές φορολογικών θεμάτων για την ανάληψη κινδύνων στα πλαίσια της φορολογικής στρατηγικής. Όμως ο επιθετικός φορολογικός σχεδιασμός είναι επικίνδυνη δραστηριότητα και υποστηρίζεται ότι οι επιχειρήσεις, που μειώνουν τις

πληρωμές σε φόρους λαμβάνοντας τέτοιες αποφάσεις, έχουν μεγάλη πιθανότητα να εντοπιστούν από το I.R.S.

Συνεπώς, αν η επιχειρηματική πολιτική και οι επενδύσεις μειώνουν τις πληρωμές της επιχείρησης σε φόρους, το ενδεχόμενο να αμφισβητηθεί η θέση της επιχείρησης από το I.R.S. καθιστά επικίνδυνες τέτοιου είδους πολιτικές. Ωστόσο, δεν είναι σαφές ότι οι επιχειρήσεις που μειώνουν τις πληρωμές φόρων συμβάλλουν στη μεταβλητότητα των μελλοντικών ταμειακών ροών και των αποδόσεων των μετοχών. Οι πολυεθνικές εταιρείες παράγουν ένα σημαντικό μέρος του εισοδήματος τους σε χώρες με χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές. Όσο αυτές οι εταιρείες επανεπενδύουν τα κέρδη λειτουργίας τους εκτός των Η.Π.Α., θα συνεχίσουν να αποφεύγουν την υψηλότερη φορολογική επιβάρυνση στις Η.Π.Α. Εάν μια επιχείρηση διατηρεί ένα χαμηλό, σταθερό φορολογικό συντελεστή, είναι απίθανο οι φορολογικές πολιτικές της επιχείρησης να προκαλέσουν μεταβλητότητα στις ταμειακές ροές της επιχείρησης ή στις αποδόσεις των μετοχών (Guenther et al., 2013).

Το δεύτερο χαρακτηριστικό στοιχείο των φορολογικών πολιτικών είναι η φορολογική επιθετικότητα, που παρουσιάζεται ως ο βαθμός που οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν την ασάφεια του φορολογικού νόμου ώστε να μειώσουν τη φορολογική επιβάρυνση. Για παράδειγμα, μια επιχείρηση μπορεί να αποφασίσει ότι δεν υπάρχει σαφήνεια για τη φορολογική μεταχείριση, που ισχύει για μια συγκεκριμένη πράξη, και αξιολογεί ότι η πιθανότητα ευνοϊκής ερμηνείας είναι μικρή. Αν η επιχείρηση ακολουθεί επιθετική φορολογική πολιτική, θα επιλέξει την ευνοϊκή ερμηνεία για την προετοιμασία της φορολογικής δήλωσης, μειώνοντας τις τρέχουσες φορολογικές πληρωμές.

Η λήψη αποφάσεων στα πλαίσια επιθετικής φορολογικής πολιτικής μπορεί να θεωρηθεί επικίνδυνη δραστηριότητα, δεδομένου ότι είναι πιθανό στο μέλλον οι συγκεκριμένες θέσεις να ανατραπούν και η εταιρεία θα επιβαρυνθεί με κυρώσεις και θα πρέπει να επιστρέψει το φόρο πλέον τόκων. Ωστόσο, ο αντίκτυπος της

επιθετικής φορολογικής πολιτικής στο συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο δεν είναι σαφής.

Τέλος, το τρίτο χαρακτηριστικό στοιχείο των φορολογικών πολιτικών είναι ο φορολογικός κίνδυνος που ορίζεται ως η αβεβαιότητα σχετικά με τις μελλοντικές πληρωμές των επιχειρήσεων σε φόρους και επιβαρύνσεις, που απορρέουν από την ανάπτυξη δραστηριοτήτων φοροαποφυγής (Guenther et al., 2013).

2.3.2. Φοροαποφυγή

2.3.2.1. Εννοιολογική Προσέγγιση

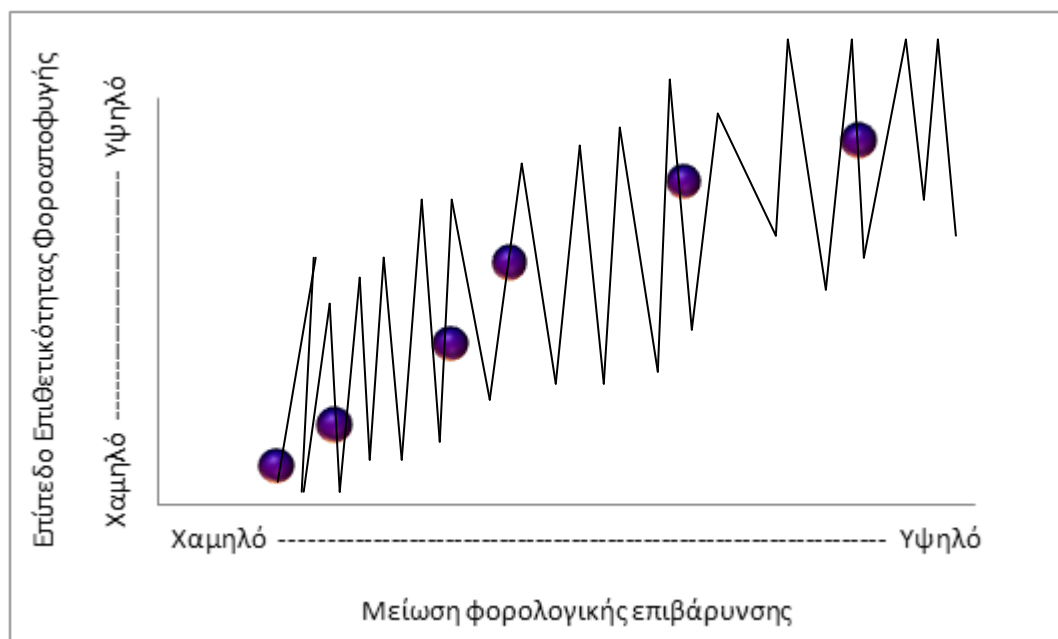
Ως φοροαποφυγή (tax avoidance) χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά, που εκμεταλλευόμενη κενά ή ατέλειες της φορολογικής νομοθεσίας, χωρίς ωστόσο να παραβιάζει άμεσα τις σχετικές διατάξεις, αποσκοπεί στην ολική ή μερική αποφυγή της φορολογικής υποχρέωσης. Συνεπώς, πρόκειται για συμπεριφορά η οποία αντίκειται στο πνεύμα και όχι στο γράμμα του νόμου, με την οποία επιτυγχάνεται μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης σε επίπεδα χαμηλότερα από την πρόθεση του νομοθέτη.

Η έννοια της φοροαποφυγής περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές πτυχές. Παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον για το μέγεθος, τους προσδιοριστικούς παράγοντες και τις συνέπειες της φοροαποφυγής καθώς και για το επίπεδο της επιθετικότητας στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής. Προηγούμενη βιβλιογραφία έχει ασχοληθεί με τα κίνητρα και τις συνέπειες της φοροαποφυγής.

Υπάρχει ενδιαφέρον για έρευνα στη συγκεκριμένη περιοχή καθώς δεν υπάρχει διεθνώς αποδεκτός ορισμός για τις έννοιες φοροαποφυγή (tax avoidance) και φορολογική επιθετικότητα (tax aggressiveness). Η φοροαποφυγή ορίζεται ευρέως ως η μείωση των φόρων που επιβάλλονται από το κράτος. Ο ορισμός αυτός βασίζεται στην εννοιολογική προσέγγιση των Dyreng et al., (2008) και

αντικατοπτρίζει όλες τις συναλλαγές που επηρεάζουν την υποχρέωση της επιχείρησης σε φόρους. Ο παραπάνω ορισμός δεν κάνει διάκριση μεταξύ των δραστηριοτήτων που παρουσιάζουν ευνοϊκή φορολόγηση, των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα για να οδηγήσουν σε μείωση των φόρων και των δραστηριοτήτων που εντάσσονται στις ομάδες στοχευμένων φορολογικών ελαφρύνσεων (Hanlon & Heitzman, 2010).

Σύμφωνα με τους Hanlon & Heitzman (2010) αν η φοροαποφυγή απεικονίζεται ως ένα “συνεχές” των φορολογικών στρατηγικών, όπου στη μια πλευρά απεικονίζονται οι στρατηγικές που περιλαμβάνουν νόμιμες δραστηριότητες που οδηγούν σε χαμηλότερη φορολογική επιβάρυνση, τότε οι στρατηγικές που χαρακτηρίζονται από μη συμμόρφωση, επιθετικότητα και φοροδιαφυγή απεικονίζονται στο άλλο άκρο στο “συνεχές”. Η φορολογική στρατηγική μπορεί να είναι οπουδήποτε στο “συνεχές” εξαρτώμενη από το πόσο επιθετική είναι η δραστηριότητα για τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης. Σχηματικά η έννοια της φοροαποφυγής ως “συνεχές” και οι φορολογικές στρατηγικές πάνω στο “συνεχές” θα μπορούσαν να απεικονιστούν ως ακολούθως:

Σχήμα 2.2: Φοροαποφυγή και Φορολογικές Στρατηγικές.

Δε γίνεται διάκριση μεταξύ των νόμιμων πράξεων που συνιστούν τη φοροαποφυγή και των παράνομων πράξεων που συνιστούν τη φοροδιαφυγή για δύο λόγους. Πρώτον, η πλειοψηφία των δραστηριοτήτων που περιβάλλει τις συναλλαγές είναι νομότυπες και δεύτερον, η νομιμότητα των πράξεων καθορίζεται συχνά μετά το γεγονός. Επομένως, η έννοια της φοροαποφυγής αποτυπώνει τόσο τις βέβαιες όσο και τις αβέβαιες φορολογικές θέσεις, που μπορούν να αμφισβητηθούν και να χαρακτηριστούν ως παράνομες. Ο Weisbach (2003) περιγράφει παρόμοια προβλήματα σχετικά με τους ορισμούς των ανωτέρω εννοιών και επισημαίνει ότι οι νομικοί και οι οικονομολόγοι μπορούν εύκολα να χαρακτηρίσουν τη φοροαποφυγή ως νόμιμο φορολογικό σχεδιασμό και τη φοροδιαφυγή ως παράνομο φορολογικό σχεδιασμό, αν μπορεί να καθοριστεί η νομιμότητα της φορολογικής δομής. Ωστόσο, δυσκολία υπάρχει στα φορολογικά καταφύγια, που συνήθως είναι διφορούμενο αν η συναλλαγή είναι επιτρεπτή ή όχι.

2.3.2.2. *Κίνητρα*

Σε μια οργανωμένη οικονομία κάθε πρόσωπο φυσικό ή νομικό πρέπει να εκπληρώνει το καθήκον του, δίνοντας ένα μερίδιο των κερδών τους στο κράτος, με τη μορφή των φόρων. Οι φόροι εξεταζόμενοι από την πλευρά του φορολογούμενου, αποτελούν αναγκαστική οικονομική παροχή, η οποία δεν έχει την έννοια της χρηματικής ποινής, δεν είναι αντάλλαγμα, δεν είναι τιμή η οποία πληρώνεται για τα αγαθά-υπηρεσίες που προσφέρει το κράτος, αλλά μια υλική θυσία. Δεδομένου ότι τα οφέλη για τον φορολογούμενο είναι έμμεσα, είναι προφανές και αναμενόμενο να αναζητά τρόπους για να ελαχιστοποιηθεί το ποσοστό που θα πρέπει να καταβάλλει στο κράτος. Το γεγονός ότι υπάρχουν τρόποι για να μειωθεί το φορολογητέο εισόδημα οδηγεί στην υπόθεση ότι θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν με λιγότερο ή περισσότερο επιθετικό τρόπο.

Ωστόσο, μια εταιρική οντότητα, μπορεί εκ πρώτης όψεως να μην επωφελείται από τη μείωση της κερδοφορίας ακόμα και αν αυτό συμβαίνει μόνο για φορολογικούς σκοπούς. Αν υπάρχουν τρόποι ώστε να απεικονίζει λιγότερα κέρδη για

φορολογικούς σκοπούς, αλλά περισσότερα κέρδη για τους μετόχους, εξοικονομεί φορολογικά έξοδα και μπορεί να συνεισφέρει στα καθαρά κέρδη. Οι φόροι αντιπροσωπεύουν σημαντικό μέρος του κόστους της επιχείρησης και μειώνουν τα ταμειακά διαθέσιμα για την επιχείρηση και τους μετόχους, με αποτέλεσμα να οδηγούν την επιχείρηση και τους μετόχους σε επιθετικές δραστηριότητες, οι οποίες θα οδηγήσουν στη μείωση των φόρων (Chen et al., 2010).

Σύμφωνα με έρευνες, που έχουν διεξαχθεί κυρίως σε επιχειρήσεις στις Η.Π.Α., παρατηρήθηκε έντονη μείωση στους φόρους που πληρώνουν οι εταιρείες τα τελευταία χρόνια και θεωρείται ότι οφείλεται στην αυξανόμενη χρήση στα φορολογικά καταφύγια (Graham & Tucker, 2006). Το γεγονός ότι οι εταιρείες μπορούν να μειώσουν τη φορολογική επιβάρυνση κάνοντας χρήση στα φορολογικά καταφύγια μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για τη φοροαποφυγή (Desai & Dharmapala, 2009).

Κατά την εφαρμογή των στρατηγικών φοροαποφυγής, δημιουργούνται μόνιμες διαφορές που έχουν επίπτωση στο λογιστικό αποτέλεσμα και συνεπώς στην αξία της μετοχής. Οι πληρωμές σε φόρους δεν θεωρείται πλέον αναγκαία δαπάνη προς συμμόρφωση με τη νομοθεσία, αλλά καθώς ελαχιστοποιείται θεωρείται πηγή εσόδου, που συμβάλλει στην ενίσχυση της αξίας για τους μετόχους (McGill & Outslay, 2004). Ωστόσο, η ύπαρξη διαφορών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος μπορεί να συνεπάγεται πρόσθετα κόστη κατά το έλεγχο (Mills & Newberry, 2001).

Μια άλλη πτυχή που εξετάζεται, αφορά τον τελικό αποδέκτη από τα οφέλη της φοροαποφυγής. Έχει ανακύψει το ερώτημα αν τελικά ωφελείται η επιχείρηση και οι μέτοχοι ή μόνο τα στελέχη. Σύμφωνα με τους Chen et al., (2010), τα οφέλη αφορούν μόνο τα στελέχη, αλλά υποστηρίζεται ότι μπορεί να ωφεληθούν και οι μέτοχοι ταυτόχρονα, στην περίπτωση που αποζημιώνονται για τη φορολογική διαχείριση αναλόγως. Επίσης, υποστηρίζεται ότι η εκροή μετρητών που μετατίθεται από το κράτος στους μετόχους είναι ατελής, λόγω της σχέσης αντιπροσώπευσης μεταξύ

των μετόχων και των στελεχών (Desai & Dharmapala, 2009). Αναγνωρίζεται ο κίνδυνος ότι τα στελέχη λειτουργούν ευκαιριακά. Εμπειρικές έρευνες δείχνουν ότι οι μέτοχοι έχουν επίγνωση του προβλήματος και εμποδίζουν τα στελέχη να αναπτύξουν επιθετικές δραστηριότητες φοροαποφυγής (Chen et al., 2010).

Επίσης, υποστηρίζεται ότι, η αποζημίωση των διευθυντών φορολογίας παρουσιάζει αρνητική συσχέτιση με τους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές των επιχειρήσεων και ερμηνεύεται ως ένδειξη, ότι αποτελεί κίνητρο για τους διευθυντές φορολογίας να απεικονίζεται λιγότερη επιβάρυνση σε φόρους στις οικονομικές καταστάσεις (Armstrong et al., 2012). Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι τα υψηλότερα κίνητρα για τους διευθυντές όχι μόνο δε θα οδηγήσουν σε λιγότερο ευκαιριακή συμπεριφορά, αλλά αντίθετα θα οδηγήσουν σε μεγαλύτερη φορολογική επιθετικότητα (Desai & Dharmapala, 2006). Παρόλα αυτά, όταν υπάρχει ισχυρό σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης, οι μέτοχοι εμπιστεύονται τη διοίκηση, θεωρούν ότι τα στελέχη δεν εκμεταλλεύονται τα οφέλη που προκύπτουν από τη φορολόγηση και βελτιώνεται η συνολική απόδοση της επιχείρησης (Wilson, 2009).

Στην προσπάθεια να προσδιοριστούν τα κίνητρα, που ωθούν σε δραστηριότητες φοροαποφυγής, εξετάζονται τα οφέλη από τη φοροαποφυγή στις οικογενειακές και στις εισηγμένες επιχειρήσεις. Προέκυψε ότι τα πραγματικά οφέλη που προκύπτουν από τη φορολογική διαχείριση, αλλά και οι επιβαρύνσεις που μπορεί να προκύψουν λόγω του κινδύνου που αναλαμβάνεται, είναι μεγαλύτερα στις οικογενειακές επιχειρήσεις, σε αντίθεση με τις εισηγμένες επιχειρήσεις, που τη διαχείριση των φορολογικών θεμάτων αναλαμβάνουν πρόσωπα που αντιπροσωπεύουν τους μετόχους (Chen et al., 2010).

Σχετικά με την πιθανή ανίχνευση της φοροαποφυγής, υποστηρίζεται ότι η πραγματική αξία του φορολογητέου εισοδήματος μπορεί να παρακολουθείται από τις φορολογικές αρχές, αλλά συνιστά κόστος. Σε εμπειρική έρευνα που έγινε, καθοριστικοί παράγοντες θεωρήθηκαν η πιθανότητα εντοπισμού και το μέγεθος της ποινής σε περίπτωση εντοπισμού (Slemrod & Yitzhaki, 2002). Επειδή η έρευνα

ασχολήθηκε με τα κίνητρα για φοροαποφυγή από την πλευρά των φυσικών προσώπων, δε λαμβάνει υπόψη το ζήτημα της αντιπροσώπευσης που υφίσταται στην περίπτωση των νομικών προσώπων και μπορεί να θεωρηθεί πρόσθετος κίνδυνος. Ωστόσο, σε νεώτερη έρευνα προέκυψε ότι τα στελέχη ανταμείβονται για την αποφυγή καταβολής φόρων, όπως προβλέπεται από τα συμβόλαιά τους, αλλά το ζήτημα της αντιπροσώπευσης φαίνεται να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους εσωτερικούς ελέγχους (Crocker & Slemrod, 2005). Τέλος, σημειώνεται ότι ο διαχωρισμός της ιδιοκτησίας και του ελέγχου κάνει τη φοροαποφυγή πολύτιμη τόσο για τους μετόχους και για τα στελέχη και όχι μόνο για τα στελέχη (Hanlon & Heitzman, 2010).

Από τα ανωτέρω καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι τα κίνητρα που ωθούν τους φορολογουμένους σε δραστηριότητες φοροαποφυγής και διαμορφώνουν το επίπεδο επιθετικότητας είναι διαφορετικά και εντοπίζονται σε τρία επίπεδα:

- 1^ο Επίπεδο - Επιχείρηση
- 2^ο Επίπεδο - Μέτοχοι
- 3^ο Επίπεδο - Ανώτερα διοικητικά στελέχη.

Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να εξετάζονται τα οφέλη σε συνάρτηση με τα πιθανά κόστη τόσο σε βραχυπρόθεσμο όσο σε μακροπρόθεσμο επίπεδο.

2.3.2.3. Προσδιοριστικοί Παράγοντες

Αρχικά επισημαίνουμε, ότι η φοροαποφυγή δύναται να τελεστεί τόσο με μεθόδους οι οποίες ενεργοποιούνται στο πλαίσιο κατάχρησης της Εθνικής Νομοθεσίας, όσο και με μηχανισμούς που χρησιμοποιούν καταχρηστικά το Διεθνές Εταιρικό Δίκαιο. Βέβαια, η μορφή φοροαποφυγής που προβληματίζει ιδιαιτέρως, τόσο τα σύγχρονα κράτη όσο και τους διεθνείς οργανισμούς (Ο.Ο.Σ.Α. και Ε.Ε.), λόγω της έκτασής της, είναι αυτή που εκδηλώνεται στο πλαίσιο κατάχρησης του Διεθνούς Εταιρικού Δικαίου.

Προκειμένου να ανιχνευθεί και να αντιμετωπιστεί η φοροαποφυγή, ερευνάται από επιστήμονες και από τους φορείς χάραξης πολιτικής, ώστε να προσδιοριστεί η σχέση μεταξύ των δραστηριοτήτων που ασκούνται, των προσδιοριστικών παραγόντων και των μεθόδων ανίχνευσης που ακολουθούνται.

Όπως έχει προαναφερθεί, στις δραστηριότητες που συνιστούν φοροαποφυγή περιλαμβάνονται νόμιμες πράξεις σε αντίθεση με τη φοροδιαφυγή που περιλαμβάνει παράνομες πράξεις. Ανάλογα με το επίπεδο επιθετικότητας θα μπορούσαμε να κατατάξουμε τις νόμιμες πράξεις σε μια ευθεία γραμμή στις αντίστοιχες γκρίζες ζώνες³.

Σχηματικά απεικονίζεται ως ακολούθως:

	Νόμιμες Πράξεις	Παράνομες Πράξεις
Φοροαποφυγή (Tax Avoidance)	Φορολογική επιθετικότητα (Tax Agressiveness)	Φοροδιαφυγή (Tax Evasion)

Σχήμα 2.3: Διαβάθμιση Φορολογικής Συμπεριφοράς.

Αναγνωρίζεται ότι λόγω της ύπαρξης διαφορών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος, η φοροαποφυγή μπορεί να ανιχνευθεί ως ένα βαθμό με τη χρήση χρηματοοικονομικών στοιχείων. Δυστυχώς, το φορολογητέο εισόδημα, που δηλώνεται στις φορολογικές αρχές δε δημοσιεύεται και θα πρέπει να υπολογιστεί χρησιμοποιώντας τα λογιστικά δεδομένα (Desai & Dharmapala, 2009).

Ένα παράδειγμα επιθετικής δραστηριότητας φοροαποφυγής αποτελεί η περίπτωση των φορολογικών καταφυγίων (Tax Shelters) ή Φορολογικών Παραδείσων (Tax Havens), που αντανακλάται στις διαφορές μεταξύ του λογιστικού και φορολογητέου εισοδήματος (Wilson, 2009). Η συγκεκριμένη δραστηριότητα έχει χαρακτηριστεί η

³ Στην πράξη οι γκρίζες ζώνες δε μπορούν να προσδιοριστούν με σαφήνεια (Slemrod & Yitzhaki, 2002).

πιο σοβαρή μορφή των επιθετικών δραστηριοτήτων της φοροαποφυγής (Bankman 2004, Lisowsky 2010). Τα φορολογικά καταφύγια ορίζονται ως μέσα που έχουν δημιουργηθεί μόνο για την απλή αποφυγή καταβολής των φόρων χωρίς να δημιουργούν καμία οικονομική αξία (McGill & Outslay, 2004). Επίσης, θεωρείται παράνομη δραστηριότητα, η οποία είναι άσχετη με τις συνήθεις δραστηριότητες των επιχειρήσεων και εξ ορισμού τα φορολογικά καταφύγια είναι άγνωστα στο νομοθέτη, καθώς από τη στιγμή που γίνονται γνωστά, ο νομοθέτης θα λάβει μέτρα για να τα κλείσει (Bankman, 2004).

Ορισμένες περιπτώσεις φορολογικών καταφυγίων που λειτουργούν ως μηχανισμοί μέσω των οποίων τελείται η φοροαποφυγή, είναι οι ακόλουθες (Wilson 2009, Graham & Tucker, 2006):

- Εξωχώριες εταιρίες (Offshore Companies), οι οποίες είναι εγκατεστημένες στους επανομαζόμενους φορολογικούς παραδείσους (Tax Havens).
- Πρακτική ενδοομιλικών τιμολογήσεων (Transfer Pricing), που στην πράξη γίνεται έμμεση μεταφορά κερδών από χώρες με υψηλούς φορολογικούς συντελεστές σε χώρες με χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές, με αντίστοιχη διαμόρφωση των τιμών των συναλλαγών.
- Συναλλαγές υπεκμίσθωσης (Lease-in, Lease-out), όπου μια εταιρία μισθώνει μακροχρόνια περιουσιακό στοιχείο από ένα φορολογικά αδιάφορο πρόσωπο (πχ. Δήμος) και στη συνέχεια υπεκμισθώνει άμεσα το ίδιο περιουσιακό στοιχείο στο ίδιο πρόσωπο.
- Συναλλαγές εταιρίας που αφορούν την αγορά με μετρητά ασφαλιστήριων συμβολαίων ζωής για τους εργαζομένους της και στη συνέχεια δανείζεται για να πληρώσει τα ασφάλιστρα (Corporate-owned life insurance).
- Η πρακτική προστασίας των περιουσιακών στοιχείων μέσω των Εμπιστευμάτων (Trusts).
- Συμβάσεις ανταλλαγής επιτοκίων (Interest Rate Swaps).

- Καταχρηστική αύξηση του δανεισμού από εταιρία που είναι εγκατεστημένη σε χώρα με χαμηλή φορολογία προς εταιρία που είναι εγκατεστημένη σε χώρα με υψηλή φορολογία.
- Τεχνητή μεταφορά ζημιών στο πλαίσιο πολυεθνικών ομίλων.
- Υπερτιμολογήσεις και υποτιμολογήσεις.
- Καταχρηστική χρησιμοποίηση εταιριών χαρτοφυλακίου (Holding Companies)
- Η τακτική της καταχρηστικής χρησιμοποίησης των συμβάσεων αποφυγής διπλής φορολογίας (Treaty Shopping).

Είναι αντιληπτό ότι πρόκειται για περίπλοκες και πολύπλοκες συναλλαγές και δομές, και εμπλέκονται τρίτα μέρη, που είναι φορολογικά αδιάφορα, με πρόθεσή να συγκαλύψουν τον κύριο σκοπό των δραστηριοτήτων ώστε να εξοικονομηθεί φόρος και να αποφευχθεί η ανίχνευσή τους (Desai & Dharmapala 2009, Graham & Tucker 2006).

2.3.2.4. Μέθοδοι Ανίχνευσης

Η ύπαρξη πολλαπλών συναλλαγών που συμμετέχουν σε δραστηριότητες φοροαποφυγής καθιστά κρίσιμο και αναγκαίο τον τρόπο αντιμετώπισης του φαινομένου της φοροαποφυγής. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το ερώτημα με ποιο τρόπο οι αρμόδιες αρχές θα μπορούσαν να ανιχνεύσουν και κατά συνέπεια να αποτρέψουν τέτοιες δραστηριότητες. Προκειμένου να απαντήσουμε στο παραπάνω ερώτημα θα ήταν χρήσιμο να αναλύσουμε τι συμβαίνει όταν μια επιχείρηση σκόπιμα αποφεύγει φόρους και όταν κάνει χρήση ενός φορολογικού καταφυγίου.

Οι συμμετέχοντες σε φορολογικά καταφύγια φαίνεται να παρουσιάζουν μικρό μέγεθος χρέους και ως εκ τούτου παρουσιάζουν χαμηλό δείκτη μόχλευσης. Η πολιτική που ακολουθούν αυτές οι επιχειρήσεις δεν είναι τόσο συντηρητική όσο φαίνεται εκ πρώτης όψεως. Λόγω των άφθονων φορολογικών εκπτώσεων, που δεν εμφανίζονται στις οικονομικές καταστάσεις, από τη χρήση του φορολογικού καταφυγίου μειώνουν την ανάγκη για πρόσθετο δανεισμό (Graham & Tucker, 2006).

Πληροφορίες που αφορούν τη χρήση των φορολογικών καταφυγίων δε δημοσιεύονται από τις επιχειρήσεις και δεν είναι εύκολα προσβάσιμες. Ορισμένοι ερευνητές συγκέντρωσαν τέτοιες πληροφορίες αφού είχαν ήδη επιβληθεί ποινές σε βάρος των επιχειρήσεων. Η χρήση των μέσων ανίχνευσης της φοροαποφυγής εκτός ισολογισμού αποτελεί μέτρηση της δραστηριότητας της φοροαποφυγής, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο εκ των υστέρων. Η αντίθετη προσέγγιση με τον χαμηλό δείκτη μόχλευσης, χρησιμοποιεί τα μεγέθη του χρέους από τον ισολογισμό, προκειμένου να μειώσει τους φόρους (Desai & Dharmapala, 2009).

Ωστόσο, θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι δραστηριότητες που έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση φόρων δεν διενεργούνται πάντα με πρόθεση να αποφευχθούν φόροι. Μπορεί απλά να είναι το αποτέλεσμα άλλων οικονομικών αποφάσεων ή να ανακύπτουν στο πλαίσιο κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων. Οι επιχειρήσεις για την κατάρτιση των οικονομικών τους καταστάσεων πρέπει να ακολουθούν από τη μια τα πρότυπα χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και από την άλλη να εφαρμόζουν τη φορολογική νομοθεσία. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου εισοδήματος που οφείλονται είτε σε μόνιμους είτε σε προσωρινούς παράγοντες όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Μια άλλη προσέγγιση σχετικά με την ύπαρξη διαφορών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου εισοδήματος είναι, ότι μπορεί να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα όχι μόνο της διαχείρισης του φόρου, αλλά και της διαχείρισης κερδών. Από έρευνες προέκυψαν τα ακόλουθα:

- Η αύξηση των αναβαλλόμενων φόρων είναι αποτέλεσμα της διαχείρισης κερδών (Phillips et al., 2003).
- Οι μέτοχοι είναι καχύποπτοι για τα μελλοντικά κέρδη όταν το φορολογητέο αποτέλεσμα είναι σημαντικά χαμηλότερο από το λογιστικό αποτέλεσμα (Hanlon, 2005).
- Οι διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου εισοδήματος οφείλονται σε χειραγώγηση των κερδών ή σε επιθετική συμπεριφορά στις

δραστηριότητες της φοροαποφυγής ή σε συνδυασμό και των δύο (Armstrong et al., 2012).

Οι Armstrong et al., (2012) αναφέρονται στην ευχέρεια που παρέχουν τα πρότυπα US GAAP και ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν καταχρηστικά για τη διαχείριση των εσόδων, χωρίς να χρειάζεται να γίνουν προσαρμογές για το φορολογητέο εισόδημα. Δεδομένης της φύσης των προτύπων χρηματοοικονομικής πληροφόρησης πιθανόν να ισχύει και στις εταιρίες που ακολουθούν τα IFRS.

Παρόλο που το λογιστικό αποτέλεσμα μπορεί να χειραγωγηθεί ως ένα βαθμό από την ευχέρεια, που παρέχεται στα πλαίσια της ερμηνείας των λογιστικών αρχών, που διέπουν την κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων, το φορολογητέο αποτέλεσμα δεν είναι τόσο εύκολο να χειραγωγηθεί. Ωστόσο, οι Lev & Nissim (2004) ισχυρίζονται ότι τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη χειραγωγή του φορολογητέου εισοδήματος είναι διαφορετικά από τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη χειραγωγή του λογιστικού εισοδήματος. Το φορολογητέο εισόδημα συχνά χειραγωγείται από τη χρονική στιγμή της συναλλαγής, ενώ το λογιστικό εισόδημα συχνά χειραγωγείται μέσω των προβλέψεων. Οι επιχειρήσεις κατά τη χειραγωγή του φορολογητέου εισοδήματος μειώνουν τη συνολική φορολογική υποχρέωση βελτιώνοντας το τρέχον και μελλοντικό φορολογητέο εισόδημα. Τέτοιοι χειρισμοί υποδηλώνουν ότι το τρέχον φορολογητέο εισόδημα αντανακλά τις εκτιμήσεις των στελεχών για το μελλοντικό φορολογητέο εισόδημα και κατά συνέπεια σχετίζεται με τα μελλοντικά κέρδη και τις ταμειακές ροές. Συνεπώς, ένα σχετικά υψηλό τρέχον φορολογητέο εισόδημα δείχνει τις προσδοκίες των στελεχών για υψηλό μελλοντικό φορολογητέο εισόδημα και κατά συνέπεια υψηλών μελλοντικών κερδών.

Οι επιλογές για την αποφυγή καταβολής φόρων φαίνεται να είναι ατελείωτες ιδιαίτερα με τη χρήση των φορολογικών καταφυγίων. Όμως οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής φαίνεται να είναι περισσότερο σε θέση αντίδρασης, παρά πρόληψης στους μηχανισμούς της φοροαποφυγής. Πιθανόν να είναι χρήσιμο αν

διερευνήσουμε τι διαμορφώνει το επίπεδο επιθετικότητας στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής και πως θα μπορούσε να μετρηθεί.

2.3.3. Φορολογική Επιθετικότητα

2.3.3.1. Προσδιοριστικοί Παράγοντες

Η επιθετικότητα καλύπτει ένα ευρύ φάσμα των συναλλαγών, των οποίων η κύρια πρόθεση είναι να μειωθεί η φορολογική υποχρέωση, χωρίς να περιλαμβάνει πραγματική ανταπόκριση της επιχείρησης και είναι ένα υποσύνολο δραστηριοτήτων φοροαποφυγής. Ενστικτωδώς, η επιθετικότητα ωθεί στα όρια του φορολογικού νόμου (Slemrod, 2004).

Προκειμένου να αποφευχθεί ή να περιοριστεί η φοροαποφυγή θα πρέπει να κατανοήσουμε τους παράγοντες που καθορίζουν το βαθμό επιθετικότητας στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής και τις συνέπειες που συνεπάγεται η φοροαποφυγή.

Σε προηγούμενη βιβλιογραφία αναφέρεται ως καθοριστικός παράγοντας για το επίπεδο επιθετικότητας της φοροαποφυγής, το ζήτημα της αντιπροσώπευσης των μετόχων από τα πρόσωπα που διοικούν την επιχείρηση (Desai & Dharmarala, 2006). Επιπλέον, άλλοι οργανωσιακοί παράγοντες, όπως η ιδιοκτησιακή δομή, καθώς και ο διοικητικός έλεγχος⁴ προσδιορίζουν σημαντικά το επίπεδο επιθετικότητας της φοροαποφυγής (Shackelford & Shevlin, 2001).

Εξετάζοντας την επίδραση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος στο βαθμό επιθετικότητας στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής, προέκυψε ότι οι οικογενειακές επιχειρήσεις είναι λιγότερο επιθετικές σε σχέση με τις επιχειρήσεις δημοσίου ενδιαφέροντος. Τα ευρήματα προκύπτουν εξαιτίας του προβλήματος αντιπροσώπευσης και της διαφοροποίησης στα μη φορολογικά κόστη, όπως κόστη

⁴ Managerial ή Insider Control.

που απορρέουν από δραστηριότητες που επηρεάζουν αρνητικά τη φήμη της επιχείρησης. (Chen et al., 2010)

Θεωρώντας το πρόβλημα αντιπροσώπευσης ως καθοριστικό παράγοντα, κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθεί η επίδραση των ανώτερων στελεχών στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής των επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, εξετάζεται η στρατηγική περικοπών κόστους, που ακολουθούν κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους καριέρας και διερευνάται ενδεχόμενη αλλαγή, που εντοπίζεται ύψος της διαχείρισης επιχειρήσεων και πιθανόν προκλήθηκε από τα συγκεκριμένα στελέχη. Χαρακτηριστικά των στελεχών, όπως υπερβολική αυτοπεποίθηση, αισιοδοξία και δείγματα ευάλωτου πλουτισμού φαίνεται να έχουν επίπτωση στο επίπεδο της φοροαποφυγής, αλλά δε μπορεί να αποδειχθεί η ύπαρξη ισχυρής σύνδεσης. Συνεπώς, τα στελέχη έχουν επιρροή στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής, αλλά δεν μπορεί να ερμηνευθούν οι λόγοι που οδηγούν σε υψηλότερα ή χαμηλότερα επίπεδα φοροαποφυγής. Πιθανόν γενικότεροι παράγοντες όπως η οικονομία και η διακυβέρνηση τόσο της χώρας όσο και της επιχείρησης να έχουν αντίκτυπο στο επίπεδο της φοροαποφυγής (Dyregang et al., 2010).

Νεότερη έρευνα προσπαθεί να διερευνήσει την ανωτέρω σύνδεση, εξετάζοντας τα κίνητρα των φορολογικών διευθυντών και διαπιστώνεται, ότι το επίπεδο επιθετικότητας της φοροαποφυγής εξαρτάται από το ύψος της αποζημίωσης των φορολογικών διευθυντών. Παρατηρήθηκε αρνητική συσχέτιση της αποζημίωσης των διευθυντών φορολογίας με τους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές των επιχειρήσεων, γεγονός που δείχνει ότι όσο περισσότερα κίνητρα έχει ο φορολογικός διευθυντής μιας επιχείρησης να μειώσει την επιβάρυνση σε φόρους, τόσο πιο επιθετικές θα είναι οι δραστηριότητες της φοροαποφυγής που θα λάβουν χώρα (Armstrong et al., 2012). Ωστόσο, όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, είναι δυνατό η φοροαποφυγή να είναι το αποτέλεσμα αποφάσεων που λαμβάνονται για άλλους σκοπούς. Δεδομένου ότι η αποζημίωση των φορολογικών διευθυντών καθορίζεται από τους μετόχους, τελικά την ευθύνη για το επίπεδο της φοροαποφυγής την έχουν οι μέτοχοι, διατηρώντας επιφύλαξη για τις ενέργειες των

διευθυντών που δεν είναι γνωστές στους μετόχους εξαιτίας της σχέσης αντιπροσώπευσης που τους συνδέει (Slemrod, 2004).

Συνοψίζοντας, το επίπεδο της επιθετικότητας της φοροαποφυγής φαίνεται να εξαρτάται από τα οφέλη και τα κόστη⁵ που ανακύπτουν στο πλαίσιο διαχείρισης φόρων από τους υπευθύνους λήψης αποφάσεων. Καθοριστικούς παράγοντες αποτελούν η έκταση της ιδιοκτησίας, οι επενδυτικοί ορίζοντες και οι ανησυχίες σχετικά με τη φήμη της επιχείρησης. Πρόσθετοι παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο της επιθετικότητας της φοροαποφυγής είναι το μέγεθος της επιχείρησης, η ένταξή της σε βιομηχανικό κλάδο που συνιστά σταθερά αποτελέσματα, η απόδοση της επιχείρησης⁶, η μόχλευση, η μεταφορά ζημιών, το εισόδημα από την αλλοδαπή⁷, ο δείκτης που δείχνει την αγοραία προς τη λογιστική αξία μετοχής⁸, το εισόδημα ιδίων κεφαλαίων (Chen et al., 2010).

2.3.3.2. Συνέπειες

Προκειμένου να κατανοήσουμε γιατί υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα επιθετικότητας στη φοροαποφυγή, θα ήταν χρήσιμο να αναλύσουμε τις συνέπειες των στρατηγικών της φοροαποφυγής. Η φοροαποφυγή έχει μια σειρά από πιθανές επιπτώσεις που μπορεί να είναι άμεσες ή έμμεσες (Graham & Tucker, 2006). Μια πιθανή συνέπεια είναι ότι η επιχείρηση μπορεί να εντοπιστεί από τις φορολογικές αρχές και να επιβαρυνθεί με πρόσθετους φόρους και κυρώσεις, παρουσιάζοντας μείωση στα ταμειακά διαθέσιμα και στον πλούτο των επενδυτών. Επιπλέον, μπορεί να υπάρξουν πιθανές επιπτώσεις για τους διευθυντές, τους μετόχους, τους πιστωτές, και το κράτος (Hanlon & Heitzman, 2010).

⁵ Ένα από τα προφανή οφέλη είναι η εξοικονόμηση φόρων. Από την πλευρά του κόστους, ένα σημαντικό κόστος είναι η πιθανή ποινή που επιβάλλεται από τις Φορολογικές Αρχές σε περίπτωση εντοπισμού.

⁶ Οι εταιρείες που έχουν καλύτερες αποδόσεις έχουν υψηλότερο φορολογικό συντελεστή και μπορούν να αυξήσουν το βαθμό επιθετικότητας στη φοροαποφυγή.

⁷ Το εισόδημα από την αλλοδαπή μειώνει το πραγματικό φορολογικό συντελεστή και μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του βαθμού επιθετικότητας στη φοροαποφυγή ανάλογα με τις προτεραιότητες που έχουν τεθεί.

⁸ $P/BV = \text{Market Value/Book Value}$.

Τα κίνητρα για τη φοροαποφυγή θα πρέπει να σταθμίζονται έναντι των αναμενόμενων κινδύνων, κυρώσεων και αρνητικών επιπτώσεων (Graham & Tucker, 2006). Υποστηρίζεται ότι, η φοροαποφυγή θα οδηγήσει σε αύξηση της αξίας της επιχείρησης ιδιαίτερα όταν παρουσιάζει ισχυρό σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης (Desai & Dharmapala, 2006). Ο λόγος είναι ότι οι μέτοχοι αναγνωρίζουν τον κίνδυνο ότι τα στελέχη λειτουργούν ευκαιριακά και επιβάλουν έκπτωση στις τιμές των μετοχών (Chen et al., 2010).

Η ύπαρξη μεγάλων διαφορών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος, ως ένδειξη φοροαποφυγής, φαίνεται να είναι ένας λόγος για τους μετόχους να αντιδρούν με καχυποψία. Υποστηρίζεται ότι η διεύρυνση του χάσματος μεταξύ λογιστικής και φορολογητέας βάσης παρέχει ενδείξεις για αρνητικές αποδόσεις (Lev & Nissim 2004, Hanlon 2005). Επισημαίνεται ότι το φορολογητέο εισόδημα χρησιμοποιήθηκε ως δείκτης για τη διαχείριση των κερδών και όχι ως δείκτης για το επίπεδο επιθετικότητας στη φοροαποφυγή (Lev & Nissim, 2004).

Εξετάζεται κατά πόσο χρησιμοποιούνται πληροφορίες που παρέχονται από τις διαφορές μεταξύ λογιστικής και φορολογητέας βάσης για την ανάλυση του πιστωτικού κινδύνου της επιχείρησης. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχει σημαντική αρνητική συσχέτιση μεταξύ των ανωτέρω διαφορών και των δεικτών απεικόνισης πιστωτικού κινδύνου. Οι δείκτες δε δείχνουν να εξαρτώνται από το επίπεδο της φοροαποφυγής, αλλά από τη διαχείριση των κερδών. Ωστόσο, η ύπαρξη των διαφορών αντανάκλα το φορολογικό σχεδιασμό και όχι την αλλοίωση της ποιότητας των κερδών (Ayers et al., 2010)

Τα οφέλη και τα κόστη που ανακύπτουν στα πλαίσια των δραστηριοτήτων της φοροαποφυγής σταθμίζονται μεταξύ τους και μοιάζουν με εκείνα που ανακύπτουν κατά τη διαχείριση κερδών. Υποστηρίζεται ότι τα οφέλη και τα κόστη παρουσιάζονται μεγαλύτερα για τους ιδιοκτήτες οικογενειακών επιχειρήσεων έναντι των διαχειριστών επιχειρήσεων δημοσίου ενδιαφέροντος. Το προσωπικό ενδιαφέρον των ιδιοκτητών οικογενειακών επιχειρήσεων για το όνομα και τη φήμη

της επιχείρησης, καθώς και το ύψος της επένδυσης οδηγούν στη διαμόρφωση ευάλωτης συμπεριφοράς για την ανάληψη κόστους. Τα κόστη ορίζονται ως οι πιθανές κυρώσεις που θα επιβληθούν από τις φορολογικές αρχές σε περίπτωση εντοπισμού καθώς και στη περίπτωση που χαρακτηριστούν παράνομες κάποιες από τις δραστηριότητες της φοροαποφυγής. Επιπλέον, στα κόστη περιλαμβάνονται και τα κόστη για την υιοθέτηση των φορολογικών στρατηγικών από την επιχείρηση (Chen et al., 2010). Επισημαίνεται ότι οι εταιρίες δημοσίου ενδιαφέροντος μπορεί να αποφύγουν την επιβολή κυρώσεων χρησιμοποιώντας περίτεχνες και επιθετικές πολιτικές φορολογικού σχεδιασμού (Armstrong et al., 2012).

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι παράγοντες που διαμορφώνουν το επίπεδο επιθετικότητας σε δραστηριότητες φοροαποφυγής είναι πολλοί. Ωστόσο, βασικότερη θεωρείται η συσχέτιση στα οφέλη και στα κόστη καθώς και στις συνέπειες που ανακύπτουν από την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της φοροαποφυγής.

2.3.4. Φορολογικός Κίνδυνος

2.3.4.1. Εννοιολογική Προσέγγιση

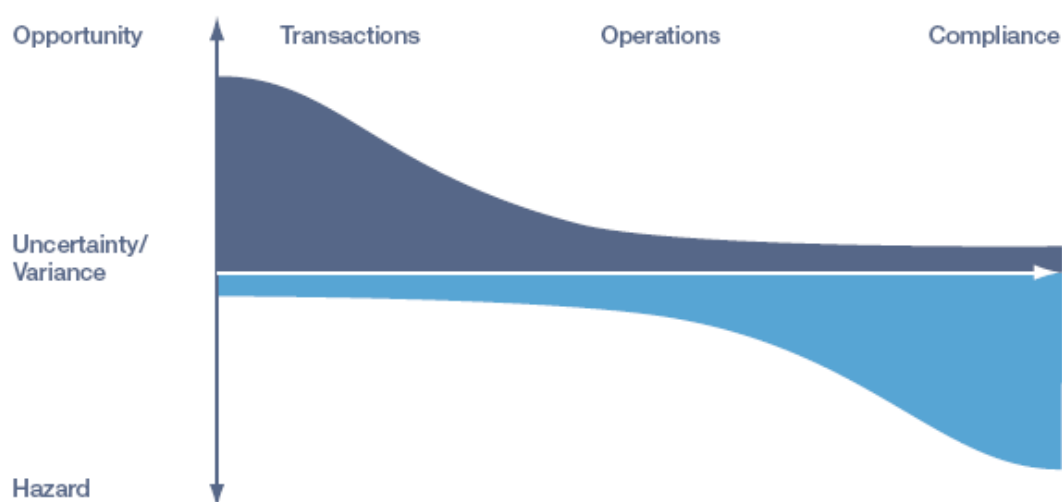
Στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον, μια ενδιαφέρουσα πτυχή των επιχειρηματικών κινδύνων αποτελεί ο φορολογικός κίνδυνος, που παρουσιάζει οικονομικές συνέπειες για την επιχείρηση, αλλά επηρεάζει και τη φήμη της.

Τα οικονομικά σκάνδαλα της Enron στις ΗΠΑ και της Parmalat στην Ιταλία ήταν αφορμή για να γίνει αντιληπτό και να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση των επιχειρήσεων και των οργανισμών σε θέματα διαχείρισης κινδύνων και διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου (McCarty, 2012). Στις Η.Π.Α. εισάγεται η νομοθεσία Sarbanes-Oxley Act of 2002 (SOX) και παρόμοια νομοθεσία και πρακτικές εισάγονται και σε άλλες χώρες. Ο νόμος Sarbanes-Oxley, επικυρώθηκε στις 30 Ιουλίου 2002 και θεσπίστηκε ειδικά για να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών σε ένα

χρηματοοικονομικό σύστημα που είχε κλονιστεί σημαντικά από μια σειρά σκανδάλων στην αγορά των ΗΠΑ περιλαμβάνοντας ένα σύνολο μέτρων τα οποία θέτουν τις βάσεις για τη νομοθετική προσέγγιση της αποτελεσματικής εταιρικής διακυβέρνησης.

Ιστορικά, η διαχείριση του φορολογικού κινδύνου και ο εσωτερικός έλεγχος επί των φορολογικών θεμάτων ήταν μια περιοχή που δεν ήταν κατανοητή τόσο από τους άμεσα εμπλεκόμενους όσο και τα ενδιαφερόμενα μέρη. Ενώ αναγνωρίζεται ότι ο φορολογικός τομέας έχει ένα μοναδικό προφίλ, αποκτά πλέον ιδιαίτερη θέση εντός των επιχειρήσεων και των αρμόδιων αρχών. Οι επιχειρήσεις πλέον προσπαθούν να τεκμηριώσουν το πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων που ακολουθούν και να αξιολογήσουν τις διάφορες μορφές φορολογικών κινδύνων, που λαμβάνουν χώρα (PricewaterhouseCoopers, 2004).

Ο όρος φορολογικός κίνδυνος μπορεί να σημαίνει διαφορετικά πράγματα σε διαφορετικούς ανθρώπους. Το φάσμα του φορολογικού κινδύνου στο ακόλουθο σχήμα δείχνει πως μπορεί να προκύψουν μεγάλες φορολογικές αβεβαιότητες.

Σχήμα 2.4: Έννοια Φορολογικού Κινδύνου (PricewaterhouseCoopers, 2004).

Απεικονίζονται στην πάνω πλευρά οι ευκαιρίες που μπορεί να προκύψουν στην επιχείρηση από τις συναλλαγές και στην κάτω πλευρά οι κίνδυνοι που πιθανόν να ανακύψουν από τη διαδικασία συμμόρφωσης και το γεγονός ότι το λειτουργικό κομμάτι της επιχείρησης μπορεί να οδηγήσει και σε ευκαιρίες και σε κινδύνους. Η διασφάλιση ότι οι ευκαιρίες μεγιστοποιούνται μπορεί να είναι εξίσου σημαντική με τη διαχείριση των κινδύνων (PricewaterhouseCoopers, 2004).

Στον οδηγό διαχείρισης φορολογικού κινδύνου (TRM - Tax Risk Management) της PricewaterhouseCoopers (2004), προσδιορίζονται επτά περιοχές του φορολογικού κινδύνου, υιοθετώντας την κοινή πρακτική καθορισμού του επιχειρηματικού κινδύνου, που αφορά την αβεβαιότητα που συνοδεύει τις αποφάσεις, τις δραστηριότητες και τις ενέργειες που έχουν αναληφθεί από μια επιχείρηση. Οι κατηγορίες των κινδύνων που συνδέονται με τους φόρους διακρίνονται σε συγκεκριμένες και σε γενικές περιοχές κινδύνων ως ακολούθως:

(1) Συγκεκριμένες περιοχές κινδύνου

- Κίνδυνος συναλλαγών (π.χ. εξαγορές, συγχωνεύσεις).
- Λειτουργικός κίνδυνος (π.χ. νέα μοντέλα λειτουργίας, νέα δομή λειτουργίας).
- Κίνδυνος συμμόρφωσης (π.χ. νομοθετικές αλλαγές, ασθενείς διαδικασίες ελέγχου, θέματα ακεραιότητας των δεδομένων).
- Χρηματοοικονομικός κίνδυνος (π.χ. αλλαγές στα συστήματα και πολιτικές).

(2) Γενικές περιοχές κινδύνου

- Κίνδυνος χαρτοφυλακίου (π.χ. συνδυασμός όλων των επιμέρους κινδύνων).
- Διαχείρισης κινδύνου (π.χ. αλλαγές στο προσωπικό που ασχολείται με τη διαχείριση κινδύνων, έλλειψη εμπειρίας και δεξιοτήτων στο νέο προσωπικό).
- Κίνδυνος φήμης (π.χ. δημοσιεύματα, έρευνα φορολογικής αρχής, νομικές ενέργειες).

2.3.4.2. Διαχείριση Φορολογικού Κινδύνου

Η σημασία της διαχείρισης φορολογικού κινδύνου αποδεικνύεται από τον αριθμό των υφιστάμενων πρωτοβουλιών που λαμβάνουν χώρα παγκοσμίως. Φορολογικές αρχές και εμπορικοί οργανισμοί αντιμετωπίζουν το φορολογικό κίνδυνο ως ξεχωριστό στοιχείο της διαχείρισης επιχειρηματικών κινδύνων. Ωστόσο, υποστηρίζεται από Wunder (2009), ότι οι παρακάτω προσεγγίσεις έρχονται σε αντίθεση με τα αποτελέσματα έρευνας που έγινε το 1998 από τον Arlinghaus, όπου η έννοια της διαχείρισης του φορολογικού κινδύνου δεν περιλαμβανόταν στους στόχους των φορολογικών τμημάτων των επιχειρήσεων και οργανισμών.

Από τον Ιούνιο του 2003 η Φορολογική Αρχή της Αυστραλίας⁹ εκδίδει και δημοσιεύει το “Large Business and Tax Compliance” αναγνωρίζοντας τη σημασία της διαχείρισης φορολογικού κινδύνου από τις μεγάλες επιχειρήσεις και την ανάγκη πληροφόρησης για τη προσέγγιση που ακολουθούν στο χειρισμό του φορολογικού κινδύνου. Επίσης, αντιμετωπίζει συστηματικά την έννοια του φορολογικού κινδύνου, θεωρώντας ότι αυξάνει τη φορολογική συμμόρφωση ως αποτέλεσμα της καλής εταιρικής διακυβέρνησης (Lavermicocca 2009, Australian Taxation Office 2014).

Το 2005 η Φορολογική Αρχή της Ιρλανδίας¹⁰ εκδίδει και δημοσιεύει το “The Cooperative Approach to Tax Compliance” απαιτώντας από τις επιχειρήσεις να προετοιμάζουν και να εφαρμόζουν σχεδιασμό διαχείρισης φορολογικού κινδύνου ετησίως. Η αξιολόγηση των κινδύνων από τη Φορολογική Αρχή θα καθορίσει τη διενέργεια ελέγχων (Fennell, 2005).

Αναφέρεται ότι έρευνες που έγιναν το 2005 σε εταιρείες του Ηνωμένου Βασιλείου από τη Deloitte και την Ernst & Young, έδειξαν ότι οι εταιρείες έχουν γίνει πιο

⁹ Australian Taxation Office (ATO)

¹⁰ Ireland Revenue Authority

επιφυλακτικές απέναντι στους κινδύνους και οι φορολογικοί διευθυντές έχουν υιοθετήσει πιο συντηρητική στάση σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Ομοίως, έρευνα που διεξήχθη από την KPMG το 2004 έδειξε ότι οι εταιρείες έχουν υιοθετήσει συντηρητική προσέγγιση για το φορολογικό κίνδυνο και σκόπιμα αποφεύγουν τον επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό που συνεπάγεται την ανάληψη υπερβολικών κινδύνων από τις επιχειρήσεις (Wunder, 2009).

Με την εισαγωγή της νομοθεσίας Sarbanes-Oxley Act of 2002 (SOX), επισημαίνεται η ανάγκη για την εφαρμογή διαδικασιών και πρακτικών που περιλαμβάνουν τακτική επανεξέταση των φορολογικών πολιτικών, επίσημες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το ποιος συντάσσει και ποιος επανεξετάζει ευαίσθητα φορολογικά έγγραφα και καταγραφή της επικοινωνίας μεταξύ των φορολογικών τμημάτων και των ελεγκτών (Campbell et al., 2002).

Υποστηρίζεται ότι η έννοια του φορολογικού κινδύνου λαμβάνει πλέον ιδιαίτερη θέση στη διαχείριση των επιχειρήσεων. Οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ και μεγάλα ελεγκτικά γραφεία, τονίζουν τη σχέση ανάμεσα στο φορολογικό κίνδυνο και την αβεβαιότητα και προβάλλουν το ρόλο της διαχείρισης του φορολογικού κινδύνου όταν υπάρχουν ισχυρές δομές εταιρικής διακυβέρνησης (PricewaterhouseCoopers 2004, OECD 2009). Οι διοικούντες των οργανισμών και των επιχειρήσεων έχουν αρχίσει να αναγνωρίζουν τη διαχείριση του φορολογικού κινδύνου ως ξεχωριστό στοιχείο του επιχειρηματικού κινδύνου (Wunder, 2009).

Επιπλέον, αναφέρεται ότι η διαχείριση του φορολογικού κινδύνου είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο και θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τις φορολογικές αρχές. Στις Η.Π.Α. οι επαγγελματίες, που ασχολούνται με θέματα φορολογικού σχεδιασμού επιχειρήσεων, υποβάλλονται σε πρωτοφανείς εκκλήσεις περί διαφάνειας των στρατηγικών και των διαδικασιών διαχείρισης φορολογικού κινδύνου που ακολουθούν. Σύμφωνα με τα ευρήματα έρευνας που διεξήχθη στις Η.Π.Α. σε επαγγελματίες που ασχολούνται με θέματα φορολογικού σχεδιασμού πολυεθνικών επιχειρήσεων, φαίνεται να επικρατεί μια συντηρητική

προσέγγιση κατά την υιοθέτηση της φορολογικής στρατηγικής που υιοθετείται. Τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας παρουσιάζουν ομοιότητες με τα ευρήματα προηγούμενης έρευνας που διεξήχθη στο Ηνωμένο Βασίλειο από τους Freedman et al., (2009) και διερευνήθηκε η διαχείριση του φορολογικού κινδύνου στα πλαίσια της προσέγγισης για την αξιολόγηση κινδύνων, που ακολουθείται από την Υπηρεσία Διαχείρισης Φόρων και Δασμών¹¹ (Mulligan & Oats, 2009).

Επισημαίνεται ότι η σχέση μεταξύ των φορολογικών αρχών και των μεγάλων επιχειρήσεων αποτελεί παγκόσμιο προβληματισμό, όπως προκύπτει και από σχετική μελέτη του OECD (2008). Στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει αναπτυχθεί μια προσέγγιση αξιολόγησης κινδύνων σχετικά με τη διαχείριση του φορολογικού κινδύνου, με σκοπό να ενισχυθεί η σχέση μεταξύ της αρμόδιας Υπηρεσίας για τη Διαχείριση Φόρων και Δασμών (HMRC) και του φορολογουμένου, βασιζόμενη στην εμπιστοσύνη και στη διαφάνεια (Freedman et al., 2009).

Η ανάγκη για τη διαχείριση των φορολογικών κινδύνων προκύπτει μεταξύ άλλων από την ύπαρξη ασάφειας στη φορολογική νομοθεσία. Οι στρατηγικές διαχείρισης κινδύνου συχνά αντανακλούν πως οι επιχειρήσεις και οι επαγγελματίες που διαχειρίζονται τα φορολογικά θέματα χειρίζονται τις ασάφειες της φορολογικής νομοθεσίας. Ορισμένοι από τους επαγγελματίες είναι πιθανό να μην είναι πρόθυμοι να αναλάβουν κινδύνους και ως εκ τούτου ο φορολογικός σχεδιασμός να μην περιλαμβάνει δραστηριότητες φοροαποφυγής. Αντίθετα, κάποιοι άλλοι μπορεί να συνηθίζουν να αναλαμβάνουν κινδύνους, να χρησιμοποιούν τις ασάφειες της φορολογικής νομοθεσίας και να δρουν “επιθετικά”. Συνεπώς, η διαχείριση των φορολογικών κινδύνων είναι στενά συνδεδεμένη με τη φορολογική επιθετικότητα (Mulligan & Oats, 2009).

¹¹ Her Majesty's Revenue and Customs (HMRC).

2.4. Προσδιορισμός Φορολογικής Πολιτικής Επιχειρήσεων

2.4.1. Προσδιορισμός Φοροαποφυγής και Φορολογικής Επιθετικότητας

2.4.1.1. Εισαγωγή στις Μεθόδους

Στις προηγούμενες Ενότητες αναλύθηκαν βασικές έννοιες για τη φοροαποφυγή και οι προσδιοριστικοί παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο της φοροαποφυγής. Στη συγκεκριμένη Ενότητα θα αναλυθούν οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της φοροαποφυγής, όπως αναπτύσσονται στη βιβλιογραφία, με σκοπό να αντλήσουμε χρήσιμα στοιχεία για την εμπειρική ανάλυση που θα ακολουθήσει.

Σε γενικές γραμμές, οι εταιρείες που ακολουθούν επιθετικές πρακτικές φοροαποφυγής παρουσιάζουν χαμηλό πραγματικό φορολογικό συντελεστή ή μεγάλες διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος. Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι θα πρέπει να εξετάζεται στις επιχειρήσεις που έχουν υψηλές αποδόσεις καθώς θα αναμέναμε να εμφανίζουν υψηλό πραγματικό φορολογικό συντελεστή λόγω των υψηλών αποδόσεων (Chen et al., 2010, Dyreng et al., 2010).

Στη βιβλιογραφία προκύπτουν μέτρα τα οποία θα μπορούσαν να συλλάβουν τη φοροαποφυγή και απορρέουν από τις στρατηγικές φορολογικού σχεδιασμού. Συνήθως χρησιμοποιούνται δύο κατηγορίες μέτρων: (1) οι πραγματικοί φορολογικοί συντελεστές και (2) οι διαφορές λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος.

Επιπλέον, σε έρευνες που έγιναν σε επιχειρήσεις στις Η.Π.Α. που ακολουθούν τις γενικά παραδεκτές αρχές (US Generally Accepted Accounting Principles ή US GAAP), όπου προβλέπεται¹² ο σχηματισμός ειδικού αποθεματικού (UTB reserve) για την αβεβαιότητα στη φορολογική κατάσταση της επιχείρησης, χρησιμοποιήθηκε το συγκεκριμένο μέγεθος ως δείκτης για την εκτίμηση της φορολογικής επιθετικότητας

¹² FASB Interpretation (FIN) 48

των επιχειρήσεων (Guenther et al., 2013, Neuman et al., 2013, McCarty, 2012). Ωστόσο, αντίστοιχη πρόβλεψη δεν υφίσταται για τις επιχειρήσεις που υιοθετούν τα ΔΠΧΑ και δε μπορεί να εξεταστεί η χρήση του συγκεκριμένου μεγέθους (PricewaterhouseCoopers, 2011).

2.4.1.2. Πραγματικοί Φορολογικοί Συντελεστές

Στην πρώτη κατηγορία μέτρων περιλαμβάνονται δύο συντελεστές που χρησιμοποιήθηκαν από τους Chen et al., (2010) και Dyreng et al., (2010), ο συνολικός πραγματικός φορολογικός συντελεστής και ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής σε ταμειακή βάση. Μια παραλλαγή των ανωτέρω συντελεστών αποτελεί ο μακροπρόθεσμος πραγματικός φορολογικός συντελεστής σε ταμειακή βάση που αναπτύχθηκε από τους Dyreng et al., (2008).

(1) Συνολικός Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής

Ο συνολικός πραγματικός φορολογικός συντελεστής, ο οποίος είναι γνωστός ως *GAAP Effective Tax Rate* ή *GAAP ETR* και για μια επιχείρηση i στο έτος t υπολογίζεται ως εξής:

$$\text{Συνολικός Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής (ETR}_{it}) = \frac{\text{Συνολική φορολογική επιβάρυνση}_{it}}{\text{Λογιστικό αποτέλεσμα προ φόρων}_{it}}$$

Η συνολική φορολογική επιβάρυνση που αποτελεί τον αριθμητή του κλάσματος, περιλαμβάνει τη τρέχουσα και αναβαλλόμενη φορολογική επιβάρυνση. Οι αναβαλλόμενοι φόροι αντιπροσωπεύουν τους φόρους που θα καταβληθούν ή θα επιστραφούν στο μέλλον, ως αποτέλεσμα της αναστροφής των προσωρινών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος. Ένα μεγάλο μέρος της φοροαποφυγής, περιλαμβάνει φορολογητέες εκπτώσεις και αναβαλλόμενες φορολογητέες υποχρεώσεις που οδηγούν σε μείωση της τρέχουσας φορολογικής

επιβάρυνσης. Ο ανωτέρω δείκτης δεν αντανακλά τέτοιες μορφές φοροαποφυγής και επιπλέον, επειδή βασίζεται σε ετήσια δεδομένα δε συνίσταται για τον εντοπισμό της φοροαποφυγής μακροπρόθεσμα. Επιπρόσθετα, ο συντελεστής μπορεί να παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις από έτος σε έτος, καθώς και απροσδιόριστες τιμές λόγω της αρνητικής τιμής που πιθανόν να εμφανίζει ο παρονομαστής (ζημιές προ φόρων) συγκαλύπτοντας συμπεράσματα σχετικά με τη φοροαποφυγή της επιχείρησης (Dyreg et al., 2008)

Υποστηρίζεται ότι ο ανωτέρω συντελεστής αντανακλά τον επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό, καθώς αντανακλά τις μόνιμες διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος, οι οποίες δεν εξισορροπούνται (Chen et al., 2010, Dyreg et al., 2010). Για παράδειγμα, επενδύσεις σε φορολογικούς παραδείσους με χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές, επενδύσεις σε περιουσιακά στοιχεία με ευνοϊκή ή χωρίς φορολόγηση και συμμετοχή σε φορολογικά καταφύγια αυξάνοντας τις φορολογικές ζημιές χωρίς να επηρεάζουν το λογιστικό αποτέλεσμα, θα εντοπιστούν με το συγκεκριμένο συντελεστή (Chen et al., 2010). Επιπλέον, θεωρείται ότι ο ανωτέρω συντελεστής μετρά πόσο η φοροαποφυγή επηρεάζει τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης από χρηματοοικονομική και λογιστική άποψη (Dyreg et al., 2010).

Για τον υπολογισμό του συντελεστή χρησιμοποιείται το λογιστικό αποτέλεσμα προ φόρων και παρόλο που θεωρείται αποτελεσματικός συντελεστής, δε μπορεί να συλλάβει δραστηριότητες της φοροαποφυγής που δεν τις χαρακτηρίζει η φορολογική συμμόρφωση. Για παράδειγμα, ο συντελεστής δεν παρουσιάζει τα φορολογικά οφέλη από την έκπτωση τόκων και αν μια επιχείρηση δεν αντιμετωπίζει ισχυρό λογιστικό περιορισμό, μπορεί να μειώσει τη φορολογική επιβάρυνση μειώνοντας το λογιστικό και το φορολογητέο εισόδημα (Hanlon & Heitzman, 2010).

Διαπιστώθηκε ότι είναι ικανοποιητικό μέτρο για τη δράση των φορολογικών διευθυντών σε δραστηριότητες της φοροαποφυγής, καθώς προέκυψε ισχυρή αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στο συντελεστή αυτό και στα κίνητρα για τους

φορολογικούς διευθυντές. Υποστηρίζεται ότι όταν ο συγκεκριμένος συντελεστής είναι χαμηλότερος από το νόμιμο φορολογικό συντελεστή σημαίνει ότι στα λογιστικά αποτελέσματα της επιχείρησης περιλαμβάνονται εισοδήματα που δε θα υποβληθούν σε φορολόγηση (Armstrong et al., 2012).

Οι Armstrong et al., (2012) εφάρμοσαν δύο μέτρα για τον εντοπισμό της φοροαποφυγής, το μέτρο που ακολούθησε ο Wilson (2009) για τα φορολογικά καταφύγια και το μέτρο που ακολούθησε ο Frank et al., (2009). Ο Wilson (2009) εξέτασε τη φοροαποφυγή σε επιχειρήσεις που είχαν εμπλακεί σε φορολογικά καταφύγια χρησιμοποιώντας το συντελεστή ETR. Υπολόγισε το μέσο όρο του συντελεστή ETR για τα έτη που εμπλέκονταν στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής συγκρίνοντας με το συντελεστή ETR αν δεν ακολουθούσαν τέτοιες δραστηριότητες. Η συγκεκριμένη μεθοδολογία μπορεί να εφαρμοστεί μόνο εκ των υστέρων και γνωρίζοντας την ύπαρξη φορολογικών καταφυγίων. Οι Frank et al., (2009) ανέπτυξαν το μέτρο DTAX, το οποίο βασίζεται στις μόνιμες διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος

(2) Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής σε Ταμειακή Βάση

Ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής σε ταμειακή βάση, ο οποίος είναι γνωστός ως *Cash Effective Tax Rate* ή *Cash ETR* και για μια επιχείρηση i στο έτος t υπολογίζεται ως εξής:

$$\text{Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής σε ταμειακή βάση (Cash ETR}_{it}) = \frac{\text{Φόροι που καταβλήθηκαν}_{it}}{\text{Λογιστικό αποτέλεσμα προ φόρων}_{it}}$$

Ο εν λόγω συντελεστής αντανakλά μόνιμες και προσωρινές διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος και μετρά σε ποιο βαθμό η φοροαποφυγή οδηγεί σε μείωση της τρέχουσας πραγματικής φορολογικής επιβάρυνσης που καταβλήθηκε (Chen et al., 2010). Υποστηρίζεται ότι ο συγκεκριμένος συντελεστής επηρεάζεται από τις στρατηγικές αναβαλλόμενης

φορολογίας, αλλά δεν επηρεάζεται από τη λογιστική των φόρων σε δεδουλευμένη βάση. Επιπλέον θεωρείται αποτελεσματικός συντελεστής για τον εντοπισμό δραστηριοτήτων της φοροαποφυγής που δεν τις χαρακτηρίζει η φορολογική συμμόρφωση (Hanlon & Heitzman, 2010). Ο συγκεκριμένος συντελεστής χρησιμοποιήθηκε και από τους Graham & Tucker (2006) στην έρευνά τους για τα φορολογικά καταφύγια.

Οι Dyreng et al., (2010) υποστηρίζουν ότι ο πραγματικός φορολογικός συντελεστής σε ταμειακή βάση (*Cash ETR*) είναι πιο ευμετάβλητος σε σχέση με το συνολικό πραγματικό φορολογικό συντελεστή (*ETR*) και τα αποτελέσματα που προκύπτουν είναι δύσκολο να τεκμηριωθούν. Επιπλέον, ισχυρίζονται ότι είναι χαμηλότερος από τον *ETR* καθώς οι επιχειρήσεις κατά μέσο όρο έχουν χαμηλότερο φορολογητέο εισόδημα σε σχέση με το λογιστικό εισόδημα. Τέλος, θεωρείται ότι δεν είναι κατάλληλος για τον προσδιορισμό της φοροαποφυγής σε μακροπρόθεσμη βάση, καθώς εξ ορισμού μπορεί να προβλέψει μόνο σε βραχυπρόθεσμη βάση.

Επιπλέον, ο συγκεκριμένος συντελεστής, όταν υπολογίζεται για μικρό χρονικό διάστημα, θεωρείται ότι περιλαμβάνει σφάλματα κατά τη μέτρηση της φοροαποφυγής μιας επιχείρησης στο τρέχον έτος, λόγω της επίδρασης των εκτιμώμενων πληρωμών σε φόρους, των επιστροφών φόρων και των διακανονισμών με τις φορολογικές αρχές που σχετίζονται με τις φορολογικές δηλώσεις προηγούμενου έτους (Badertscher et al., 2011).

Σύμφωνα με τους Armstrong et al., (2012) δεν προέκυψε σχέση ανάμεσα στο συγκεκριμένο συντελεστή και στα κίνητρα των φορολογικών διευθυντών για δραστηριότητες φοροαποφυγής.

(3) Μακροπρόθεσμος Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής σε Ταμειακή Βάση

Οι Dyreng et al., (2008) ανέπτυξαν ένα μακροπρόθεσμο μέτρο του πραγματικού φορολογικού συντελεστή σε ταμειακή βάση ο οποίος βασίζεται στην ικανότητα της

επιχείρησης να καταβάλει ένα μικρό ποσό φόρων στα κέρδη προ φόρων για μεγάλη χρονική περίοδο.

Ο μακροπρόθεσμος πραγματικός φορολογικός συντελεστής σε ταμειακή βάση, ο οποίος είναι γνωστός ως *Long-run Cash Effective Tax Rate* ή *Long-run Cash ETR*, υπολογίζεται ως ακολούθως για μια επιχείρηση i σε μια περίοδο $t=1$ σε N από ένα έως δέκα χρόνια:

$$\text{Μακροπρόθεσμος Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής σε ταμειακή βάση (Long-run Cash ETR}_i\text{)} = \frac{\sum_{t=1}^N \text{Φόροι που καταβλήθηκαν}_{it}}{\sum_{t=1}^N \text{Λογιστικό αποτέλεσμα προ φόρων}_{it}}$$

Σύμφωνα με τους Hanlon & Heitzman (2010) το κύριο όφελος για τον εν λόγω συντελεστή είναι ότι λόγω της φύσης του, παρουσιάζεται απαλλαγμένος από τη μεταβλητότητα των ετήσιων συντελεστών. Επιπλέον, χρησιμοποιώντας μεγάλες χρονικές περιόδους, αποφεύγεται η αναντιστοιχία μεταξύ των μεγεθών σε ταμειακή βάση (φόροι που καταβάλλονται) και σε δεδουλευμένη βάση (λογιστικά αποτελέσματα).

Ωστόσο, επισημαίνεται ότι σε όλες τις παραλλαγές των πραγματικών φορολογικών συντελεστών συμπεριλαμβανομένου και του συγκεκριμένου που λειτουργεί σε μακροπρόθεσμη βάση ισχύουν τα ακόλουθα (Hanlon & Heitzman, 2010):

- Αντανακλώνται όλες οι συναλλαγές που επηρεάζουν φορολογική υποχρέωση της επιχείρησης.
- Δεν γίνεται διάκριση μεταξύ των δραστηριοτήτων φοροαποφυγής, ευνοϊκής φορολόγησης και δραστηριοτήτων σε στοχευμένα φορολογικά οφέλη.
- Δε μπορεί να συλλάβει πολλές μορφές φοροαποφυγής καθώς χρησιμοποιεί το λογιστικό αποτέλεσμα στο παρονομαστή.

Ορισμένοι μπορεί να ερμηνεύσουν τις χαμηλές τιμές του συντελεστή ως αποτέλεσμα της διαχείρισης κερδών και όχι ως αποτέλεσμα της φορολογικής πολιτικής της επιχείρησης. Αν τα μεγέθη των φόρων παραμένουν σταθερά και η επιχείρηση παρουσιάζει μακροπρόθεσμα ανοδική πορεία στη διαχείριση των κερδών, τότε είναι πιθανό να αναπτύσσονται δραστηριότητες φοροαποφυγής (Hanlon & Heitzman, 2010).

Οι Guenther et al. (2013) ακλούθησαν τη μεθοδολογία των Dyreng et al. (2008) για να προσδιορίσουν τη φοροαποφυγή, προκειμένου να ερευνήσουν αν η φορολογική στρατηγική των επιχειρήσεων επηρεάζει τον επιχειρηματικό κίνδυνο και σε ποιο βαθμό τα εμπειρικά μέτρα που χρησιμοποιούνται για να προσδιορίσουν τη φοροαποφυγή των επιχειρήσεων, αντανakλούν επικίνδυνες φορολογικές επιλογές. Για τον υπολογισμό του συντελεστή χρησιμοποιήθηκαν τα δεδομένα επιχειρήσεων για πέντε συνεχόμενα έτη με την προϋπόθεση το αποτέλεσμα προ φόρων των επιχειρήσεων να είναι κερδοφόρο.

Προηγούμενες έρευνες έδειξαν ότι η φοροαποφυγή, η οποία μπορεί να εκφραστεί από χαμηλούς πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές, αυξάνει τον επιχειρηματικό κίνδυνο και συνεπώς οδηγεί τις επιχειρήσεις στη παροχή κινήτρων ανάληψης κινδύνων στους διαχειριστές των φορολογικών θεμάτων (Brown et al., 2013, Rego & Wilson 2012, Boivie et al., 2012, Higgins et al., 2012). Αντίθετα, τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας, των Guenther et al., (2013), δεν αποδεικνύουν σημαντική σχέση μεταξύ της φοροαποφυγής, του επιπέδου επιθετικότητας σε δραστηριότητες φοροαποφυγής και του επιχειρηματικού κινδύνου. Οι χαμηλοί πραγματικοί φορολογικοί συντελεστές σε ταμειακή βάση δε σχετίζονται με υψηλότερο συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο εκφρασμένο με τη μεταβλητότητα των μελλοντικών αποδόσεων των μετοχών.

Οι Dyreng et al., (2008) πρότειναν μια εναλλακτική προσέγγιση χρησιμοποιώντας τις ταμειακές ροές από λειτουργικές δραστηριότητες, ως κλίμακα για την αντιμετώπιση του ζητήματος περί διαχείρισης κερδών και ως έναν τρόπο για να περιοριστεί η

χρήση των λογιστικών αποτελεσμάτων ως σημείο αναφοράς, ώστε να εντοπιστούν ορισμένες μορφές φοροαποφυγής. Υποστηρίζεται ότι η κλιμάκωση των ταμειακών ροών από λειτουργικές δραστηριότητες επιτρέπει τον εντοπισμό της φοροαποφυγής αν η φορολογική στρατηγική βασίζεται στα δεδουλευμένα. Σε αντίθετη περίπτωση, μειώνει τόσο τις ταμειακές ροές όσο και το φορολογητέο εισόδημα, με αποτέλεσμα να μειώνεται ο αριθμητής και ο παρονομαστής του κλάσματος και τελικά το μέτρο να μη συλλάβει την φοροαποφυγή.

2.4.1.3. Διαφορές Λογιστικού και Φορολογητέου Αποτελέσματος

Στη δεύτερη κατηγορία μέτρων, που χρησιμοποιήθηκαν από τους Chen et al., (2010) αλλά όχι από τους Dyreng et al., (2010), περιλαμβάνονται τα εξής:

- Το μέτρο της αξίας των διαφορών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος, που αναπτύχθηκε από τους Manzon & Plesko (2002).
- Το μέτρο της υπολειμματικής αξίας των διαφορών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος, το οποίο αναπτύχθηκε από τους Desai & Dharmapala (2006).

(1) Αξία των Διαφορών Λογιστικού και Φορολογητέου Αποτελέσματος

Φαίνεται ότι οι διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος θα μπορούσαν να παρέχουν πληροφορίες για συμπεριφορές που συνιστούν φοροαποφυγή. Ωστόσο, σύμφωνα με έρευνες που ασχολούνται με την ποιότητα των αποτελεσμάτων, συσχετίζοντας τις εν λόγω διαφορές με τα αποτελέσματα, θεωρείται ότι η πληροφόρηση που μπορούν να δώσουν οι συγκεκριμένες διαφορές για τη φοροαποφυγή είναι δύσκολο να τεκμηριωθούν, διότι δεν είναι εύκολο να αποκτηθούν έγκυρα φορολογικά αποτελέσματα (Hanlon & Heitzman, 2010).

Οι δραστηριότητες της φοροαποφυγής που τις χαρακτηρίζει η φορολογική συμμόρφωση είναι δυσκολότερο να εντοπιστούν σε σχέση με τις δραστηριότητες

που τις χαρακτηρίζει η μη φορολογική συμμόρφωση. Αν μια επιχείρηση δραστηριοποιείται ακολουθώντας φορολογική συμμόρφωση, τότε το λογιστικό και το φορολογητέο αποτέλεσμα δεν θα διαφέρουν και θα μειώνονται ταυτόχρονα. Σε αντίθετη περίπτωση θα προκύψουν διαφορές στο εισόδημα που θα δηλωθεί στους μετόχους και στις φορολογικές αρχές. Εμπειρικά προέκυψε, ότι σε πολλές Ευρωπαϊκές πρακτικές περιλαμβάνεται η διατήρηση ενός συνόλου λογαριασμών της επιχείρησης, τα ατομικά μεγέθη, με φορολογική συμμόρφωση και ενός συνόλου λογαριασμών της επιχείρησης, τα ενοποιημένα μεγέθη, χωρίς φορολογική συμμόρφωση. Ενώ πολλοί επισημαίνουν την ύπαρξη υψηλού ποσοστού συμμόρφωσης ανά τον κόσμο, τα ατομικά μεγέθη, που έχουν μεγαλύτερο βαθμό συμμόρφωσης, συνήθως δε παρουσιάζονται στις αγορές κεφαλαίου (Hanlon & Heitzman, 2010).

Σε νεότερη έρευνα επισημαίνεται ότι οι διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος είναι εφικτό να διερευνήσουν δραστηριότητες της φοροαποφυγής που παρουσιάζουν φορολογική συμμόρφωση. Ωστόσο, υπογραμμίζεται ότι υπάρχει δυσκολία εντοπισμού, επίσης υπάρχουν αρκετές πιθανές συσχετίσεις με το μέτρο της αποζημίωσης των φορολογικών διευθυντών και επιπλέον η μείωση τόσο στο λογιστικό, όσο και στο φορολογητέο αποτέλεσμα μπορεί να οφείλεται σε άλλους λόγους εκτός από τη φοροαποφυγή (Armstrong et al., 2012).

Αναφέρεται ότι οι εν λόγω διαφορές μπορεί να προκύπτουν λόγω υψηλούς κόστους χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Τα συγκεκριμένα κόστη και οι διαφορές παρουσιάζονται υψηλά στις εταιρείες δημοσίου ενδιαφέροντος. Η μέτρηση των διαφορών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος, μπορεί να αποτελέσει μέτρο για το επίπεδο επιθετικότητας στη φοροαποφυγή των επιχειρήσεων δημοσίου ενδιαφέροντος, διότι έχουν υψηλό κίνητρο να παρουσιάζουν το λογιστικό αποτέλεσμα διατηρώντας συμμόρφωση. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι επιθυμούν να έχουν χαμηλό φορολογητέο εισόδημα,

αλλά να δείχνουν υψηλό λογιστικό εισόδημα, κέρδη ανά μετοχή και συνεπώς καλύτερη αποδοτικότητα της επιχείρησης (Mills & Newberry, 2001).

Μια άλλη εξήγηση για τις συγκεκριμένες διαφορές θα μπορούσε να δοθεί στα πλαίσια της διαχείρισης κερδών. Η συνήθης υπόθεση για την παρουσία των διαφορών αυτών είναι ότι τα λογιστικά αποτελέσματα απεικονίζονται βελτιωμένα. Έστω ότι ισχύει η παραπάνω υπόθεση, τότε τα ανώτερα στελέχη έχουν τη δυνατότητα να παρουσιάσουν το πραγματικό εισόδημα και για φορολογικούς σκοπούς, ώστε να αποφύγουν κάθε υποψία για φοροαποφυγή καθώς και πρόσθετους φόρους. Ενώ, αν επιλέξουν να χειραγωγήσουν το λογιστικό ή το φορολογητέο εισόδημα, πιθανό να ανακύψουν διαφορές και να δημιουργηθούν υποψίες για επιθετικές πρακτικές φοροαποφυγής. (Hanlon & Heitzman, 2010).

Από την ανωτέρω ανάλυση προκύπτει ότι η διαφοροποίηση λογιστικής και φορολογητέας βάσης πιθανόν να είναι αποτέλεσμα επιθετικών πρακτικών που ακολουθούνται στα πλαίσια της λογιστικής ή φορολογικής απεικόνισης. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι η ύπαρξη χάσματος μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου εισοδήματος φαίνεται να είναι περισσότερο αποτέλεσμα επιθετικών δραστηριοτήτων φοροαποφυγής (Desai 2003, Armstrong et al., 2012). Ενώ, τα ευρήματα άλλων μελετών δείχνουν ότι όσο διευρύνεται το χάσμα, μειώνεται η ποιότητα των αποτελεσμάτων, γεγονός που παραπέμπει σε επιθετικές πρακτικές λογιστικής απεικόνισης (Hanlon & Krishnan, 2006).

Εξαιτίας των διαφορών αυτών δε φαίνεται εφικτό να ταιριάζουν οι οικονομικές καταστάσεις και οι φορολογικές δηλώσεις μιας εταιρίας με μια άλλη εταιρεία. Η μη συμμόρφωση συνήθως προκύπτει από τις εκτιμήσεις και τις ερμηνείες που θα πρέπει μια εταιρία να κάνει κατά το λογιστικό χειρισμό ενός γεγονότος λαμβάνοντας υπόψη τη φορολογική νομοθεσία, που συνήθως είναι αυστηρή. Επίσης, στη περίπτωση των ομίλων, οι διαφορές μπορεί να είναι αποτέλεσμα των διαφορετικών κανόνων που ισχύουν για το λογιστικό και το φορολογητέο αποτέλεσμα για κάθε εταιρεία (Hanlon & Heitzman, 2010).

Δεδομένου ότι το φορολογητέο αποτέλεσμα δηλώνεται στις φορολογικές αρχές και δεν απαιτείται να γνωστοποιείται στις οικονομικές καταστάσεις, δεν καθίσταται εφικτή η μέτρηση του πραγματικού φορολογητέου αποτελέσματος. Συνεπώς, οδηγούμαστε σε εκτίμηση του φορολογητέου αποτελέσματος και των φόρων που καταβάλλονται. Ως εκ τούτου, τα μεγέθη που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της φοροαποφυγής βασίζονται σε εκτιμήσεις (Hanlon & Heitzman, 2010). Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι ο υπολογισμός των φόρων μιας εταιρείας είναι δύσκολος (Lisowsky, 2010). Από έρευνα διαπιστώθηκε ότι μεταξύ άλλων, η ανακρίβεια έγκειται στο γεγονός ότι ο τρέχον φόρος όπως απεικονίζεται στις οικονομικές καταστάσεις διαφέρει από τη φορολογική επιβάρυνση που προκύπτει από τις φορολογικές δηλώσεις (Hanlon, 2003).

Οι Manzon & Plesko (2002) προσπάθησαν να εξηγήσουν το μέγεθος και τους παράγοντες που οδηγούν στις διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος. Υποστηρίζουν ότι η διακύμανση των εν λόγω διαφορών είναι αποτέλεσμα των διαφορετικών κανονισμών που υφίσταται για σκοπούς χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και για φορολογικούς σκοπούς καθώς και σε άλλους οικονομικούς παράγοντες. Προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα μοντέλο που περιλαμβάνει μεταβλητές που αντανakλούν τις μόνιμες και προσωρινές διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος. Προτείνουν να ελεγχθούν και άλλοι παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν τις εν λόγω διαφορές, όπως ζημιές που μεταφέρονται σε επόμενες χρήσεις και το μέγεθος των επιχειρήσεων.

Οι McGill & Outslay (2004) προσπάθησαν με τη βοήθεια συγκεκριμένων παραδειγμάτων να αναζητήσουν πληροφορίες για δραστηριότητες σε φορολογικά καταφύγια στις οικονομικές καταστάσεις. Ως δείκτης για τον εντοπισμό τέτοιων πληροφοριών χρησιμοποιήθηκαν οι διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος. Υποστηρίζεται ότι αν όλες οι πληροφορίες ήταν προσβάσιμες, πιθανότατα τα στοιχεία όπως φοροαπαλλαγές και αφορολόγητα έσοδα θα μπορούσαν να συλλεχθούν για την κάθε εταιρεία.

Υποστηρίζεται ότι οι επιχειρήσεις που παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές¹³ μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος έχουν περισσότερες πιθανότητες να ελεγχθούν από το IRS και επίσης έχουν μεγαλύτερες αναμορφώσεις (Mills, 1998). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα ερευνών, οι διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος είναι μεγαλύτερες στις επιχειρήσεις που έχουν κατηγορηθεί για συμμετοχή σε φορολογικά καταφύγια. Ως εκ τούτου, φαίνεται ότι οι διαφορές αυτές μπορεί να αποτελέσουν ένδειξη για φοροαποφυγή (Wilson, 2009). Επισημαίνεται ότι οι ανωτέρω μελετητές εξέτασαν δείγμα επιχειρήσεων που είχαν εντοπιστεί από το IRS. Το συγκεκριμένο μέτρο δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να συγκρίνει δραστηριότητες της φοροαποφυγής μεταξύ επιχειρήσεων με διαφορετικά επίπεδα σημαντικότητας στα χρηματοοικονομικά αποτελέσματα (Hanlon & Heitzman, 2010).

(2) Υπολειμματική Αξία Διαφορών Λογιστικού και Φορολογητέου Αποτελέσματος

Οι Desai & Dharmapala (2006) προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν τη μεθοδολογία που ανέπτυξαν οι Manzon & Plesko (2002), προκειμένου να εκτιμήσουν το επίπεδο της δραστηριότητας σε φορολογικά καταφύγια σε δείγμα επιχειρήσεων. Για να αντιληφθούν ποιο στοιχείο οδηγεί σε δραστηριότητες φοροαποφυγής απομόνωσαν τα συστατικά στοιχεία των δραστηριοτήτων διαχείρισης κερδών, χρησιμοποιώντας τα δεδομένα της λογιστικής σε δεδουλευμένη βάση. Ορίζουν την υπολειμματική αξία των διαφορών λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος ως το επίπεδο των δραστηριοτήτων σε φορολογικά καταφύγια, που η κάθε επιχείρηση ακολουθεί ετησίως. Επίσης, σε νεότερη έρευνά τους οι Desai & Dharmapala (2009) χρησιμοποίησαν ως βάση το μέτρο των διαφορών μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος.

¹³ Οι διαφορές υπολογίζονται με τη χρήση των φορολογικών δηλώσεων και στοιχείων για τον αναβαλλόμενο φόρο από τις οικονομικές καταστάσεις.

2.4.1.4. Διάφορες Προσεγγίσεις

Ο Lisowsky (2010) χρησιμοποιώντας τα στοιχεία των οικονομικών καταστάσεων ανέπτυξε μεθοδολογία για τον εντοπισμό επιχειρήσεων που πιθανόν δραστηριοποιούνται σε φορολογικά καταφύγια. Εκτός από τον πραγματικό φορολογικό συντελεστή, προτείνει να εξετάζονται ως ενδείξεις για φοροαποφυγή οι επιχειρήσεις που κάνουν χρήση σε παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα, όπως προϊόντα αντιστάθμισης κινδύνου.

Μια άλλη προσέγγιση για τον εντοπισμό των επιχειρήσεων που συμμετέχουν σε φορολογικά καταφύγια σχετίζεται με την πολιτική εταιρικού χρέους. Σύμφωνα με τα ευρήματα των Graham & Tucker (2006), οι επιχειρήσεις που συμμετέχουν σε φορολογικά καταφύγια παρουσιάζουν χαμηλό δείκτη μόχλευσης. Επίσης, αναφέρουν ότι εταιρείες που έχουν τις θυγατρικές τους σε φορολογικούς παραδείσους είναι πιθανό να εμπλέκονται σε φορολογικά καταφύγια. Επιπλέον, υποστηρίζουν ότι η κερδοφορία και το μέγεθος των επιχειρήσεων σχετίζονται θετικά με την πιθανότητα εμπλοκής των επιχειρήσεων σε φορολογικά καταφύγια.

Από την ανωτέρω ανάλυση είναι αντιληπτό ότι το επίπεδο επιθετικότητας στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής δε μπορεί να μετρηθεί με ακρίβεια, αλλά είναι εφικτό να εντοπιστούν κάποιες μορφές φοροαποφυγής. Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προκύπτει ότι υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν τη φοροαποφυγή και αρκετές δυνατότητες για να εκτιμηθεί.

2.4.2. Προσδιορισμός Φορολογικού και Επιχειρηματικού Κινδύνου

Έρευνες από επαγγελματίες επί των φορολογικών θεμάτων έχουν εστιάσει στην έννοια του φορολογικού κινδύνου ως μέρος του επιχειρηματικού κινδύνου, που θα πρέπει να διαχειρίζονται οι επιχειρήσεις δημοσίου ενδιαφέροντος (Ernst & Young 2014, KPMG 2011 & PricewaterhouseCoopers 2004). Αν και στη πράξη υπάρχει ενθάρρυνση για τη διαχείριση του φορολογικού κινδύνου των επιχειρήσεων

(Herskovitz, 1997) δεν έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα η εμπειρική έρευνα στη συγκεκριμένη περιοχή.

Ωστόσο, ο φορολογικός κίνδυνος και οι επιδράσεις του στις επιχειρήσεις δημοσίου ενδιαφέροντος έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών ακαδημαϊκών ερευνών. Δεδομένου ότι ο φορολογικός κίνδυνος είναι εξ' ορισμού συνδεδεμένος με την έννοια "επικίνδυνο", ορισμένοι υποστηρίζουν ότι οι επιχειρήσεις θα πρέπει να παρέχουν κίνητρα σε όσους διαχειρίζονται τα θέματα φορολογικού σχεδιασμού των επιχειρήσεων προκειμένου να αναλάβουν επικίνδυνες στρατηγικές, που μεγιστοποιούν την αξία της επιχείρησης και ταυτόχρονα μειώνουν τη φορολογική της επιβάρυνση (Brown et al., 2013, Rego & Wilson 2012, Boivie et al., 2012, Higgins et al., 2012).

Μια άλλη προσέγγιση, αποτελεί η αντιμετώπιση του φορολογικού κινδύνου στο πλαίσιο των στόχων του εσωτερικού ελέγχου, όπως προβλέπονται στο ολοκληρωμένο πλαίσιο διαχείρισης επιχειρηματικών κινδύνων από την επιτροπή COSO¹⁴. Οι επιμέρους κίνδυνοι συνδέονται με κάθε έναν από τους τρεις στόχους του εσωτερικού ελέγχου: (1) αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των εργασιών, (2) αξιοπιστία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και (3) συμμόρφωση με τους νόμους και τους κανονισμούς (Goodman, 2004).

Σε μελέτη που έγινε σε πολυεθνικές επιχειρήσεις εισηγμένες στο χρηματιστήριο των Η.Π.Α., η έννοια του φορολογικού κινδύνου αντιμετωπίζεται σύμφωνα με τον οδηγό διαχείρισης φορολογικού κινδύνου TRM της PricewaterhouseCoopers (2004) και βάση για τα στοιχεία διαχείρισης του κινδύνου αποτελεί η υιοθέτηση του μοντέλου COSO. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις στην ανάπτυξη και εφαρμογή πολιτικών διαχείρισης κινδύνου και ειδικότερα του φορολογικού

¹⁴ Enterprise Risk Management - Integrated Framework (Committee of Sponsoring Organizations' Framework)

κινδύνου. Επιπλέον, συνεισφέρουν στον εντοπισμό των επιπτώσεων του φορολογικού κινδύνου και δείχνουν ότι οι ερωτηθέντες δε θεωρούν ανησυχητικό το βαθμό φορολογικού κινδύνου στον οργανισμό τους. Η έρευνα αποκαλύπτει ότι υπάρχει αξιοσημείωτη ομοιότητα των απαντήσεων στις επιχειρήσεις εντός και εκτός Η.Π.Α. και αποδεικνύει ότι οι υπάρχουσες δομές επιτρέπουν στους επικεφαλείς των οικονομικών υπηρεσιών να μετατοπίζουν σε σημαντικό βαθμό τη διαχείριση του φορολογικού κινδύνου στους επικεφαλείς των φορολογικών υπηρεσιών (Wunder, 2009).

Οι Hutchens & Rego (2012) αντιμετώπισαν το φορολογικό κίνδυνο ως μέρος του επιχειρηματικού κινδύνου. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ορισμένα από τα μέτρα, που χρησιμοποιούνται για να εκτιμήσουν το φορολογικό κίνδυνο των επιχειρήσεων, χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της φοροαποφυγής, προσπάθησαν να αξιολογήσουν πως τα συγκεκριμένα μέτρα σχετίζονται με το κόστος ιδίων κεφαλαίων της επιχείρησης. Αφετηρία στην έρευνα αυτή αποτέλεσε το δεδομένο ότι το κυριότερο όφελος των επιχειρήσεων για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων φοροαποφυγής θεωρείται η αύξηση των ταμειακών ροών της επιχείρησης μετά από φόρους και κατά συνέπεια η αύξηση της αξίας της επιχείρησης για τους μετόχους και ότι οι επιθετικές φορολογικές στρατηγικές περιλαμβάνουν αβέβαια μελλοντικά αποτελέσματα, που μπορεί να επιβαρύνουν με σημαντικά κόστη την επιχείρηση. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το μέτρο των πραγματικών φορολογικών συντελεστών σε ταμειακή βάση (*Cash ETR*) δεν παρουσιάζει σημαντική σχέση με το κόστος ιδίων κεφαλαίων των επιχειρήσεων και κατά την άποψή τους δεν αντανakλά τη μελλοντική αβεβαιότητα στις ταμειακές ροές μετά φόρων.

Το κόστος ιδίων κεφαλαίων μπορεί να ερμηνευθεί ως μέτρο κινδύνου που γίνεται αντιληπτό από τους μετόχους. Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι η θεωρητική σχέση μεταξύ του φορολογικού κινδύνου και του κόστους ιδίων κεφαλαίων της επιχείρησης δεν είναι σαφής, καθώς ο φορολογικός κίνδυνος είναι μια ιδιαίτερη μορφή κινδύνου που οι επενδυτές μπορούν να αποφύγουν μέσω της διαφοροποίησης. Επιπλέον, τα εμπειρικά μέτρα για τον υπολογισμό του κόστους

ιδίων κεφαλαίων περιλαμβάνουν τη τρέχουσα αξία των μετοχών καθώς και τις προβλέψεις των αναλυτών. Αντίθετα, η μεταβλητότητα αποδόσεων των μετοχών ως μέτρο για τον επιχειρηματικό κίνδυνο είναι πιο αντιπροσωπευτικό μέτρο για τη μελλοντική αβεβαιότητα των ταμειακών ροών μετά φόρων. Η μεταβλητότητα της απόδοσης των μετοχών μιας επιχείρησης, έχει άμεση επίδραση στην αξία των κινήτρων για ανάληψη κινδύνων, καθώς τα μοντέλα αποτίμησης δικαιωμάτων δείχνουν ότι η αξία ενός δικαιώματος αγοράς μετοχών αυξάνεται με τη μεταβλητότητα των αποδόσεων των μετοχών (Guenther et al., 2013).

Οι Guenther et al. (2013) ορίζουν το φορολογικό κίνδυνο ως την ικανότητα μιας επιχείρησης να διατηρήσει τη φορολογική της θέση με την πάροδο του χρόνου και εξέτασαν το φορολογικό κίνδυνο σε σχέση με το συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο των επιχειρήσεων. Αντιμετώπισαν το φορολογικό κίνδυνο ως ένα από τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική που υιοθετούν οι επιχειρήσεις, εκτός από τη φοροαποφυγή και τη φορολογική επιθετικότητα και ερεύνησαν τη σχέση κάθε ενός στοιχείου με τη μελλοντική μεταβλητότητα των αποδόσεων των μετοχών με σκοπό να εξηγήσουν πως η φορολογική πολιτική που ακολουθεί η κάθε επιχείρηση επηρεάζει το συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο. Τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας δείχνουν σημαντική θετική σχέση μεταξύ των φορολογικού και επιχειρηματικού κινδύνου, αλλά δεν αποδεικνύουν σημαντική σχέση μεταξύ της φοροαποφυγής, της φορολογικής επιθετικότητας και του επιχειρηματικού κινδύνου.

Η διαφοροποίηση του φορολογικού κινδύνου με τη φοροαποφυγή και τη φορολογική επιθετικότητα έγκειται στο ότι αντανάκλα το βαθμό που μια επιχείρηση μπορεί να διατηρήσει τη φορολογική της κατάσταση σε βάθος χρόνου. Φυσικά αναγνωρίζεται ότι οι πληρωμές σε φόρους είναι πιθανό να μεταβάλλονται για πολλούς λόγους, περιλαμβανομένων των αλλαγών της νομοθεσίας, της έκτασης της φοροαποφυγής της επιχείρησης ή της ικανότητας της επιχείρησης να διατηρήσει τις επενδύσεις με φορολογικά οφέλη. Ωστόσο, ανεξαρτήτως αιτίας, η μεταβλητότητα του φορολογικού συντελεστή μιας επιχείρησης, αντανάκλα την αβεβαιότητα

σχετικά με το φορολογικό συντελεστή που θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν οι επενδυτές για την εκτίμηση των μελλοντικών ταμειακών ροών της επιχείρησης μετά από φόρους (Guenther et al., 2013).

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ο φορολογικός κίνδυνος ορίστηκε ως η αβεβαιότητα σχετικά με τις μελλοντικές πληρωμές των επιχειρήσεων σε φόρους και επιβαρύνσεις που απορρέουν από τις δραστηριότητες της φοροαποφυγής και εκφράστηκε με τη μεταβλητότητα των ετήσιων πραγματικών συντελεστών σε ταμειακή βάση (*Cash ETR*) ακολουθώντας το εμπειρικό μέτρο των Dyreng et al., (2008). Για τον υπολογισμό των συντελεστών αυτών χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα επιχειρήσεων για πέντε συνεχόμενα έτη με την προϋπόθεση το αποτέλεσμα προ φόρων των επιχειρήσεων να ήταν κερδοφόρο. Για τη μέτρηση του φορολογικού κινδύνου χρησιμοποιήθηκε η τυπική απόκλιση των ετήσιων πραγματικών φορολογικών συντελεστών σε ταμειακή βάση (Guenther et al., 2013).

Συνήθως, στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, για τον προσδιορισμό του κινδύνου χρησιμοποιείται η τυπική απόκλιση (Standard Deviation) και η διακύμανση (Variance) των αναμενόμενων αποδόσεων. Η διακύμανση ή η διασπορά μιας τυχαιάς μεταβλητής X ορίζεται ως η αναμενόμενη τιμή του τετραγώνου των αποκλίσεων της από το μέσο μ και δηλώνει πόσο συγκεντρωμένες είναι γύρω από τη μέση τιμή οι τιμές της τυχαιάς μεταβλητής. Η διακύμανση υπολογίζεται με τη χρήση του ακόλουθου τύπου $Var(X) = \sigma^2 = E[(X - \mu)^2]$ και η τυπική απόκλιση ορίζεται ως η θετική τετραγωνική ρίζα της διακύμανσης $\sigma = \sqrt{Var(X)} = \sqrt{\sigma^2}$ (Larsen & Marx, 2011).

Ο παραπάνω “παραδοσιακός” τρόπος μέτρησης του κινδύνου, όπως αναφέρουν οι Guenther et al. (2013), χρησιμοποιήθηκε από τον Markowitz (1952), ο οποίος ανέπτυξε το υπόδειγμα κατασκευής αποτελεσματικών χαρτοφυλακίων και εξακολουθεί να χρησιμοποιείται και σε πρόσφατες μελέτες, όπως των Cassel et al., (2012). Επιπλέον, οι Guenther et al., (2013) υποστηρίζουν ότι η μέτρηση του

κινδύνου με τη τυπική απόκλιση και τη διακύμανση αποτελεί τυπική προσέγγιση στη βιβλιογραφία, που σχετίζεται με την οικονομική επιστήμη (π.χ. Fama 1976, Cochrane 2001, Pennacchi 2007).

Στις οικονομικές επιστήμες ο όρος “κίνδυνος” χρησιμοποιείται για να περιγράψει την ύπαρξη πολλαπλών πιθανών αποτελεσμάτων αντανακλώντας την αβεβαιότητα για το μέλλον (Bodie et al., 2003). Συνεπώς, ο όρος “κίνδυνος” μπορεί να αναφέρεται στην έλλειψη ικανότητας προβλέψεως των αποτελεσμάτων και των επιπτώσεων στις περιπτώσεις προγραμματισμού ή λήψης αποφάσεων. Μια άλλη ερμηνεία για τον όρο “κίνδυνος”, όπως χρησιμοποιείται στις επενδύσεις, είναι η μεταβλητότητα των δυνητικών αποτελεσμάτων σε σχέση με τα αναμενόμενα αποτελέσματα ή τον αριθμητικό τους μέσο.

Οι Neuman et al., (2013) υποστηρίζουν ότι ο φορολογικός κίνδυνος είναι το ενδεχόμενο να ληφθεί μια απόφαση ή να παραλειφθεί η λήψη μια απόφασης, που θα οδηγήσει σε φορολογικό αποτέλεσμα διαφορετικό από αυτό που αρχικά αναμενόταν. Σε έρευνα που πραγματοποιούν σε επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο των Η.Π.Α., αναπτύσσουν αρχικά ένα δείκτη για να κατατάξουν τις επιχειρήσεις σύμφωνα με το επίπεδο στρατηγικής διαχείρισης του φορολογικού κινδύνου, ώστε να εξετάσουν τη κατανομή των φορολογικών αποτελεσμάτων σε σχέση με τα επίπεδα του φορολογικού κινδύνου. Ο προσδιορισμός των φορολογικών αποτελεσμάτων γίνεται με τη χρήση του πραγματικού φορολογικού συντελεστή σε ταμειακή βάση (*Long-run Cash ETR*) που ανέπτυξαν οι Dyreng et al., (2008) σε τριετή βάση και ο προσδιορισμός του φορολογικού κινδύνου βασίζεται στην αξιολόγηση των επιμέρους κινδύνων ακολουθώντας τον οδηγό διαχείρισης φορολογικού κινδύνου TRM της PricewaterhouseCoopers (2004).

Τα ευρήματα της παραπάνω έρευνας δείχνουν ότι ο φορολογικός κίνδυνος συνδέεται αρνητικά με τις μελλοντικές ροές των πραγματικών φορολογικών συντελεστών σε ταμειακή βάση (*Long-run Cash ETR*). Οι επιχειρήσεις που εμπλέκονται σε ριψοκίνδυνες φορολογικές δραστηριότητες παρουσιάζουν

υψηλότερες αποδόσεις, με τη μορφή των χαμηλών πραγματικών φορολογικών συντελεστών σε ταμειακή βάση. Επιπλέον, εξετάστηκε κατά πόσο η βιωσιμότητα των κερδών προ φόρων των επιχειρήσεων μετριάξει τη σχέση ανάμεσα σε φορολογικό κίνδυνο και αποτέλεσμα και διαπιστώθηκε ότι η αύξηση του φορολογικού κινδύνου σε επιχειρήσεις με βιώσιμα ή μη βιώσιμα κέρδη προ φόρων συνοδεύεται από μεγαλύτερη αύξηση των φόρων. Συνεπώς, τα αποτελέσματα υπονοούν ότι οι επιχειρήσεις κερδίζουν αποδόσεις από την ανάληψη φορολογικού κινδύνου, αλλά οι αποδόσεις εξαρτώνται και από μη φορολογικές εκτιμήσεις (Neuman et al., 2013).

Στα πλαίσια νεότερης έρευνας που διενεργήθηκε σε βιομηχανικές επιχειρήσεις στη Βόρεια Αμερική, εξετάστηκε ο φορολογικός κίνδυνος ως η πιθανότητα μια επιχείρηση να έχει ένα μη αναμενόμενο φορολογικό αποτέλεσμα (Bauer & Klassen, 2014). Η συγκεκριμένη προσέγγιση βασίστηκε στον ορισμό που δόθηκε από τους Neubig & Sangha (2004), οι οποίοι υποστήριξαν ότι στις πηγές φορολογικού κινδύνου, όπως προσδιορίζονται και στον οδηγό διαχείρισης φορολογικού κινδύνου TRM της PricewaterhouseCoopers (2004), περιλαμβάνονται θέματα σχετικά με τη συμμόρφωση, τη νομοθεσία, τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση, τεχνικά φορολογικά θέματα κλπ.

Οι Bauer & Klassen (2014) εμπνεύστηκαν από το μοντέλο του Altman (1968) που προβλέπει τη πτώχευση και δημιούργησαν ένα λογιστικό μοντέλο, που προβλέπει τη πιθανότητα μια επιχείρηση να αντιμετωπίσει ένα γεγονός που θα οδηγήσει σε ζημιογόνο φορολογικό αποτέλεσμα. Το μοντέλο πρόβλεψης που χρησιμοποίησαν μοιάζει με τα μοντέλα πρόβλεψης για φορολογικά καταφύγια, που αναπτύχθηκαν στις μελέτες των Wilson (2009) και Lisowsky (2010). Επιπλέον, διαφοροποιείται από το δείκτη που ανέπτυξαν οι Neuman et al., (2013) για την εκτίμηση του φορολογικού κινδύνου, καθώς χρησιμοποιεί τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά στοιχεία που γνωστοποιούνται στις οικονομικές καταστάσεις.

Θεωρείται ότι το συγκεκριμένο μοντέλο που αναπτύχθηκε θα βοηθήσει τα ενδιαφερόμενα μέρη να προσδιορίσουν το φορολογικό κίνδυνο, καθώς οι γνωστοποιήσεις στις οικονομικές καταστάσεις για το φορολογικό κίνδυνο θεωρούνται ανεπαρκείς, όπως αναφέρεται σε σχετικές έρευνες των Hanlon (2003), Lenter et al., (2003) και Raedy et al., (2001). Επιπρόσθετα, η έρευνα των Bauer & Klassen (2014) έδειξε ότι η αγορά τιμωρεί τις επιχειρήσεις που προβλέπουν και γνωστοποιούν το φορολογικό κίνδυνο. Στις μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν από τους Bauer & Klassen (2014) περιλαμβάνονται ο Συνολικός Πραγματικός Φορολογικός Συντελεστής (GAAP ETR) των Dyreng et al., (2008), ο δείκτης απόδοσης του ενεργητικού της επιχείρησης Return on Assets - ROA και το μέγεθος της επιχείρησης όπως απεικονίζεται από το σύνολο του ενεργητικού της.

Από την ανωτέρω ανάλυση προκύπτει ότι, ο φορολογικός κίνδυνος λόγω της πολύπλοκης φύσης του, δε μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητός και να εκτιμηθεί από τους διοικούντες της επιχείρησης και τα ενδιαφερόμενα μέρη και πιθανόν να οδηγήσει την επιχείρηση σε μη αναμενόμενα αποτελέσματα.

2.5. Διαχείριση Κινδύνων

2.5.1. Η Σημασία της Διαχείρισης Κινδύνων

Η ανάπτυξη της διαχείρισης κινδύνων ξεκίνησε ως ένα σημαντικό εργαλείο στη βιβλιογραφία που ασχολείται με θέματα επιχειρησιακής πολιτικής, στα τέλη του εικοστού αιώνα και έχει εισέλθει πλέον στον πλαίσιο της διαχείρισης τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Η διαχείριση των κινδύνων θεωρείται κάτι πολύ περισσότερο από μια πρακτική τεχνικής ανάλυσης, καθώς ενσωματώνει σημαντικές αξίες, όπως της λογοδοσίας και της ευθύνης (Power, 2004).

Η διαχείριση των κινδύνων, που σχετίζονται με θέματα φορολογικής φύσης, αποτελεί μια περιοχή της εταιρικής διακυβέρνησης που δεν έχει μελετηθεί ιδιαίτερα, παρά τον πολλαπλασιασμό των πολύπλοκων φορολογικών

νομοθετημάτων, που μπορεί να έχουν σημαντική επίδραση στη βιωσιμότητα των οργανισμών (Segal & Maroun, 2014).

Οι κίνδυνοι που σχετίζονται με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων φοροαποφυγής εκτιμάται ότι αποτελούν προτεραιότητα τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τις φορολογικές διοικήσεις, που οφείλουν να παρακολουθούν και να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τους διάφορους κινδύνους. Η διαχείριση των κινδύνων αποτελεί έναν κεντρικό πυρήνα της στρατηγικής διαχείρισης κάθε οργανισμού με την οποία προσεγγίζονται μεθοδικά οι κίνδυνοι που σχετίζονται με τις δραστηριότητές τους.

Η αναγνώριση και ο αποτελεσματικός χειρισμός των κινδύνων αυξάνει την πιθανότητα της επιτυχημένης επίτευξης των συνολικών στόχων των επιχειρήσεων και των φορολογικών διοικήσεων. Το πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων θα πρέπει να ενσωματώνει όλα τα μέσα που θα εντοπίζουν, αναλύουν, ιεραρχούν και διαχειρίζονται αποτελεσματικά τους κινδύνους σε συνεχή βάση (Bessis, 2010).

Η εξακρίβωση των στόχων κάθε οργανισμού αποτελεί ζήτημα ζωτικής σημασίας για τη διαχείριση των κινδύνων. Όμως οι στόχοι των φορολογούμενων επιχειρήσεων και των φορολογικών διοικήσεων δεν είναι ίδιοι, πολλές φορές συγκρούονται και άλλες φορές συμπίπτουν (Bakker & Kloosterhoff, 2010).

Οι επιχειρήσεις μπορεί να αναπτύσσουν φορολογικές στρατηγικές ανάλογα με τη φορολογική τους ηθική και δεοντολογία (Erle, 2008). Οι περισσότερες μεγάλες επιχειρήσεις επιθυμούν να εξισορροπήσουν το βασικό τους στόχο της μεγιστοποίησης του κέρδους με τους υπόλοιπους στόχους, που περιλαμβάνουν τη μείωση των κινδύνων, όπως της μη ικανοποιητικής συμμόρφωσης, που μπορεί να αποτελέσει απειλή για τη φήμη της επιχείρησης και το κόστος των διαφορών με τις φορολογικές αρχές. Επίσης, οι επιχειρήσεις αποφεύγουν την υπερβολική μεταβλητότητα στα κέρδη, δεδομένου ότι δεν είναι αποδεκτό από την αγορά. Τέλος, οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι η κατάλληλη ισορροπία ανάμεσα σε όλους αυτούς τους παράγοντες θα εξαρτηθεί από τη συνολική επιχειρηματική ηθική και

κουλτούρα του διοικητικού συμβουλίου, όπως φιλτράρεται μέσα από τους διαχειριστές φορολογικών θεμάτων των επιχειρήσεων. Οι κίνδυνοι θα πρέπει να εξετάζονται εσωτερικά μέσω της διαχείρισης κινδύνων και από τον έλεγχο κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στα πλαίσια των ευρύτερων ελέγχων που διενεργούνται από την επιχείρηση (Bakker & Kloosterhoff, 2010).

Από τη πλευρά των φορολογικών διοικήσεων, αναφέρεται ότι, ο σχετικός κίνδυνος είναι ο θεσμικός κίνδυνος, όπου η φορολογική αρχή δεν θα επιτύχει το στόχο της είσπραξης των φόρων (Black, 2005). Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν οι φορολογικές διοικήσεις μπορούν να διακριθούν σε τέσσερις ευρείες κατηγορίες, οι οποίες σχετίζονται με τον κίνδυνο να μην εισπραχθούν τα αναμενόμενα έσοδα. Οι κατηγορίες των κινδύνων που μπορεί να οδηγήσουν σε μείωση της απόδοσης των φόρων, όπως έχουν προσδιοριστεί από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, έχουν ως εξής: (1) ο κίνδυνος ανακρίβειας κατά την καταχώρηση των φόρων, (2) ο κίνδυνος αδυναμίας των φορολογουμένων να υποβάλλουν τις απαιτούμενες δηλώσεις, (3) ο κίνδυνος αδυναμίας πληρωμής των οφειλόμενων ποσών και (4) ο κίνδυνος εσφαλμένων αποδόσεων φόρων λόγω λαθών ή εκ προθέσεως (Bakker & Kloosterhoff, 2010).

2.5.2. Διαχείριση Κινδύνων από τις Επιχειρήσεις

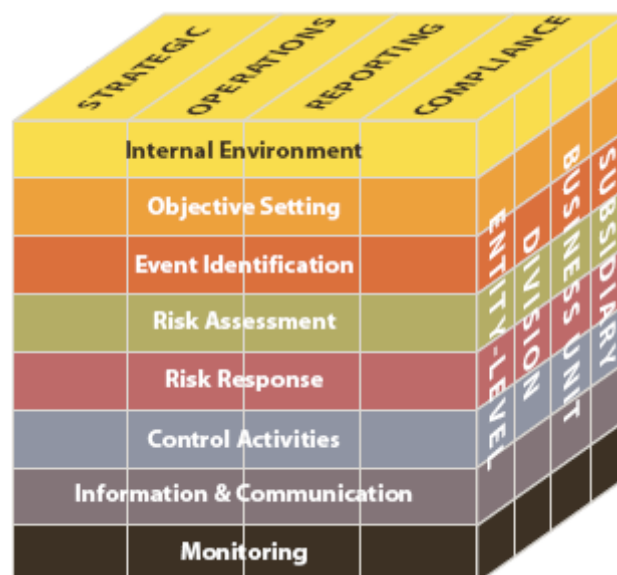
Η έννοια του κινδύνου ορίζεται ως ένα γεγονός, το οποίο μπορεί να ζημιώσει την επιχείρηση συμπεριλαμβάνοντας και τις ευκαιρίες που χάθηκαν από ενέργειες που δεν έγιναν από την διοίκηση της εταιρείας. Η έννοια του κινδύνου περιλαμβάνει τους εσωτερικούς κινδύνους, οι οποίοι δύναται να προβλεφθούν και να διαχειρισθούν κατάλληλα από την επιχείρηση και τους εξωτερικούς κινδύνους, που δεν μπορούν να ελεγχθούν απόλυτα από την επιχείρηση.

Οι επιχειρηματικοί κίνδυνοι, προσεγγίζονται ανάλογα με την φύση και το είδος του οργανισμού που χαρακτηρίζουν και ταξινομούνται με διάφορους τρόπους. Σύμφωνα με τη διεθνώς αποδεκτή μεθοδολογία COSO, οι επιχειρηματικοί κίνδυνοι ταξινομούνται ανάλογα με το πόσο σημαντικό αντίκτυπο μπορεί να έχουν για την

επιχείρηση εφόσον συμβούν και αφετέρου το πόσο μεγάλη πιθανότητα έχουν να συμβούν. (COSO II, 2004).

Ακολουθώντας τη μεθοδολογία COSO για τη διαχείριση επιχειρηματικών κινδύνων, η ύπαρξη συγκεκριμένων στόχων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματική διαχείριση επιχειρηματικών κινδύνων. Οι κίνδυνοι θα πρέπει να προσδιορίζονται αφού έχουν προσδιορισθεί οι στόχοι της εταιρείας και να συνδέονται με αυτούς. Η διοίκηση της επιχείρησης έχει την ευθύνη να αναγνωρίσει τις σημαντικότερες δραστηριότητες και λειτουργίες της επιχείρησης, που σχετίζονται με τους κινδύνους που έχουν αναγνωρισθεί και ταξινομηθεί ανάλογα με το αντίκτυπο και την πιθανότητα που έχουν να συμβούν, ώστε να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπισή τους.

Το πλαίσιο διαχείρισης επιχειρηματικών κινδύνων COSO, όπως απεικονίζεται στο παρακάτω σχήμα, περιλαμβάνει τρεις διαστάσεις απεικονίζοντας την άμεση σχέση ανάμεσα στους στόχους που προσπαθεί να επιτύχει η επιχείρηση και στα στοιχεία διαχείρισης επιχειρηματικού κινδύνου που αντιπροσωπεύουν ότι είναι απαραίτητη η επίτευξη των στόχων.

Σχήμα 2.5: Ο Κύβος του C.O.S.O. E.R.M (COSO II, 2004).

Η πρώτη διάσταση που περιλαμβάνει την κατηγοριοποίηση των επιχειρηματικών στόχων μπορεί να γίνεται σε επίπεδο στρατηγικής (Strategic), λειτουργιών (Operations), αξιοπιστίας χρηματοοικονομικών και άλλων αναφορών (Reporting) και συμμόρφωσης με νομοθετικές και λοιπές ρυθμιστικές διατάξεις και διαδικασίες (Compliance).

Η δεύτερη διάσταση συνδέεται με την προηγούμενη, καθώς οι παραπάνω στόχοι αυτοί ευθυγραμμίζονται με τα βασικά στοιχεία διαχείρισης επιχειρηματικού κινδύνου, τα οποία μπορούν να διακριθούν σε οκτώ μέρη:

- (1) Εσωτερικό περιβάλλον (Internal Environment),
- (2) Καθορισμός των στόχων (Objectives Setting),
- (3) Προσδιορισμός των γεγονότων (Event Identification),
- (4) Εκτίμηση του κινδύνου (Risk assessment),
- (5) Αντιμετώπιση του κινδύνου (Risk Response),
- (6) Δραστηριότητες του ελέγχου (Control Activities),
- (7) Πληροφορία και επικοινωνία (Information and Communication),
- (8) Παρακολούθηση (Monitoring).

Η τρίτη διάσταση δείχνει ότι προκειμένου να υπάρχει ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των επιχειρηματικών κινδύνων, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι κίνδυνοι που χαρακτηρίζουν συνολικά την εταιρεία (Entity Level), σε επίπεδο διεύθυνσης, τμήματος ή λειτουργίας (Division), σε επίπεδο επιχειρησιακής μονάδας (Business Unit) και σε επίπεδο θυγατρικών εταιρειών (Subsidiary).

Σύμφωνα με την επιτροπή COSO, όλοι οι οργανισμοί αντιμετωπίζουν εσωτερικούς και εξωτερικούς κινδύνους οι οποίοι αν δεν αντιμετωπιστούν επαρκώς μπορεί να εμποδίσουν την επιχείρηση να συνεχίσει τη δραστηριότητα της (Going Concern), να διατηρήσει την οικονομική της θέση, να ανταγωνιστεί επιτυχώς στην αγορά και να διατηρήσει την ποιότητα του προσωπικού της, καθώς επίσης και των προϊόντων και υπηρεσιών που παρέχει στους πελάτες της.

Συνεπώς, οι διοικήσεις των εταιρειών θα πρέπει να διαχειριστούν όλους τους κινδύνους ανεξαρτήτως επιπέδου. Δεδομένου ότι κίνδυνοι δεν μπορούν να εξαλειφθούν, αποτελεί βασική απόφαση για την ίδια την επιχείρηση ή τον οργανισμό να αποφασίσει για την έκταση των κινδύνων που επιθυμεί να αναλάβει και η όλη της προσπάθεια θα πρέπει να περιλαμβάνει τον περιορισμό του σε αποδεκτά επίπεδα.

2.5.3. Διαχείριση Κινδύνων από τις Φορολογικές Διοικήσεις

Η έννοια του κινδύνου ορίζεται ως οτιδήποτε αρνητικό που μπορεί να επηρεάσει την ικανότητα του οργανισμού να επιτύχει τους στόχους του. Οι φορολογικές διοικήσεις έχουν να αντιμετωπίσουν μεγάλο αριθμό κινδύνων, όπως τον κίνδυνο μη συμμόρφωσης, τον κίνδυνο φοροδιαφυγής, τον κίνδυνο αφερεγγυότητας από το φορολογούμενο κλπ. Η σημασία της έννοιας “Διαχείριση Κινδύνου” ή “Risk Management” ποικίλει ανάλογα με την περιοχή που χρησιμοποιείται, αλλά σε κάθε περίπτωση βοηθά στην αντιμετώπιση των κινδύνων που φαίνεται να απειλούν την αποστολή της Διοίκησης και μπορεί να παρέχει διασφάλιση ποιότητας των δράσεων (European Commission's Taxation and Customs Union Directorate General, 2006).

Ο στόχος της εφαρμογής πλαισίου διαχείρισης κινδύνου από τις φορολογικές διοικήσεις είναι να καταστεί δυνατή η εκπλήρωση της αποστολής της και να διευκολυνθεί η διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η διαδικασία της διαχείρισης κινδύνων βοηθά να προσδιοριστούν τα στάδια κατά τη λήψη αποφάσεων και επιτρέπει τη δημιουργία τεκμηριωμένων αποφάσεων σε κάθε στάδιο πριν τη μετάβαση στο επόμενο στάδιο. Έτσι καθίσταται δυνατή η αξιολόγηση της ποιότητας του κάθε επιμέρους σταδίου στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, γεγονός που διευκολύνει τον εντοπισμό λαθών.

Πρόσθετα οφέλη της εφαρμογής του πλαισίου διαχείρισης κινδύνου από τις φορολογικές διοικήσεις είναι: (1) η επίτευξη της ίσης μεταχείρισης φορολογουμένων, (2) ο έλεγχος να επικεντρώνεται στους φορολογούμενους με

χαρακτηριστικά μη συμμόρφωσης, (3) η βέλτιστη χρησιμοποίηση των διαθέσιμων ανθρώπινων, οικονομικών και τεχνικών πόρων, (4) η αύξηση της εθελοντικής συμμόρφωσης των φορολογουμένων, (5) η προσαρμογή των διαθέσιμων πόρων σύμφωνα με τα επίπεδα κινδύνων και (6) η στάθμιση των πιθανοτήτων που ένας φορολογούμενος με χαρακτηριστικά συμμόρφωσης μπορεί να μετατραπεί σε φορολογούμενο με χαρακτηριστικά μη συμμόρφωσης.

Σύμφωνα με τον οδηγό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη διαχείριση κινδύνων από τις φορολογικές διοικήσεις, ο οποίος παρέχει κοινή βάση στη λήψη αποφάσεων για όλα τα επίπεδα της φορολογικής διοίκησης, πρωταρχικός στόχος των φορολογικών αρχών είναι να συλλέξουν τους φόρους που καταβάλλονται σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, ώστε να διατηρείται η εμπιστοσύνη στο φορολογικό σύστημα. Ορισμένοι φορολογούμενοι είτε λόγω άγνοιας, αμέλειας ή δόλου και σε συνδυασμό με τις αδυναμίες της φορολογικής διοίκησης δεν εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους. Ως εκ τούτου, η φορολογική διοίκηση θα πρέπει να θέτει σε εφαρμογή στρατηγικές και δομές για να εξασφαλίσει ότι η μη συμμόρφωση με τη φορολογική νομοθεσία ή η φοροδιαφυγή διατηρείται στο ελάχιστο δυνατό επίπεδο (European Commission's Taxation and Customs Union Directorate General, 2006).

Ορισμένοι από τους παράγοντες που θεωρείται ότι αυξάνουν τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι φορολογικές αρχές είναι: (1) η πολυπλοκότητα και οι καινοτομίες στις επιχειρηματικές δομές, (2) τα νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα, (3) ο μεγάλος αριθμός των φορολογουμένων και των υπηρεσιών και (4) η ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου.

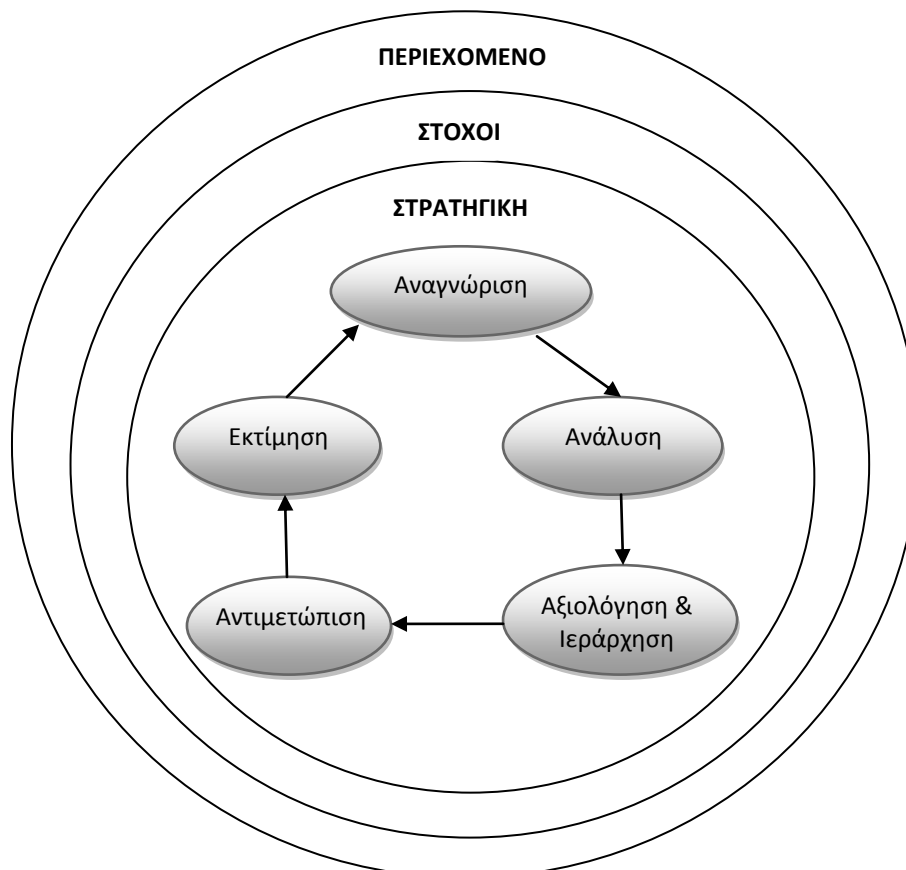
Οι φορολογικές διοικήσεις αντιμετωπίζουν την ανάγκη να λειτουργούν αποτελεσματικά για να αντιμετωπίσουν τη κοινή γνώμη, που απαιτεί την αποτελεσματικότητα και τη λογοδοσία των κρατικών υπηρεσιών, αλλά και για να εφαρμόσουν τους περιορισμένους προϋπολογισμούς. Προκειμένου να αντιμετωπίσουν την υφιστάμενη κατάσταση που υπαγορεύει ευέλικτες δράσεις και

προσεγγίσεις, έχουν θεσπίσει διαδικασίες που ενσωματώνονται στο γενικότερο πλαίσιο της διαχείρισης κινδύνων.

Η διαδικασία διαχείρισης κινδύνων μπορεί να απεικονιστεί ως μια συνεχής ροή, σε ένα μοντέλο που ενσωματώνει τα ακόλουθα βήματα:

- Αναγνώριση κινδύνου (Risk Identification)
- Ανάλυση κινδύνου (Risk Analysis)
- Αξιολόγηση και ιεράρχηση κινδύνου (Risk Assessment and Prioritisation)
- Αντιμετώπιση και εκτίμηση του αποτελέσματος (Treatment and Evaluation)

Όπως απεικονίζεται στο παρακάτω σχήμα, η στρατηγική επηρεάζει όχι μόνο το περιεχόμενο των βημάτων, αλλά ως αντάλλαγμα, η διαδικασία έχει επίσης αντίκτυπο στη στρατηγική.

Σχήμα 2.6: Μοντέλο Διαχείρισης Κινδύνου (European Commission's Taxation and Customs Union Directorate General, 2006).

Ωστόσο, υπάρχουν περιορισμοί κατά την εφαρμογή του πλαισίου της διαχείρισης κινδύνων καθώς ο περιορισμός της μη φορολογικής συμμόρφωσης και η καταπολέμηση της απάτης χρειάζονται περισσότερο διαρθρωτικές προσεγγίσεις. Στην πράξη ορισμένοι παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία διαχείρισης κινδύνων είναι οι πιθανές κυβερνητικές θέσεις που συνιστούν αλλαγές της φορολογικής νομοθεσίας, οι διακυμάνσεις των χρηματοοικονομικών πόρων της φορολογικής αρχής που μπορεί να επηρεάσουν την ικανότητά της να ασχοληθεί με όλους τους υφιστάμενους κινδύνους και η έλλειψη καταρτισμένου και εξειδικευμένου προσωπικού για την αντιμετώπιση σημαντικών κινδύνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1. Εισαγωγή

Στο Κεφάλαιο 1 αναφέρθηκε ότι σκοπός της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνήσει τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική που διαμορφώνουν οι επιχειρήσεις χρησιμοποιώντας μεγέθη από τις οικονομικές καταστάσεις και επιπλέον να εξετάσει τη σχέση τους με το συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο των επιχειρήσεων.

Από τη θεωρητική προσέγγιση του θέματος που προηγήθηκε στο Κεφάλαιο 2, γίνεται αντιληπτό ότι τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων είναι η φοροαποφυγή (tax avoidance), η φορολογική επιθετικότητα (tax aggressiveness) και ο φορολογικός κίνδυνος (tax risk).

Αφετηρία για τη συγκεκριμένη έρευνα αποτέλεσε η έρευνα που διενεργήθηκε στις Η.Π.Α. από τους Guenther et al. (2013), οι οποίοι εξέτασαν τη σχέση κάθε ενός από τα ανωτέρω στοιχεία, που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων, με το συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι υπάρχει σημαντική σχέση ανάμεσα στο φορολογικό και τον επιχειρηματικό κίνδυνο, αλλά δεν προέκυψε σημαντική σχέση ανάμεσα στη φοροαποφυγή ή τη φορολογική επιθετικότητα και τον επιχειρηματικό κίνδυνο.

Στην εμπειρική ανάλυση του θέματος στο Κεφάλαιο 4, χρησιμοποιούνται στοιχεία από τις οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων που επιλέχθηκαν, προκειμένου να προσδιοριστούν τα χαρακτηριστικά στοιχεία της φορολογικής πολιτικής των επιχειρήσεων και να εκφραστούν ποσοτικά, ώστε να καταστεί εφικτή η ανάλυσή

τους. Κάθε στοιχείο που χαρακτηρίζει τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων εκτιμάται σύμφωνα με τις μεταβλητές που έχουν χρησιμοποιηθεί επιτυχώς σε προηγούμενες μελέτες και θεωρούνται κατάλληλες και για τους σκοπούς της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας.

Στις Ενότητες του Κεφαλαίου 3 που ακολουθούν, προσδιορίζονται και αναλύονται οι μεταβλητές που εξετάζονται, το δείγμα των παρατηρήσεων που μελετάται και η διαδικασία διεξαγωγής της ερευνητικής ανάλυσης που ακολουθείται προκειμένου να οδηγηθούμε σε χρήσιμα και ασφαλή συμπεράσματα.

3.2. Επιλογή Μεταβλητών

3.2.1. Βασικές Μεταβλητές

Βασιζόμενοι στη βιβλιογραφία που αναπτύχθηκε στο Κεφάλαιο 2, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί η φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων χρησιμοποιώντας μοντέλα που περιλαμβάνουν μεταβλητές που εξετάστηκαν από προηγούμενες έρευνες, οι οποίες έλαβαν χώρα κυρίως στην Αμερική. Λόγω της διαφοροποίησης μεταξύ Ευρωπαϊκού και Αμερικανικού συστήματος, αντιμετωπίζονται δυσκολίες στην εφαρμογή των μοντέλων που έχουν αναπτυχθεί και κρίνεται απαραίτητη η προσαρμογή αυτών, ώστε να καταστεί εφικτή η υλοποίησή τους στην ελληνική πραγματικότητα.

Στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, υποστηρίζεται ότι οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε πράξεις φοροαποφυγής παρουσιάζουν χαμηλό πραγματικό φορολογικό συντελεστή ή μεγάλες διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος (Chen et al., 2010, Dyreng et al., 2010). Ως εκ τούτου, για τη μέτρηση της φοροαποφυγής χρησιμοποιούνται συνήθως, οι πραγματικοί φορολογικοί συντελεστές και οι διαφορές λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι η μέτρηση της φοροαποφυγής με τη χρησιμοποίηση του μεγέθους των διαφορών λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος δεν είναι εφικτό να χρησιμοποιηθεί, διότι το φορολογητέο αποτέλεσμα δεν απαιτείται να γνωστοποιείται στις οικονομικές καταστάσεις που δημοσιεύουν οι επιχειρήσεις, ενώ δηλώνεται από τις επιχειρήσεις στη φορολογική αρχή.

Ωστόσο, οι επιχειρήσεις που ακολουθούν τα ΔΠΧΑ, προβλέπεται να περιλαμβάνουν στις επεξηγηματικές σημειώσεις, που συνοδεύουν τις οικονομικές καταστάσεις, γνωστοποιήσεις για την σχέση φορολογικού και λογιστικού αποτελέσματος. Πιο συγκεκριμένα θα πρέπει να γνωστοποιούν επεξηγήσεις για τη σχέση μεταξύ του φόρου και του λογιστικού αποτελέσματος με τους ακόλουθους τρόπους (Grant Thornton, 2004):

(1) Παραθέτοντας μια αριθμητική συμφωνία μεταξύ του φόρου και του γινομένου του λογιστικού αποτελέσματος πολλαπλασιαζόμενου με τον ισχύον φορολογικό συντελεστή και γνωστοποιώντας τη βάση στην οποία υπολογίζεται ο εφαρμοστέος φορολογικός συντελεστής.

(2) Παραθέτοντας μια αριθμητική συμφωνία μεταξύ του μέσου πραγματικού φορολογικού συντελεστή και του εφαρμοστέου φορολογικού συντελεστή, γνωστοποιώντας επίσης τη βάση στην οποία υπολογίζεται ο φορολογικός συντελεστής.

Συνεπώς, θεωρούμε εφικτό και αξιόπιστο τρόπο για να εκτιμηθεί η φοροαποφυγή το συνολικό πραγματικό φορολογικό συντελεστή (*ETR*), σε αντίθεση με το πραγματικό φορολογικό συντελεστή σε ταμειακή βάση (*Cash ETR*), ο οποίος θεωρείται πιο ευμετάβλητος σε σχέση με τον ανωτέρω και δε θεωρείται τόσο αντιπροσωπευτικός στον εντοπισμό της φορολογικής επιθετικότητας, αντανakλώντας τις μόνιμες διαφορές μεταξύ λογιστικού και φορολογητέου αποτελέσματος (Armstrong et al., 2012, Dyreng et al., 2010).

Όπως έχει αναφερθεί στο Κεφάλαιο 2, ο ετήσιος συνολικός πραγματικός φορολογικός συντελεστής (ETR_{it}) για μια επιχείρηση i στο έτος t δίνεται από τον ακόλουθο τύπο (Dyreg et al., 2008):

$$ETR_{it} = \frac{\text{Συνολική φορολογική επιβάρυνση}_{it}}{\text{Λογιστικό αποτέλεσμα προ φόρων}_{it}}$$

Ο συντελεστής ETR εκφράζει τη συνολική επιβάρυνση των επιχειρήσεων ως ποσοστό του λογιστικού αποτελέσματος. Μια σύγκριση του συντελεστή ETR με το φορολογικό συντελεστή που καθορίζει η εκάστοτε ισχύουσα φορολογική νομοθεσία, μπορεί να αποκαλύψει το βαθμό επιτυχίας μιας επιχείρησης να μειώσει τους φόρους επί των κερδών της χρήσης (Γκίκας, 1997)

Ο συντελεστής ETR χρησιμοποιήθηκε ως δείκτης για τον προσδιορισμό της φοροαποφυγής στις έρευνες που έγιναν από τους Armstrong et al., (2012), Dyreg et al., (2010) και Chen et al., (2010).

Προκειμένου να εκτιμηθεί η φορολογική επιθετικότητα και να προσδιοριστεί το επίπεδο επιθετικότητας σε δραστηριότητες φοροαποφυγής υπολογίζεται η σταδιακή μεταβολή ανάμεσα στο δείκτη της φοροαποφυγής και τον ισχύον συντελεστή φορολόγησης της επιχείρησης και για μια επιχείρηση i στο έτος t λαμβάνεται από τον ακόλουθο τύπο:

$$\text{Φορολογική επιθετικότητα} = ETR_{it} - \text{Συντελεστής φορολόγησης}_{it}$$

Το επίπεδο επιθετικότητας στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής εκτιμάται μέσω του δείκτη τη φοροαποφυγής, θεωρώντας ότι μια σταδιακή μεταβολή στη φοροαποφυγή υπονοεί μεταβολή του επιπέδου επιθετικότητας στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής.

Ωστόσο, σε ορισμένες από τις έρευνες που έλαβαν χώρα στις Η.Π.Α., χρησιμοποιήθηκε ως δείκτης για την εκτίμηση της φορολογικής επιθετικότητας το μέγεθος του ειδικού αποθεματικού (UTB reserve) που προβλέπεται¹⁵ να σχηματίζεται από τις επιχειρήσεις που εφαρμόζουν τα US GAAP για την αβεβαιότητα σχετικά με τη φορολόγηση της επιχείρησης (Guenther et al., 2013, Neuman et al., 2013, Hutchens & Rego, 2012, McCarty, 2012). Αντίστοιχη πρόβλεψη δεν υφίσταται για τις επιχειρήσεις που εφαρμόζουν τα ΔΠΧΑ (PricewaterhouseCoopers, 2011).

Όσον αφορά το φορολογικό κίνδυνο υιοθετούμε το εμπειρικό μέτρο των Guenther et al. (2013), οι οποίοι αντιμετώπισαν το φορολογικό κίνδυνο ως αβεβαιότητα σχετικά με τις μελλοντικές πληρωμές των επιχειρήσεων σε φόρους και επιβαρύνσεις που απορρέουν από τις δραστηριότητες της φοροαποφυγής και για τη μέτρησή του χρησιμοποίησαν τη τυπική απόκλιση των ετήσιων πραγματικών φορολογικών συντελεστών σε ταμειακή βάση (*SD_Cash ETR*). Για τους σκοπούς της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας θεωρούμε ότι το μέγεθος του φορολογικού κινδύνου για κάθε εταιρεία παραμένει σταθερό στην εξεταζόμενη περίοδο.

Όπως έχει αναφερθεί στο Κεφάλαιο 2, ο συντελεστής *Cash ETR_{it}* για μια επιχείρηση *i* στο έτος *t* δίνεται από τον ακόλουθο τύπο (Dyregang et al., 2008):

$$Cash\ ETR_{it} = \frac{\text{Φόροι που καταβλήθηκαν}_{it}}{\text{Λογιστικό αποτέλεσμα προ φόρων}_{it}}$$

Ο συντελεστής *Cash ETR* εκφράζει το ποσό των φόρων που καταβάλλει μια επιχείρηση ως ποσοστό του λογιστικού αποτελέσματος και το χαμηλό μέγεθος απεικονίζει την ικανότητα μιας επιχείρησης να καταβάλλει μικρό ποσό φόρων επί των λογιστικών κερδών της χρήσης (Dyregang et al., 2008).

¹⁵ FASB Interpretation (FIN) 48

Η τυπική απόκλιση του συντελεστή *Cash ETR* για μια επιχείρηση συμβολίζεται ως *SD_Cash ETR*, εκφράζει τη μεταβλητότητά του και υπολογίζεται ως η τετραγωνική ρίζα της διακύμανσής του. Οι Guenther et al., (2013) κατά τη μέτρηση του φορολογικού κινδύνου, έλαβαν υπόψη τους ότι το μέτρο της τυπικής απόκλισης παρουσιάζει ευαισθησία σε ακραίες τιμές και διενήργησαν έλεγχο ευαισθησίας χρησιμοποιώντας το συντελεστή μεταβλητότητας (Coefficient of Variation ή CV). Ο συντελεστής CV υπολογίζεται από το λόγο της τυπικής απόκλισης με το μέσο και εκφράζει το βαθμό διασποράς ή μεταβλητότητας του συντελεστή *Cash ETR* απαλλαγμένος από την επίδραση της μέσης τιμής.

Σχετικά με τον επιχειρηματικό κίνδυνο, χρησιμοποιούμε το εμπειρικό μέτρο της μεταβλητότητας των αποδόσεων των μετοχών μιας επιχείρησης (*SD_Returns*), όπως και οι Guenther et al., (2013), από τους οποίους χαρακτηρίστηκε ως αντιπροσωπευτικό μέτρο, καθώς ο επιχειρηματικός κίνδυνος αντιμετωπίστηκε ως αβεβαιότητα των μελλοντικών ταμειακών ροών της επιχείρησης.

Οι Guenther et al., (2013), βασιζόμενοι στη βιβλιογραφία των οικονομικών επιστημών και δεδομένου ότι ο φορολογικός κίνδυνος μπορεί να θεωρηθεί ως συστηματικός κίνδυνος, χρησιμοποίησαν ως μέτρο για την εκτίμησή του επιχειρηματικού κινδύνου, τη μεταβλητότητα της απόδοσης των μετοχών μιας επιχείρησης και όχι ένα μέτρο που συλλαμβάνει μόνο το συστηματικό κίνδυνο, όπως το κόστος κεφαλαίου ή το βήτα. Επίσης, οι Guenther et al., (2013) βασίστηκαν στους Rego & Wilson (2012) και στους Badertscher et al., (2011), οι οποίοι υποστήριξαν ότι ο συνολικός επιχειρηματικός κίνδυνος, όπως αντανakλάται από τη μεταβλητότητα της απόδοσης των μετοχών μιας επιχείρησης, θεωρείται εγγενής κίνδυνος κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και ως εκ τούτου θεωρείται ότι η μεταβλητότητα της απόδοσης των μετοχών μιας επιχείρησης, έχει άμεση επίδραση στην αξία των κινήτρων για ανάληψη κινδύνων.

Ο συνολικός επιχειρηματικός κίνδυνος ορίζεται ως η μεταβλητότητα των δυνητικών αποτελεσμάτων γύρω από την αναμενόμενη τιμή τους ή το μέσο και σημαίνει ότι

δεν είναι εφικτό να έχουμε ακριβή στοιχεία για την απόδοση της μετοχής. Ο υπολογισμός της μεταβλητότητας των αποδόσεων της μετοχής μιας επιχείρησης i ($SD_Returns$) προκύπτει από τη διακύμανση και τη τυπική απόκλιση των αποδόσεων αυτών σύμφωνα με τον παρακάτω τύπο:

$$\sigma = \sqrt{\sigma^2} = \sqrt{\frac{1}{N} \sum (r_i - \bar{r}_i)^2}$$

όπου, N : ο αριθμός των παρατηρήσεων
 r_i : η πραγματοποιηθείσα απόδοση της μετοχής
 $\bar{r}_i$: η μέση ή αναμενόμενη απόδοση της μετοχής

Το σ^2 είναι η διακύμανση της κατανομής πιθανοτήτων των αποδόσεων της μετοχής και το σ είναι η τυπική απόκλιση ή διαφορετικά τετραγωνική ρίζα της διακύμανσης.

Η πραγματοποιηθείσα απόδοση (Historical return) r_{it} της μετοχής μια επιχείρησης i για μια συγκεκριμένη περίοδο t υπολογίζεται από τον ακόλουθο τύπο:

$$r_{it} = \frac{P_{it} - P_{it-1}}{P_{it-1}}$$

όπου, P_{it} : η τιμή της μετοχής στο τέλος της περιόδου
 P_{it-1} : η τιμή της μετοχής στην αρχή της προηγούμενης περιόδου

Η διακύμανση της κατανομής μετρά τον κίνδυνο η απόδοση να είναι διαφορετική από την προσδοκώμενη απόδοση. Όσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος μιας μετοχής, τόσο μεγαλύτερη πρέπει να είναι η προσδοκώμενη απόδοση της μετοχής προκειμένου να προσελκύσει επενδυτές και αντίστροφα (Καραθανάσης, 1999)

Στην ανάλυση που κάνουμε για τους σκοπούς της συγκεκριμένη διπλωματικής εργασίας, θεωρούμε ως εξαρτημένη μεταβλητή (Dependent Variable), τη

μεταβλητότητα των αποδόσεων των μετοχών των επιχειρήσεων (*SD_Returns*). Ο υπολογισμός της μεταβλητής γίνεται για κάθε έτος με τη χρήση της τυπικής απόκλισης των μηνιαίων αποδόσεων των μετοχών των επιχειρήσεων.

3.2.2. Μεταβλητές Ελέγχου

Οι βασικές μεταβλητές που αναλύθηκαν στην προηγούμενη Ενότητα επηρεάζονται και από άλλες μεταβλητές, όπως προέκυψε από την ανασκόπηση στη βιβλιογραφία στο Κεφάλαιο 2. Οι μεταβλητές ελέγχου (*Control Variables*), που λαμβάνονται υπόψη στην ανάλυση της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας είναι: (1) η μόχλευση ως ένδειξη που επηρεάζει τη φορολογική επιθετικότητα και ως πρόσθετος κίνδυνος που προκύπτει λόγω των οικονομικών δυσχερειών και της ανεπάρκειας κεφαλαίων, (2) το πραγματικό μέγεθος των περιουσιακών στοιχείων, ως έκφραση του μεγέθους των επιχειρήσεων που επηρεάζει το βαθμό επιθετικότητας στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής και τη μεταβλητότητα των αποδόσεων των μετοχών και (3) η αποδοτικότητα ενεργητικού ως μέσο για τον έλεγχο της κερδοφορίας των επιχειρήσεων, καθώς η αύξηση των αποδόσεων μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση φοροαποφυγής. Τα παραπάνω προκύπτουν από έρευνες που διεξήχθησαν από τους Armstrong et al., (2012), Desai & Dharmapala (2009), Chen et al., (2010) και Dyreng et al., (2010), που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο της φοροαποφυγής, καθώς και των Guenther et al., (2013), που αντιμετώπισαν το φαινόμενο της φοροαποφυγής σε σχέση με το φορολογικό και τον επιχειρηματικό κίνδυνο.

Η μόχλευση (*Leverage* ή *LEV*) αποτελεί έναν από τους δείκτες δομής κεφαλαίων, οι οποίοι εξετάζουν την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης σε μακροχρόνια βάση και παρέχουν ενδείξεις για το μακροχρόνιο κίνδυνο χρεοκοπίας τον οποίο αντιμετωπίζει μια επιχείρηση, ιδιαίτερα σε περιόδους μειωμένων κερδών.

Ο δείκτης της μόχλευσης υπολογίζεται από τον ακόλουθο τύπο:

$$LEV = \frac{\text{Σύνολο Ξένων Κεφαλαίων}}{\text{Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων}}$$

Ο αριθμοδείκτης δείχνει τι ποσοστό των ιδίων κεφαλαίων αποτελούν τα ξένα κεφάλαια και θεωρείται ενδεικτικός του βαθμού προστασίας των πιστωτών με ίδια κεφάλαια (Γκίκας, 1997).

Όσον αφορά το μέγεθος (*SIZE*) μιας επιχείρησης εκφράζεται από το φυσικό λογάριθμο του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων ή διαφορετικά του συνόλου του ενεργητικού της.

Η απόδοση του ενεργητικού (*Return on Assets* ή *ROA*), που είναι γνωστή και ως αποδοτικότητα του συνόλου των κεφαλαίων μιας επιχείρησης, λαμβάνει υπόψη το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων μιας επιχείρησης που μετέχουν στην πραγματοποίηση των κερδών της και υπολογίζεται από τον ακόλουθο τύπο:

$$ROA = \frac{\text{Καθαρά κέρδη προ φόρων}}{\text{Σύνολο ενεργητικού}}$$

Ο αριθμοδείκτης αυτός μετρά την απόδοση των συνολικών περιουσιακών στοιχείων μιας επιχείρησης και αποτελεί ένα είδος αξιολόγησης και ελέγχου της διοίκησης μιας επιχείρησης (Γκίκας, 1997).

Στο σημείο αυτό επισημαίνουμε ότι μπορεί να υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν τις βασικές μεταβλητές που εξετάζουμε. Ωστόσο, αν θεωρήσουμε ότι υπάρχουν πάρα πολλές μεταβλητές ελέγχου για τις μεταβολές στα μεγέθη των

βασικών μεταβλητών, τότε οι μεταβολές αυτές πιθανόν να μη μπορούν να εξηγηθούν από τις ανεξάρτητες μεταβλητές (Dyregre et al., 2010).

3.3. Επιλογή Δείγματος

Για τους σκοπούς της συγκεκριμένης μελέτης, χρησιμοποιήθηκαν δημοσιευμένα στοιχεία για εισηγμένες επιχειρήσεις στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών. Τα οικονομικά στοιχεία, που προέρχονται από τις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων, αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων της “Hellastat” και τα στοιχεία για τις μετοχές των επιχειρήσεων συλλέχθηκαν από το διαδίκτυο.

Ο στατιστικός πληθυσμός περιλαμβάνει το σύνολο των επιχειρήσεων που είχαν μετοχικούς τίτλους εισηγμένους στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών στις 08/08/2014. Σύμφωνα με τα στοιχεία που αντλήθηκαν από το διαδίκτυο, οι εισηγμένες επιχειρήσεις στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών ήταν 248 τη συγκεκριμένη ημερομηνία.

Από το σύνολο του στατιστικού πληθυσμού, ο οποίος καλύπτει ένα ευρύ φάσμα επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του ελληνικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, επιλέχθηκε δείγμα 47 επιχειρήσεων σύμφωνα με τα ακόλουθα κριτήρια για τις υπό έλεγχο χρήσεις 2011, 2012 και 2013:

- (1) Οι επιχειρήσεις έχουν τη νομική μορφή της Ανώνυμης Εταιρείας και έχουν δημοσιεύσει οικονομικές καταστάσεις σύμφωνα με τα ΔΠΧΑ για τις χρήσεις 2011, 2012 και 2013.
- (2) Οι μετοχές των επιχειρήσεων είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών την υπό έλεγχο περίοδο και υπάρχουν στοιχεία για τρία συνεχόμενα έτη.

- (3) Οι μετοχές των επιχειρήσεων δεν είναι σε αναστολή διαπραγμάτευσης ή υπό επιτήρηση ή οδεύουν σε οριστική διαγραφή.
- (4) Οι μετοχές των επιχειρήσεων δε διαγράφηκαν από το Χρηματιστήριο Αθηνών στην υπό έλεγχο περίοδο λόγω συγχώνευσης.
- (5) Δεν είναι εταιρείες ακίνητης περιουσίας, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ασφαλιστικές εταιρείες ή ιδρύματα που δραστηριοποιούνται στον ευρύτερο τομέα παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Θεωρούμε ότι οι συγκεκριμένοι κλάδοι διαφοροποιούνται σημαντικά στο πλαίσιο κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων και κρίθηκε σκόπιμο να εξαιρεθούν, ώστε να μην αλλοιωθούν τα αποτελέσματα της έρευνας.
- (6) Οι εταιρείες παρουσιάζουν κέρδη προ φόρων στις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις των χρήσεων 2011, 2012 και 2013, ώστε να είναι εφικτό να υπολογιστούν οι φορολογικοί συντελεστές.

Οι υπόλοιπες 201 επιχειρήσεις των οποίων οι μετοχές διαπραγματεύονται στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών και δεν πληρούσαν τα ανωτέρω κριτήρια εξαιρέθηκαν από το υπό εξέταση δείγμα.

Επισημαίνεται ότι οι επιχειρήσεις, που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση δείγμα, έχουν δωδεκάμηνη διαχειριστική χρήση που λήγει της 31/12 κάθε έτους 2011, 2012 και 2013, με εξαίρεση μία εταιρεία της οποίας η διαχειριστική χρήση λήγει την 30/06 κάθε έτους αντιστοίχως. Για τη συγκεκριμένη εταιρεία, κατά τον υπολογισμό του επιχειρηματικού κινδύνου, λήφθηκαν υπόψη οι μηνιαίες τιμές κλεισίματος των μετοχών για το διάστημα από τον Ιούλιο 2010 έως τον Ιούνιο 2013. Αντίθετα, στις υπόλοιπες εταιρείες που η διαχειριστική χρήση που λήγει της 31/12 κάθε έτους, λήφθηκαν υπόψη οι μηνιαίες τιμές κλεισίματος των μετοχών για το διάστημα από τον Ιανουάριο 2011 έως τον Δεκέμβριο 2013 για τον υπολογισμό του επιχειρηματικού κινδύνου.

Επιπλέον, για τους σκοπούς της συγκεκριμένης μελέτης, χρησιμοποιήθηκαν οι ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις των ομίλων εταιρειών και μόνο στις περιπτώσεις που δεν συντάσσονται ενοποιημένες, λόγω μη ύπαρξης ομίλου εταιρειών χρησιμοποιήθηκαν οι ατομικές οικονομικές καταστάσεις. Συγκεκριμένα, στο εξεταζόμενο δείγμα περιλαμβάνονται επτά περιπτώσεις επιχειρήσεων που δε συντάσσουν ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις και χρησιμοποιήσαμε τις ατομικές οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων αυτών.

Οι επιχειρήσεις που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση δείγμα, δραστηριοποιούνται σε 12 κύριους κλάδους, οι οποίοι υποδιαιρούνται σε 30 υποκλάδους, σύμφωνα με την ταξινόμηση του Χρηματιστηρίου Αθηνών και η διασπορά τους παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα:

ΚΥΡΙΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	Μηχανήματα Βιομηχανικού Εξοπλισμού Καταμέτρηση	3
	Υλικά Συσκευασίας Καταμέτρηση	2
	Υπηρεσίες Μεταφορών Καταμέτρηση	2
	Υποστηρικτικές Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις Καταμέτρηση	2
	Σύνολο	9
Εμπόριο	Εξειδικευμένο Λιανικό Εμπόριο Καταμέτρηση	2
	Σύνολο	2
Κατασκευές & Υλικά Κατασκευών	Κατασκευές Καταμέτρηση	1
	Οικοδομικά Υλικά & Εξαρτήματα Καταμέτρηση	2
	Σύνολο	3
Πετρέλαιο & Αέριο	Διυλιστήρια Καταμέτρηση	1
	Σύνολο	1
Προσωπικά & Οικιακά Αγαθά	Διαρκή Καταναλωτικά Αγαθά Καταμέτρηση	1
	Είδη Προσωπικής Φροντίδας Καταμέτρηση	1
	Καπνός Καταμέτρηση	1
	Παιχνίδια Καταμέτρηση	1
	Ρουχισμός & Αξεσουάρ Καταμέτρηση	1
	Σύνολο	5

ΚΥΡΙΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
Πρώτες Ύλες	Αλουμίνιο Καταμέτρηση	1
	Μη Σιδηρούχα Μέταλλα Καταμέτρηση	1
	Σύνολο	2
Ταξίδια & Αναψυχή	Ξενοδοχεία Καταμέτρηση	1
	Ταξίδια & Τουρισμός Καταμέτρηση	1
	Τυχερά Παιχνίδια Καταμέτρηση	2
	Σύνολο	4
Τεχνολογία	Εξοπλισμός Τηλεπικοινωνιών Καταμέτρηση	1
	Ηλεκτρονικός Εξοπλισμός Γραφείων Καταμέτρηση	1
	Λογισμικό Καταμέτρηση	1
	Υλικό Υπολογιστών Καταμέτρηση	1
	Υπηρεσίες Ηλεκτρονικών Υπολογιστών Καταμέτρηση	2
	Σύνολο	6
Τηλεπικοινωνίες	Σταθερή Τηλεφωνία Καταμέτρηση	1
	Σύνολο	1
Τρόφιμα & Ποτά	Γεωργία & Αλιεία Καταμέτρηση	1
	Τρόφιμα Καταμέτρηση	7
	Σύνολο	8
Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	Εναλλακτικός Ηλεκτρισμός Καταμέτρηση	1
	Ύδρευση Καταμέτρηση	2
	Σύνολο	3
Χημικά	Βασικά Χημικά Καταμέτρηση	1
	Εξειδικευμένα Χημικά Καταμέτρηση	2
	Σύνολο	3
	Γενικό σύνολο	47

Πίνακας 3.1: Διασπορά των Επιχειρήσεων του Δείγματος κατά Κλάδο και Υποκλάδο.

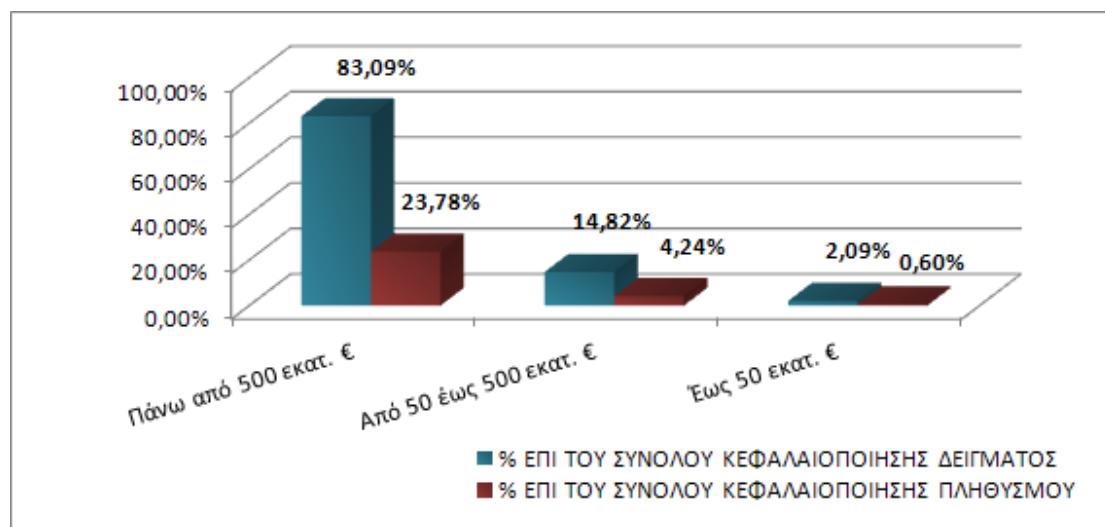
Αναλυτικά οι επιχειρήσεις που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση δείγμα ταξινομημένες σύμφωνα με την κεφαλαιοποίηση, που ίσχυε στις 08/08/2014 παρουσιάζονται στον Πίνακα 1 του Παραρτήματος.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η διασπορά των επιχειρήσεων του δείγματος σύμφωνα με τη κεφαλαιοποίηση την οποία διακρίνουμε σε 3 κλίμακες.

ΕΥΡΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
Πάνω από 500 εκατ. €	10	83,09%	23,78%
Από 50 έως 500 εκατ. €	17	14,82%	4,24%
Έως 50 εκατ. €	20	2,09%	0,60%
Σύνολο	47	100,00%	28,62%

Πίνακας 3.2: Διασπορά των Επιχειρήσεων του Δείγματος Σύμφωνα με την Κεφαλαιοποίηση.

Στο σχήμα που ακολουθεί απεικονίζεται για κάθε κλίμακα κεφαλαιοποίησης των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται στο δείγμα, το ύψος της κεφαλαιοποίησης τους σε σχέση με το σύνολο της κεφαλαιοποίησης του δείγματος και του πληθυσμού.

Σχήμα 3.1: Κεφαλαιοποίηση των Επιχειρήσεων του Δείγματος.

3.4. Μεθοδολογία Έρευνας

3.4.1. Ποσοτική Έρευνα

Δεδομένου ότι για τους σκοπούς της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας χρησιμοποιούνται οι οικονομικές καταστάσεις των εισηγμένων επιχειρήσεων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών και οι οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων βασίζονται σε αριθμούς επιλέγεται ως κατάλληλη προσέγγιση η ποσοτική έρευνα. Η ποσοτική έρευνα αναφέρεται συνήθως στη συστηματική και εμπειρική διερεύνηση των φαινομένων μέσω της στατιστικής και των μαθηματικών και στην επεξεργασία και ανάλυση των αριθμητικών δεδομένων (Goertz & Mahoney, 2012).

Η στατιστική είναι ένας σημαντικός κλάδος των μαθηματικών που χρησιμοποιείται ευρέως σε ερευνητικούς τομείς που σχετίζονται με την οικονομία. Η ερευνητική ποσοτική προσέγγιση συνήθως επιλέγεται όταν απαιτείται η ανάλυση και η επεξεργασία μεγάλου όγκου ποσοτικών δεδομένων για την επαλήθευση των υποθέσεων και τον έλεγχο της θεωρίας (Singh, 2006).

Ορισμένα από τα βασικά πλεονεκτήματα της ποσοτικής προσέγγισης είναι ότι: (α) το αποτέλεσμα είναι αριθμητικό ή ποσοτικό και για το λόγο αυτό θεωρείται συχνά αντικειμενικό, (β) διευκολύνει την επεξεργασία και την ανάλυση ενός μεγάλου όγκου δεδομένων, (γ) τα ποσοτικά δεδομένα επιτρέπουν την ευκολότερη ανάδειξη των αλλαγών και των διαφορών και (δ) τα ποσοτικά δεδομένα επιτρέπουν την ευκολότερη σύγκριση δεδομένων (Martin & Bridgmon, 2012).

Στην Ενότητα που ακολουθεί, παρατίθενται όλα τα ερευνητικά βήματα, τα εργαλεία και τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν ώστε να κατανοηθεί η αναγκαιότητα χρήσης των συγκεκριμένων οικονομετρικών μεθόδων και να επιτευχθεί η αντικειμενικότητα των εξαγόμενων συμπερασμάτων.

3.4.2. Στάδια Ερευνητικής Ανάλυσης

3.4.2.1. Περιγραφική Στατιστική

Η περιγραφική στατιστική ανάλυση (Descriptive Statistics) των εξεταζόμενων μεταβλητών είναι το πρώτο στάδιο που ακολουθούμε στην ερευνητική ανάλυση. Στόχος της περιγραφικής στατιστικής είναι η ανάπτυξη μεθόδων για τη συνοπτική και την αποτελεσματική παρουσίαση των δεδομένων. Με τη χρήση μιας σειράς αριθμητικών μέτρων, πινάκων και διαγραμμάτων διαμορφώνεται η εικόνα για τη μορφή και τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν τα δεδομένα μας και εξετάζεται κατά πόσο οι μεταβλητές ακολουθούν την κανονική κατανομή.

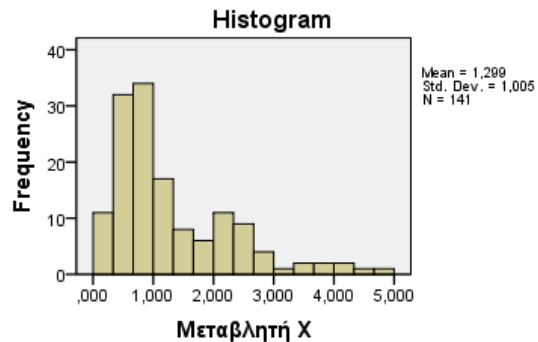
Οι ιδιότητες της κανονικής κατανομής αξιοποιούνται στη στατιστική συμπερασματολογία. Εμπειρικά, η κανονική κατανομή ορίζεται μία κατανομή πιθανοτήτων η οποία παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά όπως: (1) η διαγραμματική της απεικόνιση παρουσιάζει μία και μόνο κορυφή, (2) η καμπύλη συχνοτήτων έχει κωδωνοειδές σχήμα, (3) ο μέσος βρίσκεται στο κέντρο της κατανομής και η κατανομή είναι συμμετρική γύρω από το μέσο, (4) τα δύο άκρα της κατανομής βρίσκονται πολύ κοντά στον οριζόντιο άξονα, αλλά εκτείνονται άπειρα και ποτέ δε θα τέμνουν αυτόν (Πανάρετος & Ξεκαλάκης, 1995).

Στην περιγραφική στατιστική ανάλυση των εξεταζόμενων μεταβλητών, που αναπτύσσεται στο Κεφάλαιο 4, μελετώνται και σχολιάζονται οι μεταβλητές, που αποτελούν το αντικείμενο έρευνας για τους σκοπούς της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας, βασιζόμενοι στις αριθμητικές μετρήσεις, στους πίνακες και στα διαγράμματα που προέκυψαν για κάθε μεταβλητή.

Συγκεκριμένα, οι μετρήσεις κάθε μεταβλητής προέκυψαν με τη χρήση του στατιστικού προγράμματος SPSS Version 22 και συνιστούν ξεχωριστή εικόνα για κάθε μεταβλητή, που περιλαμβάνει τα στοιχεία που απεικονίζονται στο παρακάτω σχήμα χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα μια εξεταζόμενη μεταβλητή Χ.

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Μεταβλητή Χ	Mean		1,29852	,084639
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	1,13118	
		Upper Bound	1,46585	
	5% Trimmed Mean		1,20485	
	Median		,92909	
	Variance		1,010	
	Std. Deviation		1,005029	
	Minimum		,108	
	Maximum		4,771	
	Range		4,663	
	Interquartile Range		1,359	
	Skewness		1,340	,204
	Kurtosis		1,399	,406

Μεταβλητή Χ Stem-and-Leaf Plot

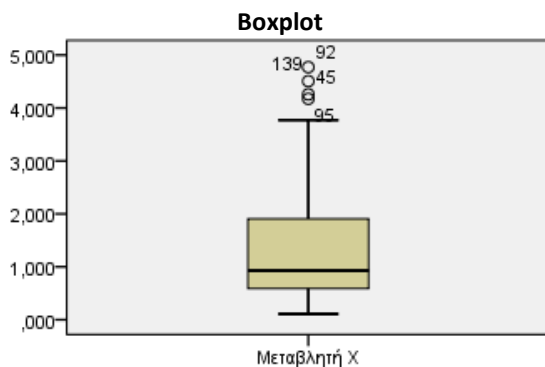
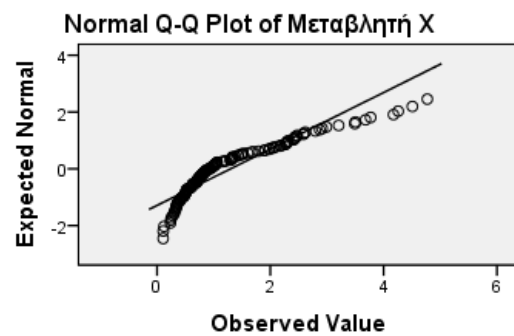
Frequency Stem & Leaf

```

3,00  0 . 111
15,00 0 . 222233333333333
18,00 0 . 44444444455555555
24,00 0 . 666666666777777777777
17,00 0 . 88888888899999999
9,00  1 . 00000011
9,00  1 . 223333333
5,00  1 . 44455
4,00  1 . 6667
4,00  1 . 8999
5,00  2 . 00111
6,00  2 . 22233
8,00  2 . 44444455
2,00  2 . 67
3,00  2 . 899
,00  3 .
1,00  3 . 2
2,00  3 . 45
2,00  3 . 67
4,00 Extremes (>=4,2)

```

Stem width: 1,000
Each leaf: 1 case(s)

Σχήμα 3.2: Πίνακες και Διαγράμματα – Μεταβλητή Χ.

Η θεωρητική προσέγγιση των στοιχείων που περιλαμβάνονται στο ανωτέρω σχήμα και συνιστούν τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για τους σκοπούς της συγκεκριμένης μελέτης παρατίθεται ακολούθως.

(1) Συνοπτικό Πίνακα Περιγραφικής Στατιστικής (Descriptives), που περιλαμβάνει μέτρα θέσης ή κεντρικής τάσης και διασποράς των δεδομένων καθώς και μέτρα για το σχήμα της κατανομής. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται τα εξής:

Αριθμητικός Μέσος (Mean), ο οποίος αποτελεί μέτρο κεντρικής τάσης, υπολογίζεται διαιρώντας τις τιμές που παίρνει η συγκεκριμένη μεταβλητή με τον αριθμό αυτών των τιμών και εκφράζει τη μέση τιμή της υπό εξέταση μεταβλητής, σύμφωνα με τα δεδομένα που έχουμε επιλέξει.

95% Διάστημα Εμπιστοσύνης για το Μέσο (95% Confidence Interval for Mean), αφορά την εκτίμηση που κάνουμε για το μέσο του πληθυσμού βασιζόμενοι στο μέσο του δείγματος και σημαίνει ότι σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=5\%$ εκτιμάμε ότι ο μέσος του πληθυσμού θα κυμανθεί εντός του διαστήματος εμπιστοσύνης που ορίζεται από το κάτω (lower bound) και το άνω άκρο (upper bound) του διαστήματος.

5% Περικομμένος Αριθμητικός Μέσος (5% Trimmed mean), αποτελεί τον αριθμητικό μέσο του 95% του συνόλου των παρατηρήσεων, αφού τοποθετήσουμε τις παρατηρήσεις κατά αύξουσα σειρά και εξαιρεθεί το 5% των παρατηρήσεων από την επάνω και κάτω πλευρά του συνόλου αυτών.

Διάμεσος (Median), η οποία αποτελεί επίσης μέτρο κεντρικής τάσης και είναι η τιμή που χωρίζει ένα σύνολο παρατηρήσεων στη μέση όταν τα δεδομένα τοποθετηθούν με σειρά τάξης μεγέθους.

Διακύμανση (Variance), αποτελεί μέτρο μεταβλητότητας και εκφράζει τη διασπορά των παρατηρήσεων γύρω από το μέσο του δείγματος.

Τυπική Απόκλιση (Standard Deviation), είναι επίσης ένα μέτρο που μας δίνει εικόνα για τη μεταβλητότητα που παρουσιάζουν οι τιμές της μεταβλητής και είναι ίση με την τετραγωνική ρίζα της διακύμανσης.

Ελάχιστη – Μέγιστη Τιμή (Minimum – Maximum), αποτελούν μέτρα, τα οποία δίνουν τη δυνατότητα να κατανοήσουμε το εύρος τιμών που εκτείνεται η μεταβλητή.

Εύρος (Range), εκφράζει τη διαφορά μεταξύ της μέγιστης και της ελάχιστης τιμής ενός συνόλου παρατηρήσεων.

Ενδοτεταρτημοριακό Εύρος (Interquartile Range), εκφράζει τη διαφορά του τρίτου (Q3) και του πρώτου (Q1) τεταρτημορίου του ενός συνόλου παρατηρήσεων, δηλαδή των μεσαίων 50% των παρατηρήσεων και δεν επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές.

Ασυμμετρία (Skewness), αφορά την εικόνα της κατανομής και μετρά το βαθμό συμμετρίας των δεδομένων. Αν δεν υπάρχουν ακραίες τιμές, η κατανομή των δεδομένων θεωρείται συμμετρική και η ασυμμετρία θα έχει τιμή ίση ή πολύ κοντά στο μηδέν. Στην περίπτωση που η ασυμμετρία έχει θετική τιμή, η δεξιά “ουρά” είναι μεγαλύτερη από την αριστερή και έχουμε θετική ασυμμετρία (positive skew). Ενώ, στην περίπτωση που η ασυμμετρία εμφανίζει αρνητική τιμή, η αριστερή “ουρά” είναι μεγαλύτερη από τη δεξιά, και έχουμε αρνητική ασυμμετρία (negative skew).

Κύρτωση (Kurtosis), η οποία αποτελεί ένα μέτρο για το σχήμα της κατανομής και δείχνει με μαθηματικό τρόπο την οξύτητα της κορυφής της κατανομής πιθανότητας που εξετάζεται. Στην περίπτωση που ο συντελεστής κύρτωσης εμφανίζει τιμές κοντά στο μηδέν, η κατανομή των δεδομένων έχει μέτρια κύρτωση, ονομάζεται μεσόκυρτη και είναι παρόμοια με την κανονική κατανομή. Θετικές τιμές σημαίνουν ότι η κατανομή έχει οξεία κύρτωση και ονομάζεται λεπτόκυρτη, ενώ αρνητικές τιμές σημαίνουν ότι η κατανομή έχει ελαφριά κύρτωση και ονομάζεται πλατύκυρτη.

(2) Ιστογράμμο Συχνοτήτων (Histogram), το οποίο παρέχει τη δυνατότητα γραφικής απεικόνισης της κατανομής των τιμών ενός συνόλου δεδομένων και δείχνει τη μορφή που έχει η κατανομή. Στον οριζόντιο άξονά του, παρατίθενται τα διαστήματα τιμών που παίρνουν οι παρατηρήσεις του συνόλου, ενώ στον κάθετο άξονα

μετρώνται οι συχνότητες των τιμών που ταξινομούνται στα συγκεκριμένα διαστήματα.

(3) Διάγραμμα Μίσχου-Φύλλου (Stem-and-Leaf Plot), το οποίο αποτελεί έναν απλό και περιγραφικό τρόπο οργάνωσης και παρουσίασης των δεδομένων με τρόπο που περιγράφει τη κατανομή τους και θεωρείται ότι αποτελεί ένα χρήσιμο βήμα στην κατασκευή μιας κατανομής συχνότητας και ενός ιστογράμματος. Κάθε αριθμός από τα δεδομένα χωρίζεται σε δύο μέρη, το μίσχο (stem) και το φύλλο (leaf) και τοποθετούμε το μίσχο αριστερά από τις τελείες, ενώ το φύλλο δεξιά τους (Πανάρετος & Ξεκαλάκης, 1995).

(4) Γράφημα Ελέγχου Κανονικότητας Κατανομής (Normal Q-Q Plot ή Normal Quantile-Quantile Plot), το οποίο αποτελεί «εμπειρικό» τρόπο ελέγχου για το εάν τα δεδομένα μας κατανέμονται με κανονικό τρόπο, καθώς συγκρίνει τα ποσοστιαία σημεία της κανονικής κατανομής με τα αντίστοιχα της υπό έλεγχο κατανομής. Η γραμμή μέσα στο διάγραμμα ονομάζεται “normal probability line” και μας οδηγεί στο συμπέρασμα για το εάν τα δεδομένα μας κατανέμονται κανονικά. Όσο πιο κοντά στη γραμμή βρίσκονται οι τιμές των δεδομένων, τόσο πιο κανονικά κατανέμονται οι παρατηρήσεις του δείγματος, ενώ αν κάποιες ή έστω και μία μόνο τιμή απέχει σημαντικά από τη γραμμή, τότε δεν έχουμε να κάνουμε με κανονική κατανομή.

(5) Διάγραμμα Πλαισίου και Απολήξεων ή Θηκόγραμμα (Box and Whisker Plot ή Boxplot), το οποίο αποτελεί γράφημα που μας βοηθάει να έχουμε μια εικόνα της κατανομής μιας μεταβλητής και να εντοπίζουμε τυχόν ακραίες τιμές που περιλαμβάνονται στις παρατηρήσεις μας. Οι απολήξεις του διαγράμματος αντιστοιχούν στην ελάχιστη και μέγιστη τιμή που εμφανίζονται στο δείγμα των παρατηρήσεων, στο εσωτερικό του πλαισίου βρίσκονται το 50% των παρατηρήσεων, ενώ μία κάθετη γραμμή, μέσα σε αυτό, απεικονίζει τη διάμεσο του συγκεκριμένου δείγματος. Το διάγραμμα πλαισίου και απολήξεων όπως και το διάγραμμα μίσχου-φύλλου αποτελούν τα κύρια στοιχεία μιας απλής μεθοδολογίας,

αλλά ισχυρής παρουσίας δεδομένων που είναι γνωστή ως ανιχνευτική ανάλυση δεδομένων¹⁶ (Πανάρετος & Ξεκαλάκης, 1995).

3.4.2.2. Έλεγχος Κανονικότητας

Ο έλεγχος της κανονικότητας των τιμών των δειγμάτων που αναλύονται θεωρείται αναγκαίος σε πολλές στατιστικές αναλύσεις, προκειμένου να οδηγηθούμε σε μια σωστή στατιστική ανάλυση των δεδομένων που ερευνώνται.

Η περιγραφική στατιστική ανάλυση περιλαμβάνει στοιχεία, όπως τα μέτρα ασυμμετρίας και κύρτωσης και το γράφημα ελέγχου κανονικότητας κατανομής (Normal Q-Q Plot), που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως κριτήρια για τον έλεγχο κανονικότητας μιας κατανομής. Ωστόσο, η στατιστική επιστήμη παρέχει μια σειρά από εργαλεία που διενεργούν στατιστικούς ελέγχους και οδηγούν σε ασφαλέστερα αποτελέσματα για την εκτίμηση της κανονικότητας στην κατανομή που ακολουθεί μια μεταβλητή. Βασικά εργαλεία αποτελούν τα κριτήρια Kolmogorov-Smirnov και Shapiro-Wilk, τα οποία αποτελούν ποσοτικά μέτρα κανονικότητας και έχουν εφαρμογή στη περιγραφική ανάλυση των μεταβλητών που εξετάζουμε.

Το “Kolmogorov-Smirnov test” χρησιμοποιείται ως μη παραμετρικός έλεγχος για να ελέγξει αν η συνάρτηση αθροιστικής κατανομής μιας μεταβλητής ακολουθεί την κανονική κατανομή. Προκειμένου να συγκρίνει ένα δείγμα με μια κατανομή πιθανότητας αναφοράς ή για να συγκρίνει δύο δείγματα, ποσοτικοποιεί τις αποκλίσεις μεταξύ της συνάρτησης κατανομής του δείγματος και της κανονικής κατανομής.

Το “Shapiro-Wilk test”, το οποίο προτάθηκε για πρώτη φορά το 1965, υπολογίζει μία τιμή την “W-statistic”, δίνοντας τη δυνατότητα στον ερευνητή να συμπεράνει εάν το εξεταζόμενο δείγμα παρουσιάζει χαρακτηριστικά κανονικής κατανομής. Οι τιμές που παίρνει αυτό το κριτήριο Shapiro-Wilk είναι μεταξύ 0 και 1 και όσο

¹⁶ EDA ή Exploratory data analysis

μικρότερη τιμή παίρνει κατά τον έλεγχο ενός δείγματος, τόσο λιγότερα χαρακτηριστικά κανονικότητας φαίνεται να έχει το συγκεκριμένο δείγμα. Αντίθετα, όσο η τιμή του κριτηρίου πλησιάζει το 1 τόσο το εξεταζόμενο δείγμα παρατηρήσεων είτε παρουσιάζει σημαντικά χαρακτηριστικά κανονικότητας, είτε κατανέμεται με απόλυτα κανονικό τρόπο (Shapiro & Wilk, 1965).

Ωστόσο, και τα δύο εργαλεία παρουσιάζουν αδυναμίες. Το “Kolmogorov-Smirnov test” θεωρείται ότι παρουσιάζει μεγάλη ευαισθησία σε ακραίες τιμές και έχουν διερευνηθεί τροποποιημένες εκδοχές της στατιστικής δοκιμής σε δεδομένα που παρουσιάζονται στα άκρα μιας κατανομής (Mason & Schuenemeyer, 1983). Επίσης, το “Shapiro-Wilk test” παρουσιάζει σχετική αδυναμία στην ύπαρξη ακραίων τιμών (Prescott, 1976).

3.4.2.3. Ανάλυση Στατιστικής Συσχέτισης

Η ανάλυση της συσχέτισης χρησιμοποιείται στα πλαίσια της ερευνητικής ανάλυσης προκειμένου να διερευνηθεί η ύπαρξη στατιστικής σχέσης μεταξύ δυο μεταβλητών. Η ποσοτική μέτρηση της γραμμικής σχέσης μεταξύ δύο μεταβλητών ή του βαθμού συγκέντρωσης των σημείων του διαγράμματος διασποράς γύρω από την ευθεία παλινδρόμησης προκύπτει από το συντελεστή συσχέτισης (Correlation Coefficient).

Προκειμένου να ελεγχθεί η ύπαρξη γραμμικής σχέσης μεταξύ δύο ποσοτικών μεταβλητών χρησιμοποιείται ο παραμετρικός συντελεστής συσχέτισης του Pearson (r), ο οποίος μετράει το βαθμό και την κατεύθυνση της επίδρασης ανάμεσα σε δύο μεταβλητές και υπολογίζεται ως εξής:

$$r = \frac{n \sum XY - \sum X \sum Y}{\sqrt{n(\sum X^2) - (\sum X)^2} \sqrt{n(\sum Y^2) - (\sum Y)^2}}$$

- όπου, n : το μέγεθος του δείγματος
 X : οι τιμές της ανεξάρτητης μεταβλητής
 Y : οι τιμές της εξαρτημένης μεταβλητής

Το εύρος των τιμών που μπορεί να πάρει ο συντελεστής είναι μεταξύ (-1) και (+1). Το πρόσημο του συντελεστή δείχνει την κατεύθυνση της σχέσης. Μία αρνητική τιμή στον συντελεστή συσχέτισης σημαίνει ότι οι μεταβλητές κινούνται προς την αντίθετη κατεύθυνση, δηλαδή, όταν αυξάνεται η μία η άλλη μειώνεται, αλλά όχι κατά το ίδιο ποσοστό. Ενώ μια θετική τιμή στον συντελεστή συσχέτισης σημαίνει ότι οι μεταβλητές κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση. Αν $r=1$ τότε έχουμε τέλεια θετική συσχέτιση και οι μεταβλητές επιδεικνύουν ταυτόσημη συμπεριφορά. Ενώ, αν $r=-1$ τότε έχουμε τέλεια αρνητική συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών. Στην περίπτωση που $r=0$ τότε δεν υπάρχει γραμμική συσχέτιση των μεταβλητών και δε συνεπάγεται ότι οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες διότι είναι πιθανό να υπάρχει μεταξύ τους μη γραμμική συσχέτιση (Χαλικιάς, 1997).

Ο συντελεστής συσχέτισης του Pearson είναι στατιστικός δείκτης που έχει συγκεκριμένο εύρος με αποτέλεσμα να έχει νόημα από μόνος του και χωρίς τη σύνδεση του με επίπεδα σημαντικότητας ή άλλες πληροφορίες. Επομένως, αν έχουμε τιμές για τον συντελεστή συσχέτισης όσο γίνεται πιο κοντά στο (-1) ή στο (+1), μπορούμε να αποφανθούμε αν οι μεταβλητές μας παρουσιάζουν σημαντική συσχέτιση είτε θετική είτε αρνητική. Αντιθέτως αν οι τιμές είναι κοντά στο μηδέν τότε οδηγούμαστε στην έλλειψη σημαντικής συσχέτισης ανάμεσα στις μεταβλητές.

Μια από τις αδυναμίες του συγκεκριμένου συντελεστή είναι ότι η ύπαρξη συσχέτισης ανάμεσα σε δύο μεταβλητές δε συνεπάγεται ότι υπάρχει σχέση αιτιότητας ανάμεσά τους και επίσης δεν προσδιορίζει την κατεύθυνση της αιτιότητας (Πανάς, 1997).

Επιπλέον, ο συγκεκριμένος συντελεστής επηρεάζεται από την ύπαρξη στρεβλών κατανομών, ειδικά όταν αυτές αποκλίνουν κατά πολύ από την κανονικότητα και

θεωρείται ότι πολύ μεγάλες ή πολύ μικρές τιμές είναι πολύ πιθανό να διαστρεβλώνουν σημαντικά το μέγεθός του (Εμβλωτής, Κατσής & Σιδερίδης, 2006).

Όταν οι παραμετρικές προϋποθέσεις δεν ικανοποιούνται, τότε χρησιμοποιούνται εναλλακτικοί στατιστικοί δείκτες για την ανίχνευση σχέσεων μεταξύ μεταβλητών, οι οποίοι οδηγούν σε πιο συντηρητικά ευρήματα. Ένας από αυτούς είναι και ο δείκτης συσχέτισης του Spearman (Spearman Rank Correlation or Spearman rho), ο οποίος δεν αγνοεί τη διάταξη στα δεδομένα και υπολογίζεται μετατρέποντας τα δεδομένα κατά τάξεις με βάση το μέγεθος τους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι αποστάσεις μεταξύ των παρατηρήσεων να χάνουν τη σημασία τους και να αξιολογείται η σειρά των συμμετεχόντων στην πρώτη μεταβλητή σε σχέση με τη σειρά που αυτοί έχουν στην δεύτερη μεταβλητή (Εμβλωτής, Κατσής & Σιδερίδης, 2006).

Ο συντελεστής συσχέτισης του Spearman (r_s), δίνεται από τον παρακάτω τύπο:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n d_i^2}{n(n^2 - 1)}$$

όπου, d_i : η διαφορά μεταξύ των διατεταγμένων ζευγών

n : ο αριθμός των ζευγαριών

Το εύρος των τιμών που μπορεί να πάρει ο συντελεστής του Spearman είναι μεταξύ (-1) και (+1). Αν $r_s=1$ τότε η σχέση ανάμεσα στις δύο διατάξεις είναι πλήρης και οι δύο διατάξεις είναι ταυτόσημες. Όταν $r_s=-1$ η σχέση ανάμεσα στις δύο διατάξεις είναι αντίστροφη, που σημαίνει ότι υψηλή διάταξη της μιας μεταβλητής αντιστοιχεί σε χαμηλή διάταξη της άλλης μεταβλητής. Στην περίπτωση που $r_s=0$ τότε δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στις δύο διατάξεις (Πανάς, 1997).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

4.1. Εισαγωγή

Στο Κεφάλαιο 1 προσδιορίστηκε το ερευνητικό πρόβλημα που αποτελεί το αντικείμενο της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας και στα Κεφάλαια 2 και 3 παρουσιάστηκε η μεθοδολογία, καθώς και τα ευρήματα προηγούμενων μελετών που έχουν ασχοληθεί με τη συγκεκριμένη ερευνητική περιοχή.

Στο Κεφάλαιο 3 προσδιορίζεται η ερευνητική μεθοδολογία που κρίθηκε κατάλληλη για τους σκοπούς της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας. Συγκεκριμένα, ορίζονται: (1) οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της έρευνας, (2) τα κριτήρια επιλογής του υπό εξέταση δείγματος και οι πηγές από όπου αντλήθηκαν τα δεδομένα και (3) τα στάδια της ερευνητικής ανάλυσης που ακολουθούνται για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων.

Τα στάδια ερευνητικής ανάλυσης που επιλέχτηκαν για τη συγκεκριμένη έρευνα και η θεωρητική τους προσέγγιση παρουσιάζεται στο Κεφάλαιο 3, αναπτύσσονται στις Ενότητες που ακολουθούν.

4.2. Περιγραφική Στατιστική Ανάλυση Εξεταζόμενων Μεταβλητών

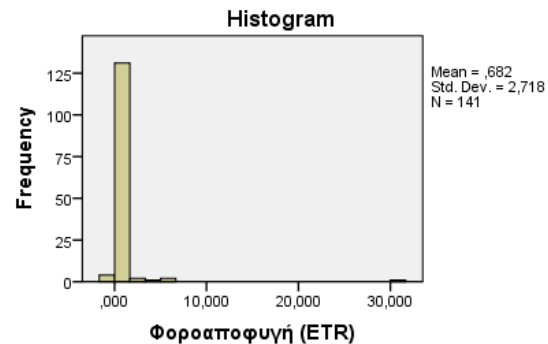
Οι μεταβλητές που περιλαμβάνονται στην έρευνά μας είναι ποσοτικές μεταβλητές και οι τιμές που λαμβάνουν συνιστούν αριθμητικές παρατηρήσεις, οι οποίες συνολικά ανέρχονται σε 141 παρατηρήσεις. Στο Παράρτημα, στον Πίνακα 2 παρουσιάζεται συνοπτική περιγραφική στατιστική ανάλυση των εξεταζόμενων μεταβλητών. Ακολουθεί σχολιασμός των ευρημάτων που προέκυψαν για τη

συμπεριφορά της κάθε μεταβλητής και αναλυτική παρουσίαση με τις αριθμητικές μετρήσεις, τους πίνακες και τα διαγράμματα, που συνιστούν την εικόνα της.

(1) Φοροαποφυγή (ETR)

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Φοροαποφυγή (ETR)	Mean		,68194	,228925
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	,22934	
		Upper Bound	1,13454	
	5% Trimmed Mean		,33861	
	Median		,26415	
	Variance		7,389	
	Std. Deviation		2,718336	
	Minimum		-,266	
	Maximum		31,296	
	Range		31,562	
	Interquartile Range		,243	
	Skewness		10,460	,204
	Kurtosis		117,081	,406

Φοροαποφυγή (ETR) Stem-and-Leaf Plot

Frequency Stem & Leaf

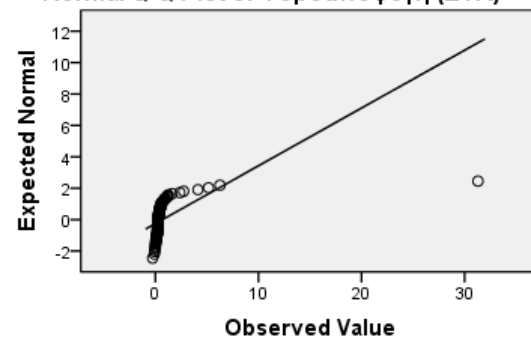
```

1,00 Extremes  (= <-,27)
1,00  -1 . 0
2,00  -0 . 55
,00  -0 .
8,00  0 . 00012334
4,00  0 . 6668
6,00  1 . 012344
12,00  1 . 66678889999
27,00  2 . 000000001111111222223334444
20,00  2 . 55555556666667788999
14,00  3 . 00111112333444
6,00  3 . 555679
5,00  4 . 02334
9,00  4 . 566677788
3,00  5 . 012
3,00  5 . 589
2,00  6 . 03
,00  6 .
1,00  7 . 1
1,00  7 . 5
16,00 Extremes  (>=,80)

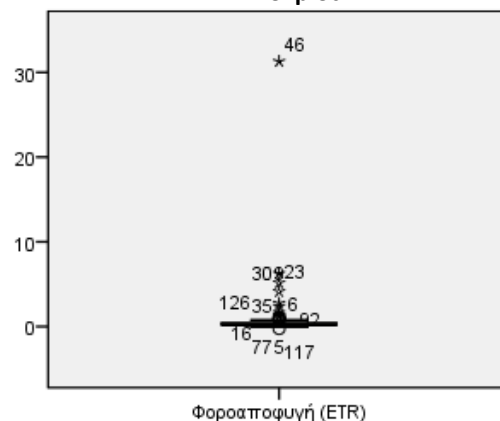
```

Stem width: ,100
Each leaf: 1 case(s)

Normal Q-Q Plot of Φοροαποφυγή (ETR)

Boxplot

Σχήμα 4.1: Πίνακες και Διαγράμματα – Φοροαποφυγή (ETR).

Η φοροαποφυγή των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται στο δείγμα και εκτιμάται από τον ετήσιο συνολικό πραγματικό φορολογικό συντελεστή (*ETR*), εμφανίζει ως αριθμητικό μέσο την τιμή 0,682 ενώ ο μέσος του πληθυσμού εκτιμάται ότι κυμαίνεται σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης [0,229 , 1,135]. Ωστόσο, ο αριθμητικός μέσος του 95% των παρατηρήσεων του δείγματος ανέρχεται σε 0,339.

Οι τιμές της μεταβλητής παρουσιάζουν σημαντική διασπορά, το εύρος των τιμών της μεταβλητής κυμαίνεται από (0,266) έως 31,296 και παρατηρείται η ύπαρξη ακραίων τιμών, οι οποίες αντιστοιχούν σε 17 παρατηρήσεις της μεταβλητής σύμφωνα με το διάγραμμα Stem-and-Leaf. Ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη το 50% των μεσαίων παρατηρήσεων του δείγματος, που δεν επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές της μεταβλητής, το εύρος των παρατηρήσεων διαμορφώνεται από 31,562 σε 0,243. Στο Boxplot παρουσιάζεται συγκέντρωση του 50% των παρατηρήσεων του δείγματος γύρω από τη διάμεσο και μία παρατήρηση διαφοροποιείται σημαντικά από το σύνολο των παρατηρήσεων.

Τόσο από τη διαγραμματική απεικόνιση των τιμών της μεταβλητής, όσο και από τις τιμές των συντελεστών ασυμμετρίας και κύρτωσης, οι οποίες είναι 10,460 και 117,081 αντίστοιχα δεν προκύπτει αν η μεταβλητή κατανέμεται κανονικά.

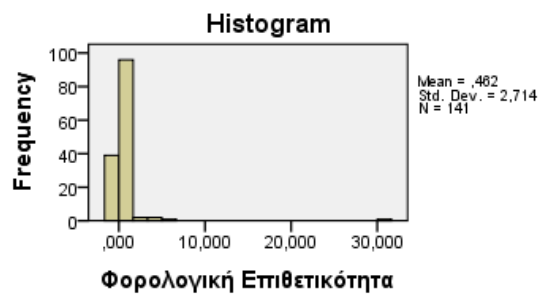
Όσον αφορά τις ακραίες τιμές που παρουσιάζει η μεταβλητή εξηγούνται από το γεγονός ότι για τον υπολογισμό του *ETR* λαμβάνεται υπόψη η συνολική φορολογική επιβάρυνση, όπως απεικονίζεται στην κατάσταση συνολικού εισοδήματος και περιλαμβάνει τον τρέχον και τον αναβαλλόμενο φόρο εισοδήματος.

(2) Φορολογική Επιθετικότητα

Το επίπεδο επιθετικότητας στις δραστηριότητες της φοροαποφυγής, το οποίο εκτιμάται μέσω του δείκτη της φοροαποφυγής, είναι αναμενόμενο να παρουσιάζει παρόμοια συμπεριφορά με αυτή του συντελεστή *ETR* όπως παρατίθεται στο παρακάτω σχήμα.

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Φορολογική Επιθετικότητα	Mean		,46194	,228529
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	,01013	
		Upper Bound	,91376	
	5% Trimmed Mean		,12053	
	Median		,05590	
	Variance		7,364	
	Std. Deviation		2,713635	
	Minimum		-,526	
	Maximum		31,036	
	Range		31,562	
	Interquartile Range		,233	
	Skewness		10,473	,204
	Kurtosis		117,285	,406

Φορολογική Επιθετικότητα Stem-and-Leaf Plot

Frequency Stem & Leaf

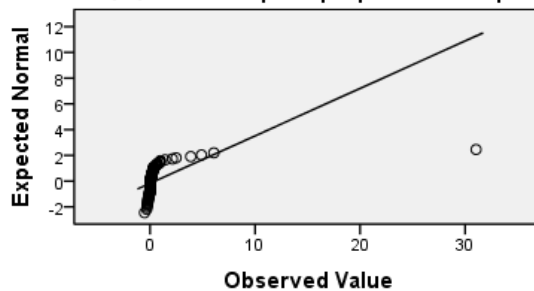
```

1,00 Extremes  (=,<-,53)
2,00  -3 . 01
2,00  -2 . 56
4,00  -2 . 0012
5,00  -1 . 67789
3,00  -1 . 333
6,00  -0 . 556899
16,00 -0 . 0000001111123334
28,00  0 . 000000000011111222233334444
21,00  0 . 55555566666777788899
8,00  1 . 01113444
7,00  1 . 5556779
7,00  2 . 0022344
8,00  2 . 56677789
4,00  3 . 1234
1,00  3 . 7
,00  4 .
1,00  4 . 9
1,00  5 . 1
16,00 Extremes  (>=,60)

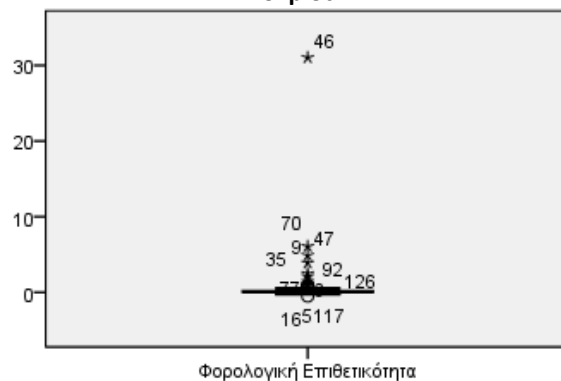
```

Stem width: ,100
Each leaf: 1 case(s)

Normal Q-Q Plot of Φορολογική Επιθετικότητα

Boxplot

Σχήμα 4.2: Πίνακες και Διαγράμματα – Φορολογική Επιθετικότητα.

Οι τιμές της μεταβλητής που εκφράζουν τη φορολογική επιθετικότητα, εμφανίζουν ως αριθμητικό μέσο την τιμή 0,462, ενώ ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο του πληθυσμού είναι το [0,010 , 0,9134]. Ο αριθμητικός μέσος του 95% των παρατηρήσεων του δείγματος ανέρχεται σε 0,121.

Οι τιμές της μεταβλητής παρουσιάζουν σημαντική διασπορά, το εύρος των τιμών της μεταβλητής κυμαίνεται από (0,526) έως 31,036 και παρατηρείται η ύπαρξη ακραίων τιμών στη μεταβλητή, που ανέρχονται σε 17 παρατηρήσεις σύμφωνα με το διάγραμμα Stem-and-Leaf. Αν λάβουμε υπόψη το 50% των μεσαίων παρατηρήσεων του δείγματος, που δεν επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές, τότε το εύρος των τιμών της μεταβλητής διαμορφώνεται από 31,562 σε 0,233. Όπως απεικονίζεται διαγραμματικά στο Boxplot, το 50% των παρατηρήσεων του δείγματος συγκεντρώνεται γύρω από τη διάμεσο και μία παρατήρηση διαφοροποιείται σημαντικά από το σύνολο των παρατηρήσεων.

Από τη διαγραμματική απεικόνιση των τιμών της μεταβλητής, αλλά και από τις τιμές των συντελεστών ασυμμετρίας και κύρτωσης, οι οποίες είναι 10,473 και 117,285 αντίστοιχα δεν προκύπτει ότι η μεταβλητή κατανέμεται κανονικά.

Οι ακραίες τιμές εξηγούνται με τον ίδιο τρόπο όπως και στη περίπτωση της μεταβλητής για τη φοροαποφυγή.

(3) Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR)

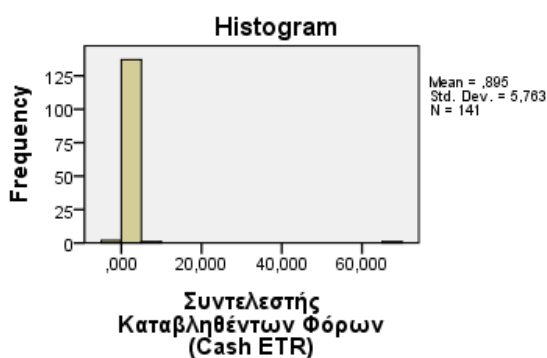
Ο ετήσιος συντελεστής καταβληθέντων φόρων (*Cash ETR*), ο οποίος αποτελεί μέγεθος που χρησιμοποιείται για την εκτίμηση του φορολογικού κινδύνου, παρουσιάζει αριθμητικό μέσο, με βάση τα δεδομένα του δείγματος, την τιμή 0,895 και ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης για το μέσο του πληθυσμού είναι το $[(0,065) , 1,854]$. Ωστόσο, ο αριθμητικός μέσος του 95% των παρατηρήσεων του δείγματος ανέρχεται σε 0,307.

Η διασπορά των τιμών της μεταβλητής εμφανίζεται σημαντική, το εύρος των τιμών της μεταβλητής κυμαίνεται από (0,222) έως 68,323 και παρατηρείται η ύπαρξη ακραίων τιμών. Σύμφωνα με το διάγραμμα Stem-and-Leaf, εμφανίζονται 15 παρατηρήσεις με ακραίες τιμές. Όμως, λαμβάνοντας υπόψη το 50% των μεσαίων παρατηρήσεων του δείγματος, που δεν επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές, το εύρος

των παρατηρήσεων διαμορφώνεται από 68,545 σε 0,239. Στο Boxplot απεικονίζεται ότι το 50% των παρατηρήσεων του δείγματος συγκεντρώνεται γύρω από τη διάμεσο και μία παρατήρηση διαφοροποιείται σημαντικά από το σύνολο.

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR)	Mean		,89451	,485320
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	-,06499	
		Upper Bound	1,85402	
	5% Trimmed Mean		,30676	
	Median		,24973	
	Variance		33,210	
	Std. Deviation		5,762853	
	Minimum		-,222	
	Maximum		68,323	
	Range		68,545	
	Interquartile Range		,239	
	Skewness		11,613	,204
	Kurtosis		136,681	,406

Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR) Stem-and-Leaf Plot

Frequency Stem & Leaf

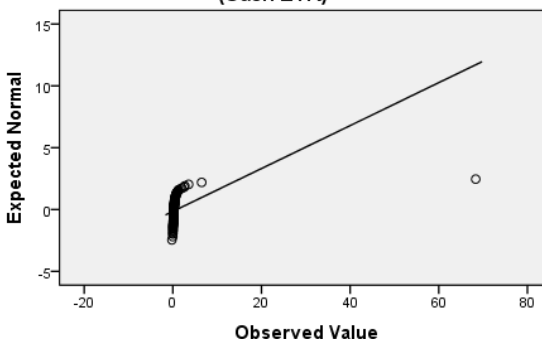
```

1,00 Extremes  (= <-,22)
1,00  -0 . 1
11,00  0 . 00122222344
7,00   0 . 5677899
15,00  1 . 011112233444444
18,00  1 . 55667777888889999
18,00  2 . 000000111122223344
17,00  2 . 55666677777789999
7,00   3 . 0011223
13,00  3 . 5555566778899
5,00   4 . 00112
2,00   4 . 89
2,00   5 . 02
4,00   5 . 5777
2,00   6 . 03
3,00   6 . 567
1,00   7 . 3
14,00 Extremes  (>=,77)

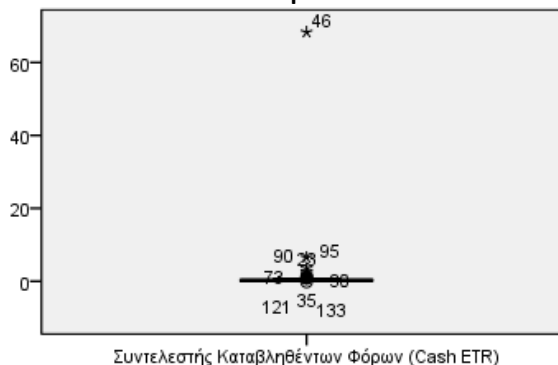
```

Stem width: ,100
Each leaf: 1 case(s)

Normal Q-Q Plot of Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR)

Boxplot

Σχήμα 4.3: Πίνακες και Διαγράμματα – Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR).

Από τη διαγραμματική απεικόνιση των τιμών της μεταβλητής που προηγήθηκε και από τις τιμές των συντελεστών ασυμμετρίας και κύρτωσης, οι οποίες είναι 11,613 και 136,681 αντίστοιχα, δεν προκύπτει ότι η μεταβλητή κατανέμεται κανονικά.

Η συγκεκριμένη μεταβλητή αποτελεί ένα ιδιόμορφο δείκτη διότι κατά τον υπολογισμό της λαμβάνονται υπόψη ταμειακά και λογιστικά μεγέθη με αποτέλεσμα να επηρεάζεται από πληρωμές και επιστροφές φόρων που αφορούν προηγούμενες διαχειριστικές χρήσεις, καθώς και από τυχόν διακανονισμούς με τις φορολογικές αρχές. Η ανωτέρω ιδιομορφία του δείκτη, μπορεί να ερμηνεύσει και την ύπαρξη παρατηρήσεων με ακραίες τιμές.

Τέλος, παρατηρούμε ότι ο ετήσιος συντελεστής καταβληθέντων φόρων (*Cash ETR*) παρουσιάζεται χαμηλότερος από τον ετήσιο συνολικό πραγματικό φορολογικό συντελεστή (*ETR*) για το 60% του συνόλου των παρατηρήσεων του δείγματος (84 παρατηρήσεις από το σύνολο των 141 παρατηρήσεων του δείγματος) γεγονός, που συμβαδίζει με τη βιβλιογραφία και τους ισχυρισμούς ότι οι επιχειρήσεις, συνήθως παρουσιάζουν χαμηλότερο φορολογητέο αποτέλεσμα σε σχέση με το λογιστικό αποτέλεσμα. Διαγραμματική απεικόνιση των αποκλίσεων που διαπιστώθηκαν στο εξεταζόμενο δείγμα ανάμεσα στους δύο συντελεστές, παρουσιάζεται στο Παράρτημα στα Σχήματα 1 και 2.

(4) Φορολογικός Κίνδυνος (*SD_Cash ETR*)

Όσον αφορά το φορολογικό κίνδυνο, ο οποίος εκτιμάται μέσω του συντελεστή καταβληθέντων φόρων (*Cash ETR*), παρουσιάζει ανάλογη εικόνα με τον ανωτέρω συντελεστή. Βασιζόμενοι στα δεδομένα του δείγματος η μεταβλητή παρουσιάζει αριθμητικό μέσο 1,136, ενώ ο αριθμητικός μέσος του 95% των παρατηρήσεων του δείγματος ανέρχεται σε 0,250. Επίσης, εκτιμάται ότι ο μέσος του πληθυσμού θα κυμανθεί σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης [0,209 , 2,064].

Οι τιμές της μεταβλητής εμφανίζουν σημαντική διασπορά, το εύρος τους κυμαίνεται από 0,027 έως 38,567 και παρατηρείται η ύπαρξη παρατηρήσεων με ακραίες τιμές, οι οποίες σύμφωνα με το διάγραμμα Stem-and-Leaf, αντιστοιχούν σε 18 παρατηρήσεις. Όμως, λαμβάνοντας υπόψη το 50% των μεσαίων παρατηρήσεων του δείγματος, που δεν επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές, το εύρος των παρατηρήσεων διαμορφώνεται από 38,540 σε 0,240. Στο Boxplot εμφανίζεται συγκέντρωση του 50% των παρατηρήσεων του δείγματος γύρω από τη διάμεσο με εξαίρεση μεμονωμένες παρατηρήσεις που διαφοροποιούνται σημαντικά από το σύνολο των παρατηρήσεων και αφορούν μία εταιρεία.

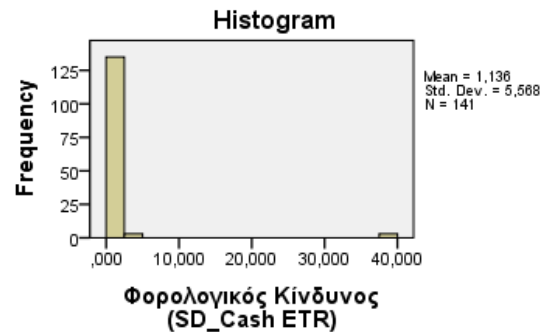
Επιπλέον, ακολουθώντας τη μεθοδολογία των Guenther et. al., (2013), διενεργήσαμε έλεγχο ευαισθησίας για το συγκεκριμένο μέτρο, λαμβάνοντας υπόψη ότι η τυπική απόκλιση, που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό της μεταβλητής, παρουσιάζει ευαισθησία σε ακραίες τιμές. Για τον έλεγχο χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής μεταβλητότητας (Coefficient of Variation ή CV), ο οποίος δείχνει τη σχετική διασπορά των τιμών μιας μεταβλητής από τον μέσο όρο της μεταβλητής. Όσο μικρότερη τιμή λαμβάνει, τόσο μικρότερη είναι η σχετική διασπορά των τιμών της μεταβλητής από το μέσο όρο και αντίθετα, όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή λαμβάνει, τόσο μεγαλύτερη είναι η διασπορά των τιμών της μεταβλητής από το μέσο όρο. Τα αποτελέσματα από τον έλεγχο έχουν ως ακολούθως:

- (1) Το 36% των παρατηρήσεων του δείγματος παρουσιάζει διασπορά μικρότερη από 0,5 για το συντελεστή *Cash ETR*.
- (2) Το 40% των παρατηρήσεων του δείγματος παρουσιάζει διασπορά από 0,5 έως 1 για το συντελεστή *Cash ETR*.
- (3) Το 24% των παρατηρήσεων του δείγματος παρουσιάζει διασπορά μεγαλύτερη από 1 για το συντελεστή *Cash ETR*.

Τόσο από τη διαγραμματική απεικόνιση των τιμών της μεταβλητής που ακολουθεί, όσο και από τις τιμές των συντελεστών ασυμμετρίας και κύρτωσης, οι οποίες είναι 6,600 και 42,607 αντίστοιχα, δεν προκύπτει ότι η μεταβλητή κατανέμεται κανονικά.

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR)	Mean		1,13646	,468935
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	,20935	
		Upper Bound	2,06357	
	5% Trimmed Mean		,24966	
	Median		,14403	
	Variance		31,006	
	Std. Deviation		5,568292	
	Minimum		,027	
	Maximum		38,567	
	Range		38,540	
	Interquartile Range		,240	
	Skewness		6,600	,204
	Kurtosis		42,607	,406

Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR) Stem-and-Leaf Plot

Frequency Stem & Leaf

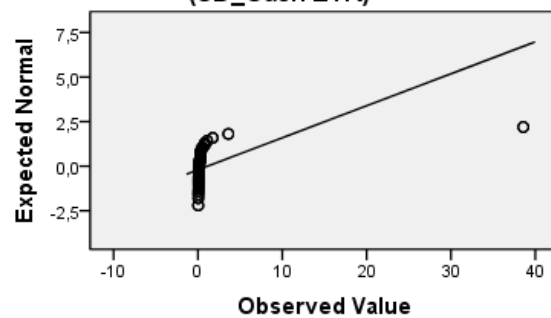
```

9,00  0 . 222333444
39,00  0 . 55555566666666667777777777777777777888999
24,00  1 . 000000000111111222333444
12,00  1 . 555666888999
9,00   2 . 000000111
9,00   2 . 666888999
12,00  3 . 00011111222
3,00   3 . 777
,00    4 .
3,00   4 . 888
3,00   5 . 222
18,00 Extremes  (>=,79)

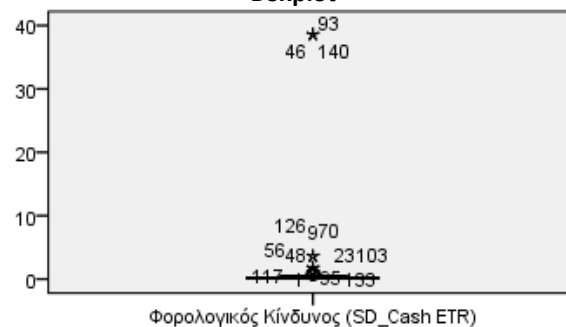
```

Stem width: ,100
Each leaf: 1 case(s)

Normal Q-Q Plot of Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR)

Boxplot

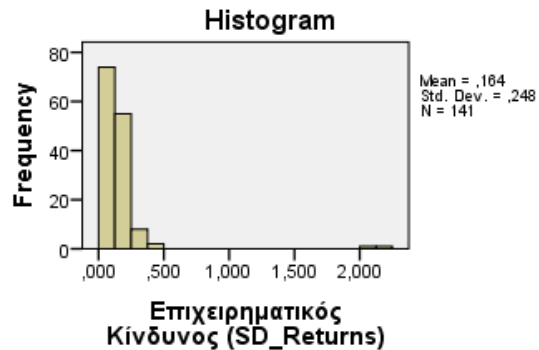

Σχήμα 4.4: Πίνακες και Διαγράμματα – Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR).

(5) Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns)

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns)	Mean		,16445	,020861
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	,12320	
		Upper Bound	,20569	
	5% Trimmed Mean		,13254	
	Median		,12447	
	Variance		,061	
	Std. Deviation		,247716	
	Minimum		,009	
	Maximum		2,176	
	Range		2,167	
	Interquartile Range		,075	
	Skewness		7,363	,204
	Kurtosis		57,416	,406

Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns) Stem-and-Leaf Plot

Frequency Stem & Leaf

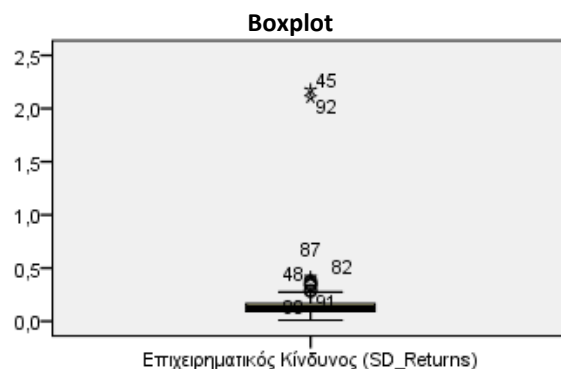
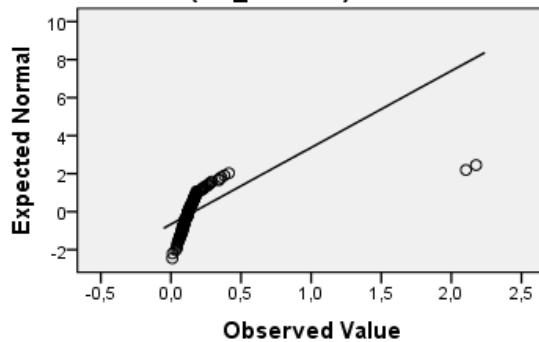
```

2,00  0 . 01
1,00  0 . 3
8,00  0 . 4444555
10,00 0 . 666677777
21,00 0 . 8888888888999999999
21,00 1 . 0000000000111111111
24,00 1 . 2222222222222333333333
16,00 1 . 444444445555555
13,00 1 . 666666667777
6,00  1 . 88888
2,00  2 . 01
4,00  2 . 2333
1,00  2 . 4
3,00  2 . 667
9,00 Extremes (>=,28)

```

Stem width: ,100
Each leaf: 1 case(s)

Normal Q-Q Plot of Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns)

Σχήμα 4.5: Πίνακες και Διαγράμματα – Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns).

Ο επιχειρηματικός κίνδυνος των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται στο δείγμα, εκτιμάται μέσω της μεταβλητότητας των αποδόσεων των μετοχών τους και εμφανίζει ως αριθμητικό μέσο την τιμή 0,164. Ωστόσο, ο αριθμητικός μέσος του

95% των παρατηρήσεων του δείγματος ανέρχεται σε 0,133. Ο μέσος του πληθυσμού εκτιμάται ότι κυμαίνεται σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης [0,123 , 0,206].

Οι τιμές της μεταβλητής παρουσιάζουν διασπορά, το εύρος των τιμών της μεταβλητής κυμαίνεται από 0,009 έως 2,176 και παρατηρείται η ύπαρξη ακραίων τιμών, οι οποίες αντιστοιχούν σε 9 παρατηρήσεις σύμφωνα με το διάγραμμα Stem-and-Leaf. Ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη το 50% των μεσαίων παρατηρήσεων του δείγματος, που δεν επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές της μεταβλητής, το εύρος των παρατηρήσεων διαμορφώνεται από 2,167 σε 0,075. Στο Boxplot απεικονίζεται ότι το 50% των παρατηρήσεων του δείγματος συγκεντρώνεται γύρω από τη διάμεσο με εξαίρεση δύο παρατηρήσεις που διαφοροποιούνται σημαντικά από το σύνολο των παρατηρήσεων και αφορούν μία εταιρεία.

Από τη διαγραμματική απεικόνιση των τιμών της μεταβλητής, όσο και από τις τιμές των συντελεστών ασυμμετρίας και κύρτωσης, οι οποίες είναι 7,363 και 57,416 αντίστοιχα δεν προκύπτει ότι η μεταβλητή κατανέμεται κανονικά.

(6) Μέγεθος (SIZE)

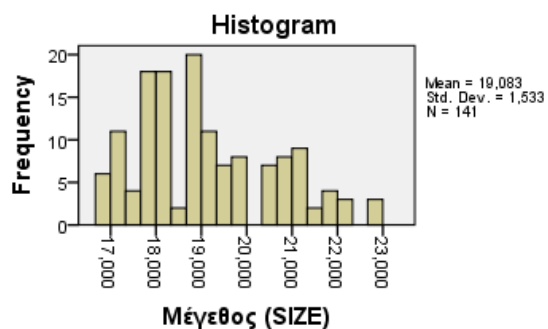
Σχετικά με τη μεταβλητή που απεικονίζει το μέγεθος των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται στο δείγμα, εμφανίζει αριθμητικό μέσο την τιμή 19,083 που δεν διαφοροποιείται σημαντικά από τον αριθμητικό μέσο του 95% των παρατηρήσεων του δείγματος, ο οποίος ανέρχεται σε 19,019. Εκτιμάται ότι ο μέσος του πληθυσμού θα κυμανθεί σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης [18,828 , 19,339].

Οι τιμές της μεταβλητής παρουσιάζουν μικρή διασπορά, το εύρος των τιμών της κυμαίνεται από 16,857 έως 22,931 και δεν παρατηρείται η ύπαρξη ακραίων τιμών, όπως απεικονίζεται στο διάγραμμα Stem-and-Leaf και στο Boxplot. Ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη το 50% των μεσαίων παρατηρήσεων του δείγματος, το εύρος των παρατηρήσεων διαμορφώνεται από 6,073 σε 2,614.

Από το Normal Q-Q Plot φαίνεται ότι οι παρατηρήσεις του δείγματος βρίσκονται πολύ κοντά στη γραμμή πιθανότητας της κανονικής κατανομής, αλλά και από τις τιμές των συντελεστών ασυμμετρίας και κύρτωσης, οι οποίες είναι κοντά στο μηδέν, φαίνεται ότι η μεταβλητή είναι πιθανό να κατανέμεται κανονικά.

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Μέγεθος (SIZE)	Mean		19,08338	,129108
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	18,82813	
		Upper Bound	19,33864	
	5% Trimmed Mean		19,01926	
	Median		18,84106	
	Variance		2,350	
	Std. Deviation		1,533077	
	Minimum		16,857	
	Maximum		22,931	
	Range		6,073	
	Interquartile Range		2,614	
	Skewness		,577	,204
	Kurtosis		-,561	,406

Μέγεθος (SIZE) Stem-and-Leaf Plot

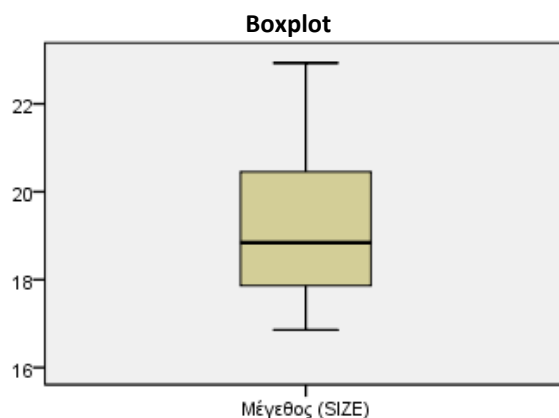
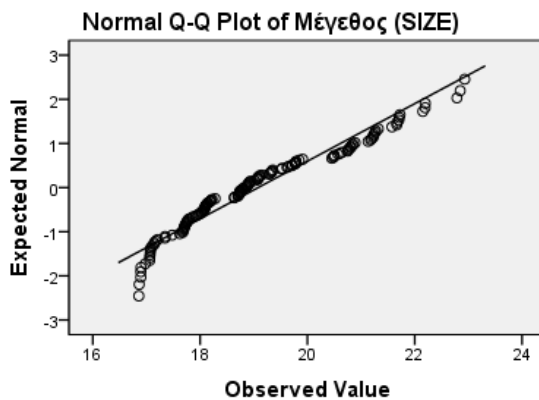
Frequency Stem & Leaf

```

6,00 16 . 888889
14,00 17 . 00000011112334
19,00 17 . 666666777777788999
18,00 18 . 00000000111111222
22,00 18 . 66777777777788889999
14,00 19 . 00000111223333
12,00 19 . 556677777789
3,00 20 . 444
12,00 20 . 556677788888
9,00 21 . 11122223
6,00 21 . 566777
3,00 22 . 111
3,00 22 . 789

```

Stem width: 1,000
Each leaf: 1 case(s)

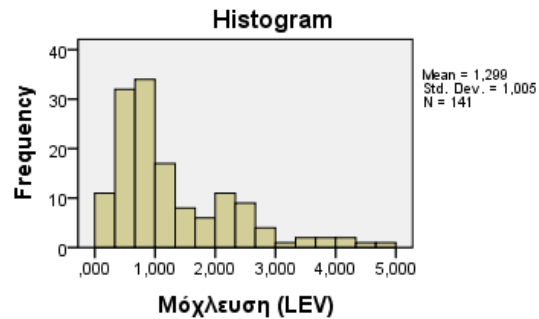

Σχήμα 4.6: Πίνακες και Διαγράμματα – Μέγεθος (SIZE).

(7) Μόχλευση (LEV)

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Μόχλευση (LEV)	Mean		1,29852	,084639
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	1,13118	
		Upper Bound	1,46585	
	5% Trimmed Mean		1,20485	
	Median		,92909	
	Variance		1,010	
	Std. Deviation		1,005029	
	Minimum		,108	
	Maximum		4,771	
	Range		4,663	
	Interquartile Range		1,359	
	Skewness		1,340	,204
	Kurtosis		1,399	,406

Μόχλευση (LEV) Stem-and-Leaf Plot

Frequency Stem & Leaf

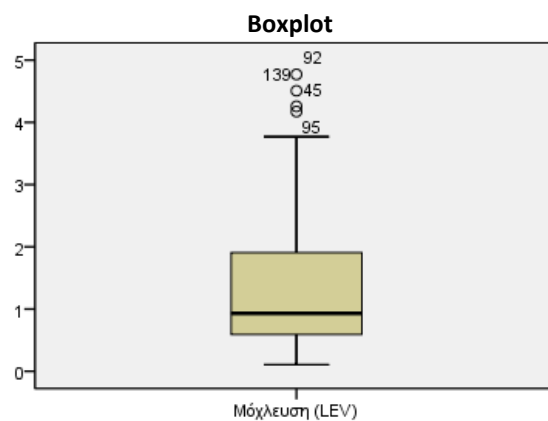
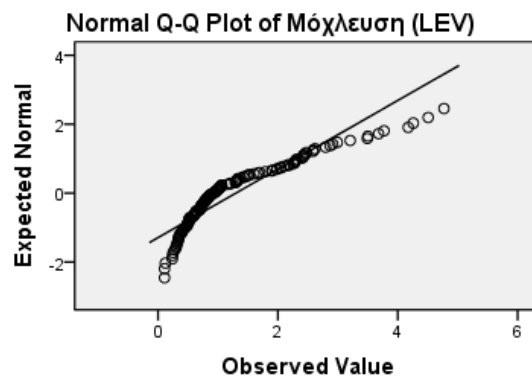
```

3,00  0 . 111
15,00  0 . 222233333333333
18,00  0 . 44444444455555555
24,00  0 . 666666666777777777777
17,00  0 . 88888888899999999
9,00   1 . 000000011
9,00   1 . 223333333
5,00   1 . 44455
4,00   1 . 6667
4,00   1 . 8999
5,00   2 . 00111
6,00   2 . 222233
8,00   2 . 44444455
2,00   2 . 67
3,00   2 . 899
,00    3 .
1,00   3 . 2
2,00   3 . 45
2,00   3 . 67
4,00 Extremes  (>=4,2)

```

Stem width: 1,000

Each leaf: 1 case(s)

Σχήμα 4.7: Πίνακες και Διαγράμματα – Μόχλευση (LEV).

Ο δείκτης μόχλευσης των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται στο δείγμα, εμφανίζει ως αριθμητικό μέσο την τιμή 1,299 που δεν διαφοροποιείται σημαντικά από τον αριθμητικό μέσο του 95% των παρατηρήσεων του δείγματος, ο οποίος ανέρχεται σε

1,205. Εκτιμάται ότι ο μέσος του πληθυσμού θα κυμανθεί σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης [1,131 , 1,466].

Οι τιμές της μεταβλητής παρουσιάζουν διασπορά, το εύρος των τιμών της μεταβλητής κυμαίνεται από 0,108 έως 4,771 και παρατηρείται η ύπαρξη ορισμένων ακραίων τιμών, οι οποίες αντιστοιχούν σε 4 παρατηρήσεις σύμφωνα με το διάγραμμα Stem-and-Leaf. Ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη το 50% των μεσαίων παρατηρήσεων του δείγματος, που δεν επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές της μεταβλητής, το εύρος των παρατηρήσεων διαμορφώνεται από 4,663 σε 1,359.

Η διαγραμματική απεικόνιση των τιμών της μεταβλητής και οι τιμές των συντελεστών ασυμμετρίας και κύρτωσης, οι οποίες είναι 1,340 και 1,399 αντίστοιχα αποτελούν ενδείξεις για την ύπαρξη κανονικότητας στη κατανομή που ακολουθεί η μεταβλητή.

(7) Απόδοση Ενεργητικού (ROA)

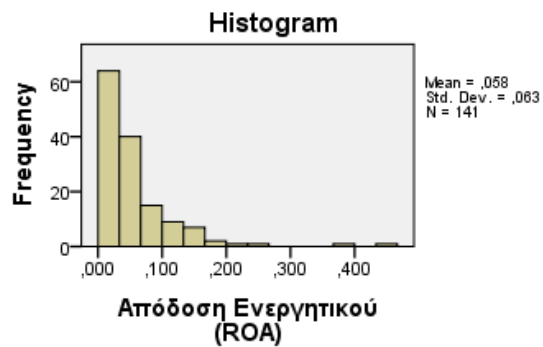
Ο δείκτης απόδοσης ενεργητικού (ROA) των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται στο δείγμα, παρουσιάζει αριθμητικό μέσο 0,058, ενώ ο αριθμητικός μέσος του 95% των παρατηρήσεων του δείγματος ανέρχεται σε 0,049. Εκτιμάται ότι ο μέσος του πληθυσμού θα κυμανθεί σε ένα 95% διάστημα εμπιστοσύνης [0,047 , 0,068].

Οι τιμές της μεταβλητής εμφανίζουν διασπορά, το εύρος τους κυμαίνεται από σχεδόν μηδενικές τιμές έως 0,465 και παρατηρείται η ύπαρξη παρατηρήσεων με ακραίες τιμές, οι οποίες σύμφωνα με το διάγραμμα Stem-and-Leaf, αντιστοιχούν σε 13 παρατηρήσεις. Όμως, λαμβάνοντας υπόψη το 50% των μεσαίων παρατηρήσεων του δείγματος, που δεν επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές, το εύρος των παρατηρήσεων διαμορφώνεται από 0,465 σε 0,047. Επίσης, παρατηρείται στο Boxplot συγκέντρωση του 50% των παρατηρήσεων του δείγματος γύρω από τη διάμεσο.

Τόσο από τη διαγραμματική απεικόνιση των τιμών της μεταβλητής, όσο και από τις τιμές των συντελεστών ασυμμετρίας και κύρτωσης, οι οποίες είναι 3,347 και 15,896 αντίστοιχα δεν προκύπτει ότι η μεταβλητή κατανέμεται κανονικά.

Descriptives

			Statistic	Std. Error
Απόδοση Ενεργητικού (ROA)	Mean		,05768	,005312
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	,04718	
		Upper Bound	,06818	
	5% Trimmed Mean		,04938	
	Median		,03756	
	Variance		,004	
	Std. Deviation		,063079	
	Minimum		,000	
	Maximum		,465	
	Range		,465	
	Interquartile Range		,047	
	Skewness		3,347	,204
	Kurtosis		15,896	,406

Απόδοση Ενεργητικού (ROA) Stem-and-Leaf Plot

Frequency Stem & Leaf

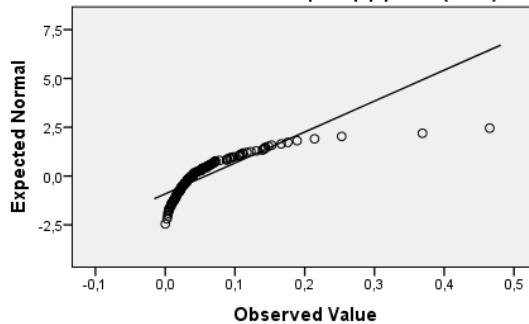
```

12,00  0 . 023355578899
17,00  1 . 11123455556667778
23,00  2 . 0001112222334455677788
19,00  3 . 0000111222234555777
16,00  4 . 0000000123446799
10,00  5 . 2222235899
9,00   6 . 002345678
6,00   7 . 001127
3,00   8 . 789
4,00   9 . 2358
4,00  10 . 5678
3,00  11 . 017
1,00  12 . 2
1,00  13 . 1
13,00 Extremes  (>=,139)

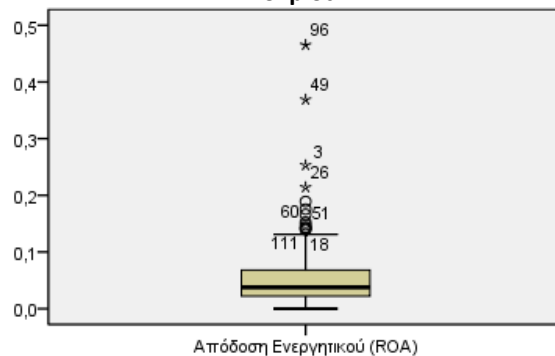
```

Stem width: ,010
Each leaf: 1 case(s)

Normal Q-Q Plot of Απόδοση Ενεργητικού (ROA)

Boxplot

Σχήμα 4.8: Πίνακες και Διαγράμματα – Απόδοση Ενεργητικού (ROA).

4.3. Έλεγχος Κανονικότητας Εξεταζόμενων Μεταβλητών

Από τη περιγραφική στατιστική ανάλυση των εξεταζόμενων μεταβλητών που προηγήθηκε, δεν προέκυψε ότι οι τιμές που περιλαμβάνονται στο δείγμα ακολουθούν κανονική κατανομή με εξαίρεση ορισμένες μεταβλητές, που παρουσιάζουν ενδείξεις για την ύπαρξη κανονικότητας. Ως εκ τούτου, διενεργείται έλεγχος της κανονικότητας των τιμών του δείγματος με τη χρήση των κριτηρίων Kolmogorov-Smirnov και Shapiro-Wilk ώστε να οδηγηθούμε σε ασφαλέστερα συμπεράσματα για την περαιτέρω στατιστική ανάλυση των δεδομένων.

Με τη χρήση του SPSS διενεργήσαμε δύο ελέγχους το “Kolmogorov-Smirnov test” και το “Shapiro-Wilk test” ώστε να αποφανθούμε αν τα δεδομένα του δείγματος ακολουθούν την κανονική κατανομή. Υπολογίστηκαν τα κριτήρια Kolmogorov-Smirnov και Shapiro-Wilk καθώς και η πιθανότητα να κάνουμε λάθος αν δεχτούμε ότι τα δεδομένα του δείγματος δεν ακολουθούν την κανονική κατανομή. Η πιθανότητα αυτή συμβολίζεται με “Sig.” και όταν η τιμή της είναι μεγαλύτερη από 0,05 ($p\text{-value} > 0,05$) δεχόμαστε ότι ισχύει η κανονική κατανομή για τις τιμές του δείγματος. Τα αποτελέσματα ελέγχου κανονικότητας του δείγματος παρατίθενται στον ακόλουθο πίνακα:

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Φοροαποφυγή (ETR)	,383	141	,000	,168	141	,000
Φορολογική Επιθετικότητα	,388	141	,000	,167	141	,000
Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR)	,430	141	,000	,099	141	,000
Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR)	,438	141	,000	,172	141	,000
Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns)	,335	141	,000	,295	141	,000
Μέγεθος (SIZE)	,109	141	,000	,944	141	,000
Μόχλευση (LEV)	,188	141	,000	,860	141	,000
Απόδοση Ενεργητικού (ROA)	,197	141	,000	,682	141	,000

a. Lilliefors Significance Correction

Πίνακας 4.1: Αποτελέσματα Ελέγχου Κανονικότητας.

Όπως προκύπτει από τον ανωτέρω πίνακα, τα δεδομένα του δείγματος που εξετάζουμε δεν ακολουθούν κανονική κατανομή, καθώς $\text{Sig.}(Kolmogorov-Smirnov)=0,000$ και $\text{Sig.}(Shapiro-Wilk)=0,000$ αν και σε ορισμένες μεταβλητές (μέγεθος και μόχλευση) παρατηρείται η τιμή του κριτηρίου Shapiro-Wilk να πλησιάζει την τιμή 1 γεγονός που θα μπορούσε να ερμηνευτεί ότι το δείγμα για τις συγκεκριμένες μεταβλητές παρουσιάζει χαρακτηριστικά κανονικότητας.

Ωστόσο, στα αποτελέσματα που προέκυψαν από τους ανωτέρω στατιστικούς ελέγχους δε μπορεί να μη ληφθεί υπόψη η ύπαρξη ευαισθησίας όταν στα δεδομένα παρουσιάζονται ακραίες τιμές γεγονός που θεωρούμε ότι θα πρέπει να ληφθεί υπόψη σε μελλοντική έρευνα.

4.4. Ανάλυση Στατιστικής Συσχέτισης Εξεταζόμενων Μεταβλητών

Για να διερευνηθεί η ύπαρξη στατιστικής σχέσης στις εξεταζόμενες μεταβλητές υπολογίσαμε με τη χρήση του SPSS το παραμετρικό συντελεστή συσχέτισης του Pearson (r) και το μη παραμετρικό συντελεστή συσχέτισης του Spearman (r_s). Δεδομένου ότι το δείγμα δεν προκύπτει να ακολουθεί την κανονική κατανομή, θεωρούμε πιο αξιόπιστο το συντελεστή συσχέτισης του Spearman, αλλά λαμβάνουμε υπόψη μας και το συντελεστή συσχέτισης του Pearson για λόγους συγκρισιμότητας, όπως και οι (Guenther et. al., 2013).

Τα αποτελέσματα των συσχετίσεων των μεταβλητών που προέκυψαν σύμφωνα με το συντελεστή του Pearson και με το συντελεστή του Spearman παρατίθενται στους πίνακες που ακολουθούν.

		Φοροαποφυγή (ETR)	Φορολογική Επιθετικότητα	Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR)	Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR)	Επιχειρηματι- κός Κίνδυνος (SD_Returns)	Μέγεθος (SIZE)	Μόχλευση (LEV)	Απόδοση Ενεργητικού (ROA)
Φοροαποφυγή (ETR)	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)								
Φορολογική Επιθετικότητα	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1,000**							
Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR)	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,966**	,966**						
Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR)	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,540**	,541**	,592**					
Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns)	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	-,008	-,008	-,024	-,031				
Μέγεθος (SIZE)	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	-,097	-,097	-,113	-,161	-,054			
Μόχλευση (LEV)	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,173*	,174*	,158	,291**	,430**	,242**		
Απόδοση Ενεργητικού (ROA)	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	-,142	-,142	-,102	-,099	-,100	,185*	-,353**	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 4.2: Συσχετίσεις με το Συντελεστή Pearson.

		Φοροαποφυγή (ETR)	Φορολογική Επιθετικότητα	Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR)	Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR)	Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns)	Μέγεθος (SIZE)	Μόχλευση (LEV)	Απόδοση Ενεργητικού (ROA)
Φοροαποφυγή (ETR)	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)								
Φορολογική Επιθετικότητα	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)	,980**							
Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR)	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)	,494**	,522**						
Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR)	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)	,373**	,403**	,447**					
Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns)	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)	,017	,063	-,069	,147				
Μέγεθος (SIZE)	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)	-,001	,004	,129	-,002	,089			
Μόχλευση (LEV)	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)	,264**	,311**	,235**	,347**	,313**	,212*		
Απόδοση Ενεργητικού (ROA)	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)	-,491**	-,532**	-,380**	-,530**	-,149	,099	-,502**	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 4.3: Συσχετίσεις με το Συντελεστή Spearman.

Η ανάλυση των διμεταβλητών συσχετίσεων κρίνεται σκόπιμο να γίνει σε τρία επίπεδα. Αρχικά, εξετάζεται η σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές που προσδιορίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων, στη συνέχεια εξετάζεται η σχέση τους με τον επιχειρηματικό κίνδυνο και τέλος, εξετάζεται η σχέση όλων των παραπάνω με ορισμένους οικονομικούς δείκτες, που αποτελούν ενδείξεις για τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων, που εκτιμάται ότι επηρεάζουν τη φορολογική συμπεριφορά τους.

Όσον αφορά τις μεταβλητές που προσδιορίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων, παρατηρείται να υπάρχει σημαντική θετική συσχέτιση ανάμεσα στη φοροαποφυγή και στη φορολογική επιθετικότητα και με τους δύο συντελεστές συσχέτισης. Ωστόσο, θεωρούμε ότι αυτό συμβαίνει επειδή οι δύο μεταβλητές μετρούν ουσιαστικά το ίδιο φαινόμενο, καθώς η φορολογική επιθετικότητα εκτιμάται μέσω της φοροαποφυγής. Ως εκ τούτου, οι διαπιστώσεις για το μέγεθος της φοροαποφυγής αποτελούν διαπιστώσεις και για το μέγεθος της φορολογικής επιθετικότητας. Επίσης, παρόμοια σημαντική θετική συσχέτιση διαπιστώνεται από τους συντελεστές συσχέτισης του Pearson και του Spearman ανάμεσα στη φοροαποφυγή και στο φορολογικό κίνδυνο, καθώς και στο μέγεθος που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό του, το συντελεστή καταβληθέντων φόρων.

Η ανωτέρω συσχέτιση θεωρείται φυσιολογική, καθώς ο χαμηλός ETR αποτελεί εκτίμηση για αυξημένη φοροαποφυγή και συμφωνεί με τα αποτελέσματα της συσχέτισης που προέκυψε στα πλαίσια της έρευνας των Guenther et. al., (2013) αν και τελικά μετά από περαιτέρω έρευνα, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν προκύπτουν ευρήματα που να αποδεικνύουν ότι η αυξημένη φοροαποφυγή ή φορολογική επιθετικότητα σχετίζεται με υψηλό φορολογικό κίνδυνο.

Σχετικά με τον επιχειρηματικό κίνδυνο, δεν παρατηρείται σημαντική σχέση με τις μεταβλητές που προσδιορίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων, καθώς ο συντελεστής συσχέτισης Pearson και Spearman παίρνει τιμές κοντά στο μηδέν. Το γεγονός αυτό έρχεται εν μέρει σε αντίθεση με τα ευρήματα των Guenther et. al.,

(2013), οι οποίοι κατέληξαν σε ισχυρή θετική σχέση ανάμεσα σε φορολογικό και επιχειρηματικό κίνδυνο.

Οι σχέσεις ανάμεσα στις βασικές μεταβλητές προσδιορισμού την φορολογικής πολιτικής των επιχειρήσεων και του επιχειρηματικού κινδύνου με τις υπόλοιπες μεταβλητές, που εκτιμάται ότι τις επηρεάζουν, διαπιστώνεται να είναι σημαντικές με εξαίρεση τη μεταβλητή που αντιπροσωπεύει το μέγεθος των επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, παρατηρείται θετική συσχέτιση των βασικών μεταβλητών με τη μεταβλητή για τη μόχλευση και αρνητική συσχέτιση με τη μεταβλητή για την απόδοση ενεργητικού και επιβεβαιώνονται τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών.

Συγκεκριμένα, οι Graham & Tucker (2006) και οι Desai & Dharmapala (2009) ισχυρίζονται ότι οι επιχειρήσεις που συμμετέχουν σε φορολογικά καταφύγια παρουσιάζουν χαμηλό δείκτη μόχλευσης, εξαιτίας των άφθονων φορολογικών εκπτώσεων που λαμβάνουν από τη χρήση του φορολογικού καταφυγίου με συνέπεια να μειώνουν την ανάγκη για πρόσθετο δανεισμό. Επιπλέον, οι Chen et al., (2010) υποστηρίζουν ότι εταιρείες που έχουν καλύτερες αποδόσεις έχουν υψηλότερο φορολογικό συντελεστή και μπορούν να αυξήσουν το βαθμό επιθετικότητας στη φοροαποφυγή.

Επισημαίνεται ότι, τα αποτελέσματα από το συντελεστή συσχέτισης Pearson και Spearman συγκλίνουν σε γενικές γραμμές εκτός από τη μεταβλητή για την απόδοση του ενεργητικού, που σύμφωνα με το συντελεστή συσχέτισης Pearson παρατηρείται έλλειψη σημαντικής συσχέτισης με τις βασικές μεταβλητές.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε, προκύπτει η ύπαρξη γραμμικής συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών που προσδιορίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων καθώς και επιμέρους γραμμική συσχέτιση με το δείκτη της μόχλευσης και της απόδοσης του ενεργητικού. Ενώ, σχετικά με τον επιχειρηματικό κίνδυνο η μόνη σημαντική γραμμική σχέση παρατηρείται με το δείκτη της μόχλευσης.

Ωστόσο, δε μπορούμε να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα διότι ο συντελεστής συσχέτισης δε διευκρινίζει τη σχέση αιτιότητας ανάμεσα στις μεταβλητές και απαιτείται περαιτέρω έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Στο Κεφάλαιο 4 παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ποσοτική ανάλυση, που διενεργήθηκε μέσω της στατιστικής ανάλυσης και επεξεργασίας των δεδομένων, για την επαλήθευση των υποθέσεων και τον έλεγχο της θεωρίας.

Βασιζόμενοι στη βιβλιογραφία και χρησιμοποιώντας μεγέθη από τις οικονομικές καταστάσεις, προσδιορίζουμε τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική που διαμορφώνουν οι επιχειρήσεις και εξετάζουμε τη σχέση τους με το συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο. Αφετηρία για τη συγκεκριμένη έρευνα αποτέλεσε η πρόσφατη εμφάνιση ερευνητικών εργασιών, που θεωρούν ότι επιχειρηματικές πολιτικές που οδηγούν στη μείωση των φορολογικών επιβαρύνσεων των επιχειρήσεων έχουν αντίκτυπο στο συνολικό επιχειρηματικό κίνδυνο.

Προκειμένου να ερευνηθούν τα χαρακτηριστικά της επιχειρηματικής φορολογικής πολιτικής, εξετάστηκαν οι πληροφορίες που παρέχονται από τις οικονομικές καταστάσεις και το πλαίσιο αρχών και κανονισμών που βασίζεται η σύνταξη αυτών. Στη συνέχεια, προσδιορίζονται τα στοιχεία που συνθέτουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων και τα εμπειρικά μέτρα για κάθε στοιχείο, χρησιμοποιώντας τη πληροφόρηση που παρέχεται από τις οικονομικές καταστάσεις.

Η φοροαποφυγή αντιπροσωπεύει την ικανότητα μιας επιχείρησης να μειώνει τη φορολογική της επιβάρυνση και εκφράζεται από το συνολικό πραγματικό φορολογικό συντελεστή (*ETR*). Η φορολογική επιθετικότητα παρουσιάζει το βαθμό που οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν την ασάφεια του φορολογικού νόμου για να

μειώσουν τη φορολογική επιβάρυνση και εκτιμάται μέσω της σταδιακής μεταβολής ανάμεσα στο δείκτη της φοροαποφυγής και στον ισχύον φορολογικό συντελεστή. Ο φορολογικός κίνδυνος αντιπροσωπεύει την αβεβαιότητα σχετικά με τις μελλοντικές πληρωμές των επιχειρήσεων σε φόρους και επιβαρύνσεις, που απορρέουν από τις δραστηριότητες της φοροαποφυγής και για τη μέτρησή του χρησιμοποιείται η τυπική απόκλιση των ετήσιων πραγματικών φορολογικών συντελεστών σε ταμειακή βάση (*SD_Cash ETR*).

Αρχικά εξετάζεται η σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές που προσδιορίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων και διαπιστώνεται η ύπαρξη σημαντικής σχέσης γεγονός που δε συμβαδίζει με τα ευρήματα των Guenther et. al., (2013) οι οποίοι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η αυξημένη φοροαποφυγή ή φορολογική επιθετικότητα δε σχετίζεται με υψηλό φορολογικό κίνδυνο.

Στη συνέχεια εξετάζεται η σχέση κάθε μεταβλητής που προσδιορίζει τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων με τον επιχειρηματικό κίνδυνο, ο οποίος εκφράζεται ως η μεταβλητότητα των αποδόσεων των μετοχών μιας επιχείρησης (*SD_Returns*) και δεν παρατηρήθηκε σημαντική σχέση. Το συγκεκριμένο έρχεται εν μέρει σε αντίθεση με τα ευρήματα των Guenther et. al., (2013), οι οποίοι κατέληξαν σε ισχυρή θετική σχέση ανάμεσα σε φορολογικό και επιχειρηματικό κίνδυνο και στην έλλειψη σημαντικής σχέσης ανάμεσα σε φοροαποφυγή ή φορολογική επιθετικότητα και επιχειρηματικό κίνδυνο.

Τέλος, διερευνάται η σχέση όλων των μεταβλητών που προσδιορίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων και τον επιχειρηματικό κίνδυνο με ορισμένους οικονομικούς δείκτες, που απεικονίζουν το μέγεθος της επιχείρησης, τη μόχλευση και την απόδοση ενεργητικού και θεωρείται ότι αφενός αποτελούν ενδείξεις για τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων και αφετέρου επηρεάζουν τη φορολογική συμπεριφορά τους. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχει σημαντική σχέση μεταξύ τους με εξαίρεση τη μεταβλητή που αντιπροσωπεύει το μέγεθος των επιχειρήσεων.

Ωστόσο, θεωρούμε ότι δε μπορούμε να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα διότι η μεθοδολογία της έρευνας που ακολουθήσαμε δε διευκρινίζει την ύπαρξη σχέσης αιτιότητας ανάμεσα στις μεταβλητές, καθώς και τη κατεύθυνση της αιτιότητας και συνίσταται περαιτέρω έρευνα.

Εκτός από τα ανωτέρω συμπεράσματα που αφορούν τη σχέση μεταξύ των εξεταζόμενων μεταβλητών προέκυψαν και τα παρακάτω ευρήματα σχετικά με τα μεγέθη των μεταβλητών που χρησιμοποιούνται και τις πληροφορίες που παρέχουν οι οικονομικές καταστάσεις για τη φορολογική επιβάρυνση των επιχειρήσεων.

Από την έρευνά μας προέκυψε ότι ο μέσος ετήσιος συνολικός πραγματικός φορολογικός συντελεστής (*ETR*), ο οποίος χρησιμοποιείται για να εκφράσει το φαινόμενο της φοροαποφυγής, ανέρχεται σε 34%, ενώ η μέση ετήσια απόκλιση από τον εκάστοτε ισχύον συντελεστή φορολόγησης, που χρησιμοποιείται για να εκφράσει το επίπεδο επιθετικότητας σε δραστηριότητες της φοροαποφυγής, ανέρχεται σε 12% για το 95% των παρατηρήσεων του δείγματος απαλλαγμένο από ακραίες παρατηρήσεις. Παρατηρήθηκε ότι μόνο το 28% των παρατηρήσεων του δείγματος παρουσίαζαν συνολικό πραγματικό φορολογικό συντελεστή (*ETR*) μικρότερο από τον ισχύον συντελεστή φορολόγησης, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι η φορολογική επιβάρυνση από λογιστική και χρηματοοικονομική άποψη παρουσιάζεται μεγαλύτερη από την επιβάρυνση που ορίζει ο φορολογικός νομοθέτης.

Επιπλέον, ο ετήσιος συντελεστής καταβληθέντων φόρων (*Cash ETR*), που εκφράζει το ποσό των φόρων που καταβάλει μια επιχείρηση ως ποσοστό του λογιστικού αποτελέσματος, προέκυψε να εμφανίζεται χαμηλότερος από τον ετήσιο συνολικό πραγματικό φορολογικό συντελεστή (*ETR*) για το 60% του συνόλου των παρατηρήσεων του δείγματος γεγονός, που συμβαδίζει με τη βιβλιογραφία και τους ισχυρισμούς ότι οι επιχειρήσεις, συνήθως παρουσιάζουν χαμηλότερο φορολογητέο αποτέλεσμα σε σχέση με το λογιστικό αποτέλεσμα.

Δεδομένου ότι ο φόρος εισοδήματος που παρουσιάζεται στην κατάσταση συνολικού εισοδήματος σύμφωνα με τα ΔΠΧΑ, συνίσταται από τον τρέχον φόρο εισοδήματος, που καταβάλλεται στις φορολογικές αρχές, καθώς και από τον αναβαλλόμενο φόρο εισοδήματος, που προκύπτει ως αποτέλεσμα λογιστικών εγγραφών λόγω των προσωρινών διαφορών μεταξύ της λογιστικής αξίας και της φορολογικής βάσης, δε μπορούμε να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι το αυξημένο μέγεθος του συνολικού φορολογικού συντελεστή δείχνει ότι τελικά οι επιχειρήσεις επιβαρύνονται στην πραγματικότητα περισσότερο από ότι επιβάλλει ο φορολογικός νομοθέτης. Λαμβάνοντας υπόψη και τα αποτελέσματα για τον ετήσιο συντελεστή καταβληθέντων φόρων (*Cash ETR*) φαίνεται ότι τελικά συμβαίνει το αντίθετο.

Η διάσταση μεταξύ του μεγέθους του τρέχοντος και του αναβαλλόμενου φόρου δεν αποτελεί αντικείμενο μελέτης της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας, ωστόσο προτείνεται για μελλοντική έρευνα καθώς, όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία, η δαπάνη του φόρου εισοδήματος είναι μια δαπάνη σε δεδουλευμένη βάση και μπορεί δυνητικά να χειραγωγείται, ώστε να επηρεάσει τα κέρδη μετά από φόρους (Hanlon & Heitzman, 2010).

Επίσης, για μελλοντική έρευνα προτείνεται η διερεύνηση των μεγεθών που χαρακτηρίζουν τη φορολογική πολιτική των επιχειρήσεων με τη χρήση των ατομικών και των ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων, δεδομένου ότι πολλοί επισημαίνουν την ύπαρξη μεγάλου βαθμού συμμόρφωσης στα ατομικά μεγέθη σε αντίθεση με τα ενοποιημένα μεγέθη (Hanlon & Heitzman, 2010).

Τα ανωτέρω μεγέθη που προκύπτουν από τις οικονομικές καταστάσεις, αποτελούν εκτιμήσεις για την επιχειρηματική φορολογική πολιτική και δε μπορούν να υποκαταστήσουν το μέγεθος του φορολογητέου αποτελέσματος, το οποίο δηλώνεται στις φορολογικές αρχές και δεν απαιτείται να γνωστοποιείται στις οικονομικές καταστάσεις.

Εν κατακλείδι, τα αποτελέσματα της έρευνας, που διενεργήθηκε για τους σκοπούς της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας, συμβάλλουν σημαντικά στην φορολογική έρευνα, εξετάζοντας εργαλεία και τεχνικές που χρησιμοποιούνται σε διεθνές επίπεδο και αντανακλούν διαφορετικούς τύπους επιχειρηματικών φορολογικών πολιτικών για τα δεδομένα της ελληνικής πραγματικότητας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Επιχειρήσεις υπό Ελέγχου Δείγματος κατά Κεφαλαιοποίηση

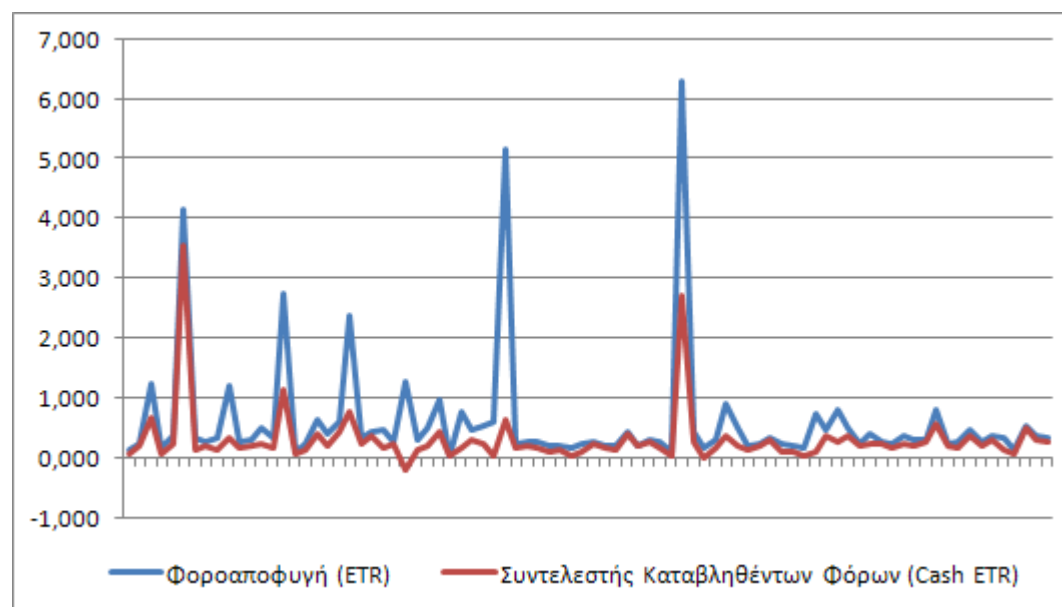
ΑΑ	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	ΚΥΡΙΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ	ΣΥΜΒΟΛΟ ΜΕΤΟΧΗΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ	ISIN	ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗ (€)
1	ΟΤΕ Α.Ε.	Τηλεπικοινωνίες	Σταθερή Τηλεφωνία	ΟΤΕ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS260333000	4.573.103.129,00
2	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ Α.Ε.	Ταξίδια & Αναψυχή	Τυχερά Παιχνίδια	ΟΠΑΠ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS419003009	3.748.250.000,00
3	FOLLI-FOLLIE Α.Ε.Β.Τ.Ε.	Εμπόριο	Εξειδικευμένο Λιανικό Εμπόριο	ΦΦΓΚΡΠ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS294003009	1.841.745.257,00
4	JUMBO ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ	Προσωπικά & Οικιακά Αγαθά	Παιχνίδια	ΜΠΕΛΑ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS282183003	1.352.434.004,00
5	Ε.ΥΔ.Α.Π. Α.Ε.	Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	Ύδρευση	ΕΥΔΑΠ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS359353000	988.320.000,00
6	ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ (ΕΛΛΑΣ) ΔΙΥΛΙΣΤΗΡΙΑ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΑΕ	Πετρέλαιο & Αέριο	Διυλιστήρια	ΜΟΗ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS426003000	799.853.116,00
7	ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ Α.Ε. - ΟΜΙΛΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	Πρώτες Ύλες	Μη Σιδηρούχα Μέταλλα	ΜΥΤΙΛ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS393503008	658.236.303,00
8	ΚΑΠΝΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΡΕΛΙΑ Α.Ε.	Προσωπικά & Οικιακά Αγαθά	Καπνός	ΚΑΡΕΛ	ΧΑΜΗΛΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ	GRS120131008	647.220.000,00
9	ΕΛΛΑΚΤΩΡ Α.Ε.	Κατασκευές & Υλικά Κατασκευών	Κατασκευές	ΕΛΛΑΚΤΩΡ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS191213008	584.104.333,00
10	ΜΕΤΚΑ Α.Ε.	Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	Μηχανήματα Βιομηχανικού Εξοπλισμού	ΜΕΤΚ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS091103002	555.871.420,00
11	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΜΕΝΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	Υπηρεσίες Μεταφορών	ΟΛΠ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS470003013	420.000.000,00
12	ΤΕΡΝΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ Α.Β.Ε.Τ.Ε.	Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	Εναλλακτικός Ηλεκτρισμός	ΤΕΝΕΡΓ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS496003005	376.041.536,00
13	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΜΕΝΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Α.Ε.	Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	Υπηρεσίες Μεταφορών	ΟΛΘ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS427003009	304.416.000,00
14	ΓΡ. ΣΑΡΑΝΤΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	Προσωπικά & Οικιακά Αγαθά	Είδη Προσωπικής Φροντίδας	ΣΑΡ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS204003008	266.693.432,00
15	ΙΝΤΡΑΛΟΤ Α.Ε.	Ταξίδια & Αναψυχή	Τυχερά Παιχνίδια	ΙΝΛΟΤ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS343313003	263.876.457,00
16	ΕΛΒΑΛ Α.Ε ΒΙΟΜ/ΝΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓ. ΑΛΟΥΜ.	Πρώτες Ύλες	Αλουμίνιο	ΕΛΒΑ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS271101008	203.525.337,00
17	ΕΤ. ΥΔΡΕΥΣΗΣ & ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ ΘΕΣ/ΚΗΣ Α.Ε.	Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας	Ύδρευση	ΕΥΑΠΣ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS428003008	156.816.000,00
18	ΠΛΑΙΣΙΟ COMPUTERS Α.Ε.Β.Ε.	Τεχνολογία	Υλικό Υπολογιστών	ΠΛΑΙΣ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS320313000	154.560.000,00
19	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΚΡΗΤΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	Χημικά	Εξειδικευμένα Χημικά	ΠΛΑΚΡ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS326003001	141.276.672,00
20	ΑΥΤΟΗΕΛΛΑΣ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ & ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	Ταξίδια & Αναψυχή	Ταξίδια & Τουρισμός	ΟΤΟΕΛ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS337003008	99.384.000,00
21	F.G. EUROPE Α.Ε.	Προσωπικά & Οικιακά Αγαθά	Διαρκή Καταναλωτικά Αγαθά	ΕΦΤΖΙ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS083003012	96.624.282,00
22	ΚΡΙ-ΚΡΙ ΑΕ	Τρόφιμα & Ποτά	Τρόφιμα	ΚΡΙ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS469003024	57.533.337,00
23	QUEST ΣΥΜΜΕΤΟΧΩΝ Α.Ε.	Τεχνολογία	Υπηρεσίες Ηλεκτρονικών Υπολογιστών	ΚΟΥΕΣ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS310003009	55.984.233,00
24	Μ.Λ.Σ. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ Α.Ε.	Τεχνολογία	Λογισμικό	ΜΛΣ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS422003004	55.876.500,00
25	ΓΕΚΕ Α.Ε.	Ταξίδια & Αναψυχή	Ξενοδοχεία	ΠΡΕΖΤ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS398161000	53.206.500,00

ΑΑ	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	ΚΥΡΙΟΣ ΚΛΑΔΟΣ	ΥΠΟΚΛΑΔΟΣ	ΣΥΜΒΟΛΟ ΜΕΤΟΧΗΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ	ISIN	ΚΕΦΑΛΑΙΟΠΟΙΗΣΗ (€)
26	Ε.Η.Ι. Η. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ ΜΑΡΜΑΡΑ - ΓΡΑΝΙΤΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	Κατασκευές & Υλικά Κατασκευών	Οικοδομικά Υλικά & Εξαρτήματα	ΚΥΡΜ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS309003002	52.620.852,00
27	ΚΛΕΕΜANN HELLAS Α.Β.Ε.Ε.	Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	Μηχανήματα Βιομηχανικού Εξοπλισμού	ΚΛΕΜ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS324253004	50.371.731,00
28	ΚΑΡΑΤΖΗ Α.Ε.	Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	Υλικά Συσκευασίας	ΚΑΡΤΖ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS399163005	48.296.516,00
29	ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΘΡΑΚΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	Χημικά	Εξειδικευμένα Χημικά	ΠΛΑΘ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS239003007	46.447.459,00
30	ΜΥΛΟΙ ΛΟΥΛΗ Α.Ε.	Τρόφιμα & Ποτά	Τρόφιμα	ΛΟΥΛΗ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS117123000	45.038.913,00
31	ΙΚΤΙΝΟΣ ΕΛΛΑΣ Α.Ε. - ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΜΑΡΜΑΡΩΝ	Κατασκευές & Υλικά Κατασκευών	Οικοδομικά Υλικά & Εξαρτήματα	ΙΚΤΙΝ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS372003004	42.012.747,00
32	INFORM Π. ΛΥΚΟΣ Α.Ε.	Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	Υποστηρικτικές Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	ΛΥΚ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS208303008	37.041.073,00
33	FLEXORACK Α.Ε.Β.Ε.Π.	Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	Υλικά Συσκευασίας	ΦΛΕΞΟ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS259003002	34.222.470,00
34	ΕΛΤΟΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΑΕΒΕ	Χημικά	Βασικά Χημικά	ΕΛΤΟΝ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS397003005	26.730.187,00
35	ΑΡΤΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΡΑΜΟΛΕΓΚΟΣ Α.Ε.	Τρόφιμα & Ποτά	Τρόφιμα	ΚΜΟΛ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS315003004	15.686.101,00
36	ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΑΝΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	Τρόφιμα & Ποτά	Τρόφιμα	ΚΑΝΑΚ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS448003004	13.800.000,00
37	ΜΕΝΑΣΟ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗ Α.Β.Ε.Ε.	Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	Μηχανήματα Βιομηχανικού Εξοπλισμού	ΜΕΒΑ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS319103008	13.020.000,00
38	ΜΥΛΟΙ ΚΕΠΕΝΟΥ Α.Β.Ε.Ε.	Τρόφιμα & Ποτά	Τρόφιμα	ΚΕΠΕΝ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS438003006	11.457.000,00
39	SPACE HELLAS Α.Ε.	Τεχνολογία	Εξοπλισμός Τηλεπικοινωνιών	ΣΠΕΙΣ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS402003008	9.555.664,00
40	PROFILE Α.Ε.Β.Ε. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ	Τεχνολογία	Υπηρεσίες Ηλεκτρονικών Υπολογιστών	ΠΡΟΦ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS472003011	9.331.632,00
41	ΕΙΔΗΣΕΟΦΩΝΙΚΗ ΕΛΛΑΣ Α.Ε.Ε.	Βιομηχανικά Προϊόντα & Υπηρεσίες	Υποστηρικτικές Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	ΝΙΟΥΣ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS457003002	8.326.552,00
42	ΕΛΒΕ ΑΝΩΝΥΜΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ	Προσωπικά & Οικιακά Αγαθά	Ρουχισμός & Αξεσουάρ	ΕΛΒΕ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS240003004	8.136.450,00
43	Α.Σ. ΕΜΠΟΡΙΚΗ-ΒΙΟΜ. ΕΤΑΙΡΙΑ Η/Υ & ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ Α.Ε.	Εμπόριο	Εξειδικευμένο Λιανικό Εμπόριο	ΑΣΚΟ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS404253007	8.033.124,00
44	ΟΜΙΛΟΣ ΙΝΤΕΑΛ Α.Β.Ε.Ε.Δ.Ε.	Τεχνολογία	Ηλεκτρονικός Εξοπλισμός Γραφείων	ΙΝΤΕΚ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS148003015	6.746.654,00
45	ΠΕΡΣΕΥΣ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	Τρόφιμα & Ποτά	Τρόφιμα	ΠΕΡΣ	ΧΑΜΗΛΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ	GRS299003004	5.344.641,00
46	ΚΥΛΙΝΔΡΟΜΥΛΟΙ Κ. ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε.	Τρόφιμα & Ποτά	Τρόφιμα	ΣΑΡΑΝ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS118003003	3.725.672,00
47	ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	Τρόφιμα & Ποτά	Γεωργία & Αλιεία	ΓΑΛΑΞ	ΚΥΡΙΑ ΑΓΟΡΑ	GRS442003000	3.167.181,00
			ΣΥΝΟΛΟ				18.954.064.467,00

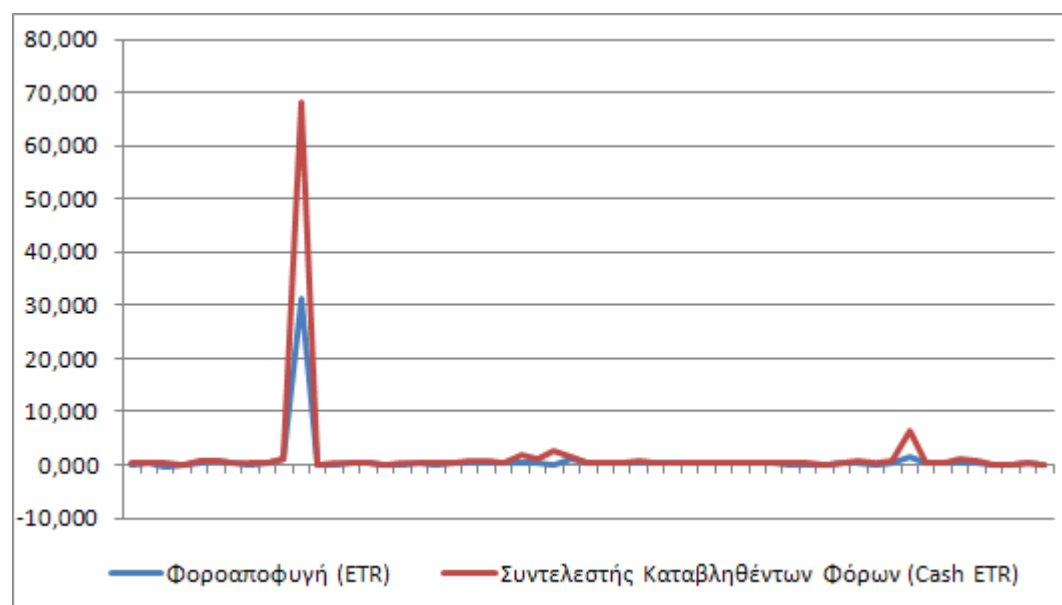
Πίνακας 2: Συνοπτική Περιγραφική Στατιστική Ανάλυση των Μεταβλητών

	Mean		95% Confidence Interval for Mean		5% Trimmed Mean	Median	Variance	Std. Deviation	Minimum	Maximum	Range	Inter-quartile Range	Skewness		Kurtosis	
	Statistic	Std. Error	Lower Bound	Upper Bound									Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
Φοροαποφυγή (ETR)	0,682	0,229	0,229	1,135	0,339	0,264	7,389	2,718	-0,266	31,296	31,562	0,243	10,460	0,204	117,081	0,406
Φορολογική Επιθετικότητα	0,462	0,229	0,010	0,914	0,121	0,056	7,364	2,714	-0,526	31,036	31,562	0,233	10,473	0,204	117,285	0,406
Συντελεστής Καταβληθέντων Φόρων (Cash ETR)	0,895	0,485	-0,065	1,854	0,307	0,250	33,210	5,763	-0,222	68,323	68,545	0,239	11,613	0,204	136,681	0,406
Φορολογικός Κίνδυνος (SD_Cash ETR)	1,136	0,469	0,209	2,064	0,250	0,144	31,006	5,568	0,027	38,567	38,540	0,240	6,600	0,204	42,607	0,406
Επιχειρηματικός Κίνδυνος (SD_Returns)	0,164	0,021	0,123	0,206	0,133	0,124	0,061	0,248	0,009	2,176	2,167	0,075	7,363	0,204	57,416	0,406
Μέγεθος (SIZE)	19,083	0,129	18,828	19,339	19,019	18,841	2,350	1,533	16,857	22,931	6,073	2,614	0,577	0,204	-0,561	0,406
Μόχλευση (LEV)	1,299	0,085	1,131	1,466	1,205	0,929	1,010	1,005	0,108	4,771	4,663	1,359	1,340	0,204	1,399	0,406
Απόδοση Ενεργητικού (ROA)	0,058	0,005	0,047	0,068	0,049	0,038	0,004	0,063	0,000	0,465	0,465	0,047	3,347	0,204	15,896	0,406

Σχήμα 1: Διαγραμματική Απεικόνιση Παρατηρήσεων με $ETR > Cash\ ETR$

Σχήμα 2: Διαγραμματική Απεικόνιση Παρατηρήσεων με $ETR < Cash\ ETR$

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Altman, E., 1968. Financial Ratios, Discriminant Analysis & the Prediction of Corporate Bankruptcy. *Journal of Finance*, 23(4), 589-609.

Amiram, D., Bauer, A., & Frank, M., 2012. The Effect of the Shareholder Dividend Tax Policy on Corporate Tax Avoidance.

Armstrong, C., Blouin, J., & Larcker, D., 2012. The incentives for tax planning. *Journal of Accounting and Economics*, 53, 391–411.

Australian Taxation Office, 2014. Large Business and Tax Compliance. Available from: https://www.ato.gov.au/uploadedFiles/Content/LB_l/downloads/BUS16985lrgbustaxcomp.pdf

Ayers, B., Laplante, S., & McGuire, S., 2010. Credit ratings and taxes: The effect of book/tax differences on ratings changes. *Contemporary Accounting Research*, 27(2), 359-402.

Badertscher, B., Katz, S., & Rego, S., 2011. The impact of private equity ownership on portfolio firm's corporate tax planning. Working paper, University of Notre Dame.

Bakker, A., & Kloosterhoff, S., 2010. Tax Risk management: From Risk to opportunity. 1st edition. Amsterdam, the Netherlands: IBFD.

Bankman, J., 2004. The tax shelter problem. *National Tax Journal*, 57(4), 925-936.

- Bartelsmana, E., & Beetsma, R., 2003. Why pay more? Corporate tax avoidance through transfer pricing in OECD countries. *Journal of Public Economics*, 87, 2225-2252.
- Bauer, A., & Klassen, K., 2014. Tax Risk as the Likelihood of an Unfavorable Settlement with Tax Authorities. Working paper, The University of Illinois at Urbana-Champaign & The University of Waterloo.
- Bessis, J., 2010. Risk Management in Banking. John Wiley & Sons.
- Black, J., 2005. The Emergence of Risk-Based Regulation and the New Public Risk Management in the United Kingdom. *Public Law*, 510-546.
- Bodie, Z., Kane, A., & Marcus, A., 2003. *Investments*. 5th Edition. New York: McGraw Hill.
- Boivie, S., Christensen, D., Dhaliwal, D., Graffin, S., 2012. Managers personal political orientation and corporate tax avoidance. Working paper. University of Arizona.
- Brown, J., Drake, K., & Martin, M., 2013. Are firms myopic? The case of contracting on performance and uncertainty. Working paper. Arizona State University.
- Campbell, G., Durst, M., & Miller, J., 2002. What Is Really Important for Tax Executives in Sarbanes-Oxley? *The Tax Executive*, 54(6), 512-516.
- Cassel, C., Huang, S., Sancez, J., & Stuart, M., 2012. Seeking safety: The relation between CEO inside debt holdings and the riskiness of firm investment and financial policies. *Journal of Financial Economics*, 103, 588-610.
- Chen, S., Chen, X., Cheng, Q., & Shevlin, T., (2010). Are family firms more tax aggressive than non-family firms? *Journal of Financial Economics*, 95(1), 41–61.

- Cloyd, B., Pratt, J., Stock, T., 1996. The use of financial accounting choice to support aggressive tax positions: public and private firms. *Journal of Accounting Research*, 34, 23–43.
- Cloyd, B., Mills, L., Weaver, C., 2003. Firm valuation effects of the expatriation of U.S. corporations to tax-haven countries. *Journal of the American Taxation Association*, 25(Supplement), 87-109.
- Compin, F., 2008. The role of accounting in money laundering and money dirtying. *Critical Perspectives on Accounting*, 19, 591–602.
- COSO II, 2004. Enterprise Risk Management - Integrated Framework. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. Available from: http://www.coso.org/documents/COSO_ERM_ExecutiveSummary.pdf
- Crocker, J., & Slemrod, J., 2005. Corporate tax evasion with agency costs. *Journal of Public Economics*, 89(9–10), 1593–1610.
- Desai, M., & Dharmapala, D., 2006. Corporate tax avoidance and high-powered incentives. *Journal of Financial Economics* 79(1), 145–179.
- Desai, M., 2003. The divergence between book and tax income. In: Poterba, J., (ed.) *Tax Policy and the Economy*. Cambridge: NBER and MIT Press, 169–206.
- Desai, M., & Dharmapala, D., 2009. Corporate tax avoidance and firm value. *The Review of Economics and Statistics*, 91, 537–546.
- Dyreng, S., Hanlon, M., & Maydew, E., 2010. The effects of executives on corporate tax avoidance. *The Accounting Review*, 85(4), 1163–1189.

Dyreng, S., Hanlon, M., & Maydew, E., 2008. Long-Run Corporate Tax Avoidance. *The Accounting Review*, 83(1), 61–82.

Erle, B., 2008. Tax Risk Management and Board Responsibility. In Schön W. ed. *Tax and Corporate Governance*. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag.

Ernst & Young, 2003. Evaluating internal controls. Available at:
<http://soxright.com/downloads/EY2EvaluatingInternalControls.pdf>

Ernst & Young, 2008. Supporting innovation and economic growth. Available at:
<http://investinamericasfuture.org/PDFs/R&DTaxCreditStudy2008final.pdf>

Ernst & Young, 2011. 2011-12 Tax risk and controversy survey. Available at:
<http://www.ey.com/GL/en/Services/Tax/2011-12-Tax-risk-and-controversy-survey>

Ernst & Young, 2014. Tax risk and controversy survey. Available at:
[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-2014-tax-risk-and-controversy-survey-highlights/\\$FILE/EY-2014-tax-risk-and-controversy-survey-highlights.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-2014-tax-risk-and-controversy-survey-highlights/$FILE/EY-2014-tax-risk-and-controversy-survey-highlights.pdf)

European Commission's Taxation and Customs Union Directorate General, 2006. Risk Management Guide for Tax Administrations. Available at:
http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/tax_cooperation/gen_overview/risk_management_guide_for_tax_administrations_en.pdf

European Commission's Taxation and Customs Union Directorate General, 2010. Compliance Risk Management Guide for Tax Administrations. Available at:
http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/info_docs/taxation/risk_managt_guide_en.pdf

- Fennell, D., 2005. Revenue's large cases division co-operative compliance framework. *Accountancy Ireland*, 37(6), 57–59.
- Frank, M., Lynch, L., & Rego, S., 2009. Tax reporting aggressiveness and its relation to aggressive financial reporting. *The Accounting Review*, 84(2), 467–496.
- Freedman, J., Loomer, G., & Vella, J., 2009. Corporate Tax Risk and Tax Avoidance: New Approaches. *British Tax Review*, 1, 74-116.
- Goertz, G., & Mahoney, J., 2012. *A Tale of Two Cultures: Qualitative and Quantitative Research in the Social Sciences*. Princeton University Press.
- Goodman, G., 2004. Internal controls for the tax department. *Tax Notes*, 103(5), 579–588.
- Graham, J., & Tucker, A., 2006. Tax shelters and corporate debt policy. *Journal of Financial Economics*, 81(3), 563-594.
- Graham, J., Raedy, J., & Shackelford, D., 2011. Research in accounting for income taxes. *Journal of Accounting and Economics*, 53(1-2), 412-434.
- Grant Thornton, 2014. *Comparison between U.S. GAAP and International Financial Reporting Standards*.
- Guenther, D., Matsunaga, S., & Williams, B., 2013. *Tax Avoidance and Firm Risk*. Working paper, University of Oregon.
- Guenther, D., Matsunaga, S., & Williams, B., 2013. *Tax Avoidance, Tax Aggressiveness, Tax Risk and Firm Risk*. Working paper, University of Oregon.
- Hanlon, M., & Krishnan, G., 2006. Do auditors use the information reflected in book-tax differences? MIT Working paper. University of Michigan.

- Hanlon, M., & Heitzman, S., 2010. A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics*, 50(2–3), 127–178.
- Hanlon, M., 2003. What can we infer about a firm's taxable income from its financial statements? *National Tax Journal*, 56(4), 831-863.
- Hanlon, M., 2005. The persistence and pricing of earnings, accruals and cash flows when firms have large book-tax differences. *The Accounting Review*, 80, 137-166.
- Herskovitz, D., 1997. Managing an IRS audit: Practical insights and techniques. A dialogue. *Tax Executive*, 49, 375-385.
- Higgins, D., Omer T., & Phillips J., 2012. Tax avoidance versus aggressiveness: The influence of a firm's business strategy. Working paper, University of Connecticut.
- Hutchens, M., & Rego, S., 2012. Tax Risk and the Cost of Equity Capital. Working paper, Indiana University.
- KPMG, 2008. The governance of tax. Available at: http://www.audit-committee-institute.be/dbfetch/52616e646f6d4956ba3754dfd73bcc4c3fc79f032ab9d4a8/20070314_-_kpmg_report_-_the_governance_of_tax.pdf
- KPMG, 2011. Tax Governance Institute: Tax risk management e-survey. Available at: <http://www.kpmg.com/RU/ru/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Risk-and-Compliance-Newsletter/Documents/%D0%92%D1%8B%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%207/tax-risk-management-survey-report.pdf>

Laro D., & Shannon P., 2005. Business Valuation and Taxes Procedure, Law, and Perspective.

Larsen, R., & Marx, A., 2011. Introduction to Mathematical Statistics and Its Applications. 5th Edition. USA: Pearson.

Lavermicocca, C., 2009. Managing tax risk and compliance. The tax specialist, 13(2), 66-75.

Lee, N., & Swenson C., 2010. Shock and Law: Fin 48 Report Card, IFRS, and Beyond. International Journal of Economics and Finance, 2(3), 222-233.

Lenter, D., Shackelford, D., Slemrod, J., 2003. Public Disclosure of Corporate Tax Return Information: Accounting, Economics, and Legal Perspectives. National Tax Journal, 56(4), 803-830.

Lev, B., & Nissim, D., 2004. Taxable income, future earnings, and equity values. The Accounting Review, 79, 1039–1074.

Lisowsky, P., 2010. Seeking shelter: Empirically modeling tax shelters using financial statement information. The Accounting Review, 85(5), 1693–1720.

Manzon, G., & Plesko, G., 2002. The relation between financial and tax reporting measures of income. Tax Law Review, 55, 175–214.

Markowitz, H., 1952. Portfolio selection. The Journal of Finance, 7 (1), 77-91.

Martin, W., & Bridgmon, K., 2012. Quantitative and Statistical Research Methods: From Hypothesis to Results. John Wiley & Sons.

- Mason, D., & Schuenemeyer, J., 1983. A Modified Kolmogorov-Smirnov Test Sensitive to Tail Alternatives. *The Annals of Statistics*, 11(3), 933-946.
- McCarty, R., 2012. Optimal Tax Risk and Firm Value. Working paper, Northeastern University.
- McGill, G., & Outslay, E., 2004. Lost in translation: Detecting tax shelter activity in financial statements. *National Tax Journal*, 57(3), 739-756.
- Mills, L., & Newberry, K., 2001. The influence of tax and nontax costs on book-tax reporting differences: Public and private firms. *Journal of the American Taxation Association*, 23(1), 1-19.
- Mills, L., 1998. Book-tax differences and Internal Revenue Service adjustments. *Journal of Accounting Research*, 36(2), 343-356.
- Mulligan, E., & Oats, L., 2009. Tax Risk Management: Evidence from the US. *British Tax Review*, 1(6), 680 - 703.
- Neubig, T., & Sangha, B., 2004. Tax risk and strong corporate governance. *The Tax Executive*, 56(2), 114–119.
- Neuman, S., Omer, T., Schmidt, A., 2013. Risk and Return: Does Tax Risk Reduce Firms' Effective Tax Rates? Working paper, Texas A&M University, University of Nebraska-Lincoln, North Carolina State University.
- OECD, 2004. Compliance Risk Management: Managing and Improving Tax Compliance. Available at: <http://www.oecd.org/site/ctpfta/37212610.pdf>
- OECD, 2008. Study into the Role of Tax Intermediaries. Available at: <http://www.oecd.org/tax/administration/39882938.pdf>

OECD, 2009. Corporate Governance and Tax Risk Management. Forum on Tax Administration, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris. Available at: <http://www.oecd.org/tax/administration/43239887.pdf>

Phillips, J., Pincus, M., & Rego, S., 2003. Earnings management: New evidence based on deferred tax expense. *The Accounting Review*, 78(2), 491–521.

Power, M., 2004. *The Risk Management of Everything*. London: Demos.

Prescott, P., 1976. Comparison of Tests for Normality Using Stylized Sensitivity Surfaces. *Biometrika*, 63(2), 285-289.

PricewaterhouseCoopers, 2004. Tax risk management. London: PWC. Available at: https://www.pwc.ch/user_content/editor/files/publ_tls/pwc_tax_risk_mgmt_e.pdf

PricewaterhouseCoopers, 2011. Income Tax Accounting - A comparative look between US GAAP and IFRS. Available at: http://www.pwc.com/en_US/us/cfodirect/assets/pdf/insight/5190.pdf

Raedy, J., Seidman, J., Shackelford, D., 2011. Is There Information Content in the Tax Footnote? Working paper, University of North Carolina and University of Texas-Austin.

Rego, S., & Wilson, R., 2012. Equity Risk Incentives and Corporate Tax Aggressiveness. *Journal of Accounting Research*, 50, 775-809.

Sakurai, Y., & Braithwaite, V., 2003. Taxpayers' Perceptions of Practitioners: Finding one who Is Effective and Does the Right Thing? *Journal of Business Ethics*, 46, 375-387.

- Segal, T., & Maroun, W., 2014. Tax risk-management analysis: comparison between the United States of America, the United Kingdom and South Africa. *Journal of Economic and Financial Sciences*, 7(2), 375-392.
- Seidman, J., 2009. Interpreting fluctuations in the book-tax income gap as tax sheltering: Alternative explanations. Working paper, University of Texas.
- Shackelford, D., & Shevlin, T., 2001. Empirical tax research in accounting. *Journal of Accounting and Economics*, 31(1-3), 321–387.
- Shapiro, S., & Wilk, M., 1965. An analysis of variance test for normality (complete samples). *Biometrika*, 52(3), 591-610.
- Singh, Y., 2006. *Fundamental of Research Methodology and Statistics*. New Age International.
- Široký, J., Kvíčalová, J. , & Valentová, I. , 2012. Identification of Causes of Differences in Statutory and Effective Rates of Corporate Taxes. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 60(2), 391-398.
- Slemrod, J., & Yitzhaki, S., 2002. Tax avoidance, evasion, and administration. In: Auerbach, A., & Feldstein, M., (eds.). *Handbook of Public Economics* 3. Amsterdam: Elsevier Science, 1423-1470.
- Slemrod, J., 2004. The economics of corporate tax selfishness. *National Tax Journal* 57(4), 877–899.
- Weichenrieder, A., 1996. Fighting international tax avoidance: the case of Germany. *Fiscal Studies*, 17(1), 37-58.

Weisbach, D., 2003. Corporate tax avoidance, National Tax Association Proceedings, Ninety Sixth Annual Conference, 9.

Wilson, R., 2009. An examination of corporate tax shelter participants. The Accounting Review, 84(3), 969-999.

Wong, N., 2006. Accounting for deferred taxes under NZ IAS 12. Business Review, 8(1), 54-59.

Wunder, H., 2009. Tax risk management and the multinational enterprise. Journal of International Accounting Auditing & Taxation, 18(1), 14-28.

Zemzem, A., & Ftouhi, K., 2013. The Effects of Board of Directors' Characteristics on Tax Aggressiveness. Research Journal of Finance and Accounting, 4(4), 140-148.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γκίκας, Δ., 1997. Η ανάλυση και οι χρήσεις των λογιστικών καταστάσεων, Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου.

Δρίτσας, Σ., 2011. Η απεικόνιση των υποχρεώσεων για φόρους εισοδήματος σύμφωνα με τα Ελληνικά και Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα. Επιχείρηση, Τεύχος 12, Σελ. 1222-1229.

Εμβαλωτής, Α., Κατσής, Α., & Σιδερίδης, Γ., 2006. Στατιστική Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας. Ιωάννινα.

Καραθανάσης, Γ., 1999. Χρηματοοικονομική Διοίκηση και Χρηματιστηριακές Αγορές. Τρίτη έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου.

Μπατσινίλας, Ε., & Πατατούκας Κ., 2012. Σύγχρονη Λογιστική. Δεύτερη έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης.

Ντζανάτος, Δ., 2008. Τα διεθνή λογιστικά πρότυπα με απλά λόγια και οι διαφορές τους από τα ελληνικά. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Πανάρετος, Ι., & Ξεκαλάκης, Ε., 1995. Εισαγωγή στη Στατιστική Σκέψη, Τόμος 1 - Περιγραφική Στατιστική. Αθήνα.

Πανάς, Ε., 1997. Θεωρία και Εφαρμογές του Γραμμικού Υποδείγματος. Αθήνα: Εκδόσεις Το Οικονομικό.

Χαλικιάς, Ι., 1997, Στατιστικές Μέθοδοι. Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου.

Grant Thornton, 2004. Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα I.F.R.S. Αναλυτική Παρουσίαση. Αθήνα.

Global Training, 2009. Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα 2009. Πέμπτη έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.